

OVERZICHT VAN DE RECHTSPRAAK VAN HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN (september 1986 - februari 1987)¹

1. Inleiding

Het hiernavolgend overzicht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen heeft betrekking op de periode gaande van 15 september 1986 tot 28 februari 1987, en omvat alle in de weekoverzichten van het Hof opgenomen uitspraken met uitzondering van die welke betrekking hebben op het EGKS-Verdrag. Bij het verwezenlijken van dit overzicht is uiteraard in de eerste plaats gebruik gemaakt van de weekoverzichten van het Hof maar, voor zover nodig en mogelijk, ook van de (beschikbare) gestencileerde Nederlandstalige of Franstalige versie van de uitspraken van het Hof. Bij het groeperen van de rechtspraak naar onderwerpen werd zoveel mogelijk aansluiting gezocht bij de systematiek van de Europese Verdragen en in het bijzonder van het EEG-Verdrag.

2. Plan

Het plan van het overzicht is als volgt:

- Vrij goederenverkeer
- Vrij verkeer van personen en kapitaal
 - vrijheid van vestiging en dienstverlening
- Communautair douanerecht
 - gemeenschappelijk douanetarief
 - oorsprong van goederen
 - ander communautair douanerecht
- Mededinging
 - regels voor ondernemingen
 - art. 85 EEG-verdrag
 - art. 86 EEG-verdrag
 - procedureregels
 - steunmaatregelen
- Fiscale bepalingen
- Landbouw en visserij
- Gemeenschappelijke handelspolitiek en economische betrekkingen met ontwikkelingslanden
 - anti-dumping voorschriften
 - algemene tariefpreferenties
 - voedselhulp
- Sociale politiek
 - gelijke behandeling van mannen en vrouwen
- Sociale zekerheid van migrerende werknemers
- Communautair milieubeleid
- Institutioneel recht
 - eigen middelen van de Gemeenschap

- niet-uitvoering van een arrest van het Hof van Justitie
- Rechtsbescherming
 - beroep tot nietigverklaring
 - niet-contractuele aansprakelijkheid
 - derden-verzet
- EEG-Executieverdrag

Vrij verkeer van goederen

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal d'instance te Bressuire, dat zich vragen stelde over de verenigbaarheid van de Franse wetgeving inzake de vaste boekenprijs («wet-Lang» van 10 augustus 1981, als gewijzigd bij de wet van 13 mei 1985 na het arrest van het Hof van Justitie van 10 januari 1985 in de zaak 229/83, Leclerc e.a. t. «Au blé vert» e.a.) met het gemeenschapsrecht, heeft het Hof in een arrest van 23 oktober 1986 (zaak 355/85, strafzaak t. Cognet (Centre Leclerc)) voor recht verklaard dat art. 7 noch enige andere bepaling of enig ander beginsel van het EEG-Verdrag toepassing vindt, wanneer een wettelijke regeling, inhoudende dat de detailhandelsprijs van boeken door de uitgever of importeur van een boek wordt vastgesteld en verbindend is voor alle detailhandelaren, tot ongelijke behandeling leidt in die zin, dat de prijs van in de betrokken lid-staat uitgegeven en gedrukte boeken vrij is wanneer het om boeken gaat die na uitvoer naar een andere lid-staat opnieuw worden ingevoerd, terwijl hij door de uitgever wordt vastgesteld wanneer het om boeken gaat die tijdens hun verhandeling geen communautaire binnengrens hebben overschreden. T.a.v. de problematiek van de zogenaamde «omgekeerde discriminatie» op het gebied van het vrij goederenverkeer die in deze zaak centraal staat, preciseert het Hof in een van zijn overwegingen dat, m.b.t. het algemene beginsel van non-discriminatie moet worden opgemerkt, dat een ongunstige behandeling door een lid-staat van in eigen land vervaardigde produkten ten opzichte van ingevoerde produkten of van kleinhandelaren die in eigen land vervaardigde produkten verkopen ten opzichte van degenen die ingevoerde produkten verkopen, zulks in een sector waarvoor geen gemeenschapsregeling of harmonisatie van nationale wettelijke regelingen geldt, niet binnen de werkingssfeer van het gemeenschapsrecht valt. Cf. m.b.t. deze problematiek ook het arrest Waterkeyn (314 tot 316/81 en 82/83) van 14 december 1982, *Jur.*, 1982, 4337.

In antwoord op prejudiciële vragen betreffende de uitlegging van de artt. 30 en 7 EEG-Verdrag gesteld door de Arrondissementsrechtbank te Almelo en de Arrondissementsrechtbank te 's-Hertogenbosch heeft het Hof in een arrest van 13 november 1986 (gevoegde zaken 80/85, Nederlandse Bakkerijstichting e.a. t. Edah B.V. en 159/85 Officier van Justitie t. Edah B.V.) voor recht verklaard

¹ Dit overzicht werd verzorgd door prof. dr. P. EECKMAN en de assistenten J. STEENLANT en H. VANHEES van het Departement Rechten van de U.I.A. Het sluit aan bij het overzicht verschenen in de vorige jaargang 1986-1987, 1233, 1283 en 1413.

dat :

1° art. 30 EEG-Verdrag aldus moet worden uitgelegd dat

— een nationale wettelijke regeling die een vaste minimumdetailhandelsprijs voor binnenlands brood voorschrijft en voor de verkoop van ingevoerd brood bepaalt dat de inkoopprijs moet worden verhoogd met een distributiemarge overeenkomend met de distributiekosten van goed georganiseerde, efficiënt werkende distributiebedrijven, een maatregel van gelijke werking als een kwantitatieve invoerbepijking vormt, indien die distributiemarge ook dan verplicht is, wanneer de eruit voortvloeiende verkoopprijs hoger is dan de minimumprijs van binnenlands brood ;

— een dergelijke wettelijke regeling geen kwantitatieve invoerbepijking vormt, indien de distributiemarge voor de verkoop van ingevoerd brood, die dezelfde is als die welke in aanmerking wordt genomen voor de bepaling van de vaste minimumprijs van binnenlands brood, niet verplicht is voor ingevoerd brood dat tegen een prijs gelijk aan of hoger dan die minimumprijs wordt verkocht ;

— het zich niet er tegen verzet dat, in het kader van een dergelijke wettelijke regeling, de uit de toepassing van de distributiemarge voortvloeiende verkoopprijs van ingevoerd brood in voorkomend geval beneden de minimumprijs van binnenlands brood ligt ;

2° noch art. 7 EEG-Verdrag noch het in het gemeenschapsrecht verankerde algemene non-discriminatiebeginsel van toepassing is op een verschil in behandeling waarbij, in het kader van een wettelijke regeling als de onderhavige, de verkoopprijs van ingevoerd brood in voorkomend geval beneden de minimumprijs van binnenlands brood ligt.

In dit arrest, waarin opnieuw de problematiek van de zogenaamde «omgekeerde discriminatie» aan de orde was, herhaalt het Hof ook de reeds geciteerde overweging m.b.t. het algemene beginsel van non-discriminatie uit het arrest van 23 oktober 1986.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal de grande instance te Mâcon, die betrekking had op de (met de vroegere Belgische regeling ter zake vergelijkbare) Franse regeling waarbij maaltcontingenten voor de maalderijen zijn ingevoerd, heeft het Hof in een arrest van 25 november 1986 (zaak 148/85, Direction générale des Impôts t. M.L. Forest en S.A. Minoterie Forest) voor recht verklaard dat noch de bepalingen van verordening nr. 2727/75 van de Raad van 29 oktober 1975 houdende een gemeenschappelijke marktordening in de sector granen noch de artt. 30 tot en met 37 EEG-Verdrag eraan in de weg staan, dat een lid-staat voor de maalderij-industrie een stelsel van contingenten voor het malen van tarwe instelt, dat enkel geldt voor de vervaardiging van meel bestemd voor de binnenlandse menselijke consumptie, en waarbij de totale hoeveelheid der contingenten in feite veel groter is dan de voor die consumptie benodigde hoeveelheid.

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 4 november 1986 (zaak 179/85, Commissie t. BRD) vastgesteld dat de Bondsrepubliek Duitsland de krachtens art. 30 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen door bij § 52, derde alinea, sub 2, van het Weingesetz juncto § 10, tweede alinea, van de Schaumwein-Branntwein-Verordnung de verhandeling te verbieden voor dranken zoals «pétillant de raisin» in de

aanbiedingsvorm waarin dit produkt in het land van oorsprong traditioneel wordt vervaardigd en in de handel gebracht. Ingevolge bedoelde Duitse wettelijke regeling was het verboden «pétillant de raisin», dat sinds 1956 in Frankrijk wordt vervaardigd en steeds in traditionele champagneflessen is verhandeld, op de Duitse markt in de handel te brengen. Het Hof wijst de stelling van de BRD af als zou een dergelijke regeling overeenkomstig zijn rechtspraak (Cassis de Dijon) kunnen worden gerechtvaardigd als noodzakelijk om te voldoen aan dwingende eisen die o.m. verband houden met de verdediging van de verbruiker en de eerlijkheid van de handelstransacties, en merkt daarbij op dat in een gemeenschappelijke markt de verdediging van de verbruikers en de eerlijkheid van de handelstransacties ter zake van de aanbiedingsvorm van wijnen en produkten onderworpen aan de gemeenschappelijke ordening van de wijnmarkt moet worden verzekerd met wederzijds respect voor de eerlijke en traditionele gebruiken in de verschillende lid-staten. Cf. het arrest van 13 maart 1984 in de zaak 16/83, Prantl, *Jur.*, 1984, 1299.

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 16 december 1986 (zaak 124/85, Commissie t. Helleen republiek) vastgesteld dat, door de invoer van vers rundvlees slechts toe te staan indien het in een bepaalde vorm is gesneden, Griekenland niet heeft voldaan aan de verplichtingen die op dat land rusten krachtens art. 22, lid 1, van de verordening nr. 805/68 van de Raad van 27 juni 1986 (dat het beginsel vervat in art. 30 EEG-Verdrag overneemt) en krachtens art. 30 EEG-Verdrag.

In antwoord op een prejudiciële vraag van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Dinant, heeft het Hof in een arrest van 18 februari 1987 (zaak 98/86, Openbaar Ministerie t. Mathot) voor recht verklaard dat noch art. 30 of enige andere bepaling van het EEG-Verdrag noch een algemeen beginsel van gemeenschapsrecht er zich tegen verzet, dat sommige bepalingen van een nationale regeling, die in overeenstemming zijn met een gemeenschapsrichtlijn, uitsluitend van toepassing zijn op produkten van binnenlandse oorsprong en niet op produkten uit andere lid-staten. In dit arrest, dat betrekking heeft op de Belgische regeling inzake etikettering van boter herhaalt het Hof in wezen zijn zienswijze ter zake van «omgekeerde discriminatie» zoals neergelegd in de hierboven behandelde arresten van 23 oktober 1986 en 13 november 1986.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Hof van Beroep te Rennes, waarin opnieuw de verenigbaarheid van de Franse wetgeving inzake de vaste boekenprijs aan de orde was heeft het Hof in een arrest van 25 februari 1987 (zaak 168/86, strafzaak t. Y. Rousseau) onder verwijzing naar de overwegingen van het hierboven behandelde arrest van 23 oktober 1986 het dictum van dat arrest herhaald.

4. Vrij verkeer van personen en kapitaal

Vrijheid van vestiging en dienstverlening

Het Hof heeft op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 15 oktober 1986 (zaak 168/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) vastgesteld dat de Italiaanse Republiek de krachtens de artt. 48, 52 en 59 EEG-Verdrag op haar rustende verplicht-

tingen niet is nagekomen door bepalingen te handhaven die de gelijkstelling van onderdanen van de andere lid-staten met Italiaanse onderdanen voor de toegang tot verschillende beroepswerkzaamheden op het gebied van het toerisme afhankelijk stellen van een wederkerigheidsvoorwaarde; het bezit van de Italiaanse nationaliteit vereisen voor de inschrijving op de lijsten en in de registers van publicisten en leerling-journalisten en de inschrijving van beroepsjournalisten uit andere lid-staten op de speciale lijst van buitenlandse journalisten afhankelijk stellen van een wederkerigheidsvoorwaarde en de toelating tot het vergelijkend examen voor de toewijzing van apothekersplaatsen voorbehouden aan Italiaanse onderdanen. Daartoe overwoog het Hof o.m. dat volgens zijn vaste rechtspraak de omstandigheid dat de justiabellen zich voor de nationale rechter op de rechtstreeks toepasselijke bepalingen van het verdrag kunnen beroepen slechts een minimumwaarborg is en zij op zichzelf niet volstaat om de volledige toepassing van deze bepaling te verzekeren (zie o.a. zaak 72/85, Commissie t. Nederland, *R.W.*, 1986-87, 1441-1442). Bovendien verwees het Hof naar zijn vaste rechtspraak betreffende de uitvoering van richtlijnen, nl. dat gewone administratieve praktijken, die naar hun aard door de administratie naar goeddunken kunnen worden gewijzigd en een passende bekendmaking missen, niet als een geldige nakoming van de verdragsverplichtingen kunnen worden beschouwd.

Het Hof heeft in een arrest van 4 december 1986 (zaak 205/84, Commissie ondersteund door Koninkrijk der Nederlanden en Verenigd Koninkrijk t. Bondsrepubliek Duitsland, ondersteund door Koninkrijk België, Koninkrijk Denemarken, Franse Republiek, Ierland en Italiaanse Republiek) op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag vastgesteld dat de BRD, door in het Versicherungsaufsichtsgesetz een vestigingsverplichting op te nemen voor verzekeringsondernemingen uit de Gemeenschap, die in die lid-staat — via vertegenwoordigers, gevolmachtigden, agenten en andere tussenpersonen — diensten willen verrichten op het gebied van de directe verzekering (met uitzondering van transportverzekeringen), de krachtens de artt. 59 en 60 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen; dat dit echter niet geldt m.b.t. de verplichte verzekeringen en de verzekeringen waarvoor de verzekeraar ofwel een duurzame, met een bijkantoor of agentschap op één lijn te stellen vorm van aanwezigheid onderhoudt ofwel zijn werkzaamheden geheel of voornamelijk op het grondgebied van de BRD richt. Het Hof heeft tevens vastgesteld dat de BRD de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens de artt. 59 en 60 EEG-Verdrag en de richtlijn nr. 78/473 van de Raad van 30 mei 1978 tot coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen op het gebied van de communautaire co-assurantie (*P.B.*, 1979, L63, 1), door m.b.t. dienstverrichtingen op het gebied van de communautaire co-assurantie te bepalen dat de eerste verzekeraar, wanneer het om in de BRD gelegen risico's gaat, daar moet zijn gevestigd en een vergunning moet hebben.

In een arrest van dezelfde datum (zaak 206/84, Commissie ondersteund door Koninkrijk der Nederlanden en Verenigd Koninkrijk t. Ierland, ondersteund door Koninkrijk België, Koninkrijk Denemarken en Franse Republiek) heeft het Hof op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag vastgesteld dat Ierland, door verzeke-

ringsondernemingen uit de Gemeenschap, die in Ierland als eerste verzekeraar de in de richtlijn nr. 78/473 bedoelde diensten willen verrichten, te verplichten in die lid-staat een vergunning en dus een vaste inrichting te hebben, of naar gelang van het geval, de bevoegde Ierse minister te informeren en zijn toestemming te verkrijgen, de verplichtingen niet is nagekomen die op hem rusten krachtens de artt. 59 en 60 EEG-Verdrag en de richtlijn nr. 78/473 van de Raad van 30 mei 1978 tot coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen op het gebied van de communautaire co-assurantie (*P.B.*, 1979, L 63, 1).

Eveneens in een arrest van 4 december 1986 (zaak 220/83, Commissie, ondersteund door Verenigd Koninkrijk en Koninkrijk der Nederlanden t. Franse Republiek, ondersteund door Italiaanse Republiek, Koninkrijk België, Bondsrepubliek Duitsland en Ierland) heeft het Hof op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat de Franse Republiek, door de verzekeringsondernemingen uit de Gemeenschap te verplichten zich in Frankrijk te vestigen en zich aan een voorafgaande vergunningsprocedure te onderwerpen, indien zij in Frankrijk als eerste verzekeraar diensten willen verrichten op het gebied van de communautaire co-assurantie, de krachtens de artt. 59 en 60 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

Ten slotte heeft het Hof eveneens in een arrest van 4 december 1986 (zaak 252/83, Commissie, ondersteund door Koninkrijk der Nederlanden en Verenigd Koninkrijk t. Koninkrijk Denemarken, ondersteund door Koninkrijk België en Ierland) vastgesteld dat het Koninkrijk Denemarken door verzekeringsondernemingen uit de Gemeenschap te verplichten zich in Denemarken te vestigen om er als eerste verzekeraar diensten te kunnen verrichten op het gebied van de communautaire co-assurantie, de krachtens de artt. 59 en 60 EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen.

Voorgenoemde vier arresten van 4 december 1986 hebben betrekking op de problematiek van de vrije dienstverlening in de verzekeringssector. Voor dit onderwerp en meer in het bijzonder inhoud en draagwijdte van het arrest Commissie t. BRD (zaak 205/84) kan verwezen worden naar de bijdrage «Vrije vestiging en dienstverlening in de verzekeringssector. De arresten van 28 januari en 4 december 1986 van het Hof van Justitie» van J. Steenlant en H. Vanhees (*R.W.*, 1987-88, 105 e.v.).

Het Hof heeft het verzoek van de Commissie om overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag vast te stellen dat België de krachtens art. 52 EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen, door van vergoeding door de sociale zekerheid uit te sluiten verstrekkingen van klinische biologie verricht in laboratoria geëxploiteerd door een privaatrechtelijke rechtspersoon waarvan niet alle leden, vennoten en beheerders natuurlijke personen zijn die gerechtigd zijn om medische analyses te verrichten, in een arrest van 12 februari 1987 (zaak 221/85, Commissie t. Koninkrijk België) verworpen. Het Hof kwam tot dit besluit onder verwijzing naar zijn vaste rechtspraak dat art. 52 strekt om het voordeel van de nationale behandeling te waarborgen aan iedere onderdaan van een lid-staat die zich, zelfs met een ander dan zijn hoofdverblijf vestigt in een andere lid-staat, om aldaar anders dan in loondienst een bepaalde werkzaamheid uit te oefenen, en dat het elke

discriminatie verbiedt op grond van nationaliteit waardoor de vrijheid van vestiging wordt beperkt (zie o.a. arrest Commissie t. Frankrijk, zaak 270/83, 28 januari 1986, besproken in Steenlant J. en Vanhees, H., *op. cit.*, in *R.W.*, 1987-88, 105 e.v.). Het Hof stelde vast dat de Belgische wet voor artsen of apothekers met een andere dan de Belgische nationaliteit geen beletsel vormt om zich in België te vestigen en aldaar een laboratorium voor klinische biologie te exploiteren waarvan de verstrekkingen door de sociale zekerheid worden terugbetaald, zodat het om een wettelijke regeling gaat die zonder onderscheid van toepassing is op Belgen en op onderdanen van andere lid-staten, en waarvan de inhoud en de oogmerken niet de conclusie rechtvaardigen dat zij is vastgesteld met het oogmerk te discrimineren dan wel tot discriminatie kan leiden.

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 12 februari 1987 (zaak 390/85, Commissie t. Koninkrijk België) vastgesteld dat België de krachtens het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen door niet binnen de gestelde termijn de nodige bepalingen vast te stellen tot uitvoering van de richtlijn nr. 79/279 van de Raad van 5 maart 1979 tot coördinatie van de voorwaarden voor de toelating van effecten tot de officiële notering aan een effectenbeurs (*P.B.*, 1979, L 66, 21), de richtlijn nr. 80/390 van de Raad van 17 maart 1980 tot coördinatie van de eisen gesteld aan de opstelling van het toezicht op en de verspreiding van het prospectus dat moet worden gepubliceerd voor de toelating van effecten tot de officiële notering aan een effectenbeurs (*P.B.*, 1980, L 100, 1) en de richtlijn nr. 82/121 van de Raad van 15 februari 1982 betreffende de juridische informatieverstrekking door vennootschappen waarvan de aandelen tot de officiële notering aan een effectenbeurs zijn toegelaten (*P.B.*, 1982, L 48, 26).

In een arrest van 12 februari 1987 (zaak 306/84, Commissie t. Koninkrijk België) heeft het Hof op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat België door niet binnen de gestelde termijn de nodige bepalingen vast te stellen tot uitvoering van de richtlijn nr. 75/363 van de Raad van 16 juni 1975 (*P.B.*, 1975, L 167, 14) inzake de coördinatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen betreffende de werkzaamheden van de arts, de verplichtingen niet is nagekomen die krachtens het verdrag juncto genoemde richtlijn op hem rusten. Het Hof overwoog daartoe dat het voorstel van de Commissie tot wijziging van genoemde richtlijn ten gevolge van het verzoek van de Belgische regering, de niet-nakoming niet kan doen verdwijnen welke België ten laste wordt gelegd en die blijft bestaan zolang de Raad genoemd voorstel niet heeft aangenomen.

5. Communautair douanerecht

a. Gemeenschappelijk douanetarief

In een arrest van 21 januari 1987 (zaak 13/84, Control Data Belgium Inc. t. Commissie) heeft het Hof de beschikking nr. 83/521 van de Commissie van 12 oktober 1983 nietig verklaard, waarbij wordt vastgesteld dat de invoer van de apparaten (computers) genaamd «Control Data-Cyber 170-720; Cyber 170-750» niet met vrijstelling van de rechten van het GDT kan plaatsvinden. Het Hof was van

oordeel dat de Commissie was uitgegaan van een te enge benadering bij het hanteren van het criterium van het «uitsluitend of hoofdzakelijk geschikt» zijn voor de verwezenlijking van wetenschappelijke activiteiten voorkomend in art. 3, lid 3, van de verordening nr. 1798/75 van de Raad van 10 juli 1975 (als gewijzigd bij de verordening nr. 1027/79 van de Raad van 8 mei 1979) betr. de invoer met vrijstelling van de rechten van het GDT voor voorwerpen van opvoedkundige, wetenschappelijke of culturele aard. Cf. ook het arrest van 17 maart 1983 (zaak 294/81, Control Data N.V. t. Commissie, *Jur.*, 1983, 911).

b. Oorsprong van goederen

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal d'instance te Béthune heeft het Hof in een arrest van 8 oktober 1986 (zaak 385/85, S.R. Industries t. Douaneadministratie) voor recht verklaard dat bij onderzoek van de gestelde vraag niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid van de verordening nr. 3749/83 van de Commissie van 23 december 1983 kunnen aantasten wat scheepszeilen van post 62.04 van het GDT betreft. Bedoelde verordening betreft de definitie van het begrip «oorsprong van goederen» voor de toepassing van de door de EEG voor bepaalde produkten uit ontwikkelingslanden verleende tariefpreferenties. Het Hof was o.m. van oordeel dat de Commissie overeenkomstig de bepalingen van de verordening nr. 802/68 van de Raad (als gewijzigd) van 27 juni 1968, op het gebied van de algemene tariefpreferenties, het begrip «oorsprong van goederen» kon toepassen op een wijze die afwijkt in striktere zin van de gemeenschappelijke definitie van dat begrip in de verordening nr. 802/68 en zij aldus de bevoegdheid niet had overschreden, haar verleend door de verordening nr. 3570/83 van de Raad van 16 december 1983 houdende toepassing van algemene tariefpreferenties van 1984 voor textielprodukten van oorsprong uit ontwikkelingslanden.

c. Ander communautair douanerecht

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof overeenkomstig de procedure van art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 27 januari 1987 (zaak 275/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) vastgesteld dat de Italiaanse Republiek de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens het EEG-Verdrag en art. 19 van de richtlijn nr. 82/57 van de Commissie van 17 december 1981 tot vaststelling van een aantal uitvoeringsbepalingen van de richtlijn nr. 72/695 van de Raad inzake de harmonisatie van de procedures voor het in het vrije verkeer brengen van goederen, door toe te staan dat goederen die in één aangifte voor het in het vrije verkeer brengen zijn vermeld, in gedeelten voor definitieve invoer worden vrijgegeven.

6. Mededinging

a. Art. 85 EEG-Verdrag

Het Hof verwierp in een arrest van 22 oktober 1986 (zaak 75/84, Metro SB-Grossmärkte GmbH & Co KG ondersteund door het Verenigd Koninkrijk t. Commissie ondersteund door SABA GmbH en de Bondsrepubliek Duits-

land) een beroep tot nietigverklaring van een beschikking van 21 december 1983 (*P.B.*, 1983, L 376, 41) voor zover de Commissie daarin het verbod van art. 85, lid 1, EEG-Verdrag krachtens art. 85, lid 3, EEG-Verdrag buiten toepassing heeft verklaard voor overeenkomsten die deel uitmaken van het stelsel van selectieve distributie dat de vennootschap SABA heeft opgezet voor de verhandeling in de gemeenschappelijke markt van apparaten uit de sector amusementslektronica die haar merk dragen. De in casu bestreden beschikking bevatte een verlenging van de reeds in 1975 door de Commissie verleende vrijstelling voor het selectief distributiesysteem van SABA (*P.B.*, 1976, L 28, 19). Op 25 oktober 1977 verwierp het Hof van Justitie een tegen deze beschikking van 1975 door de zelfbedieningsgroothandel Metro ingesteld nietigheidsberoep (*H.v.J.*, 25 oktober 1977, zaak 26/76, *Jur.*, 1977, 1875). Het Hof verwierp eerst verzoeksters argument als zou een formele aanmelding van het verkoopsysteem van SABA noodzakelijk zijn geweest voor de verkrijging van een verlenging van de in 1975 verleende vrijstelling, daar het oordeelde dat het in 1983 vrijgestelde distributiesysteem behoudens enige wijzigingen die met name een verlichting van de toelatingsprocedure voor de gespecialiseerde SABA-detailhandelaren betroffen, niet veel verschilde van de in 1972 en 1974 rechtmatig aangemelde overeenkomsten. Het Hof verwierp verder het door verzoekster aangevoerde middel dat de Commissie bij het verlenen van de nieuwe ontheffing zou hebben nagelaten de aanzienlijke wijziging in de structuur van de mededinging op de markt van de consumptie-elektronica sinds 1975 in aanmerking te nemen, een wijziging die zou voortvloeien uit de aanzienlijke toename van het aantal selectieve distributiesystemen. Onder verwijzing naar het in zijn arrest van 1977 overwogene besluit het Hof dat het bestaan van een groot aantal selectieve distributiesystemen voor een bepaald product op zichzelf het niet mogelijk maakt te concluderen dat de mededinging wordt beperkt of vervalst, en stelt het vast dat Metro er niet in geslaagd is het bewijs te leveren van de bijzondere situatie, dat de betrokken markt reeds zo star en gestructureerd was dat het aan de «eenvoudige» systemen inherente element van mededinging niet volstaat om een daadwerkelijke mededinging te handhaven. Ook de grief dat niet zou zijn voldaan aan de toepassingsvoorwaarden van art. 85, lid 3, met name omdat het hele SABA-systeem niet onmisbaar zou zijn en het SABA in staat zou stellen voor een wezenlijk deel van de betrokken producten de mededinging uit te schakelen, wordt door het Hof als in feite ongegrond afgewezen, evenals de grief dat SABA misbruik had gemaakt van de in 1975 verleende ontheffing. Een laatste middel strekkende om een misbruik van machtspositie door SABA te doen vaststellen wordt eveneens van de hand gewezen door het Hof. Op de stelling van Metro dat de groep Thompson Brandt, waartoe SABA behoort, een economische eenheid vormt die een machtspositie inneemt op de markt van amusementslektronica, antwoordt het Hof dat, zonder het bewijs van het bestaan van een onderling afgestemde marktstrategie, het Hof ervan moest uitgaan dat SABA ter zake van de distributie van haar producten een zekere autonomie geniet ten opzichte van de moedervennootschap en ten opzichte van de andere ondernemingen van de groep, en het geringe marktaandeel van SABA, behoudens bijzondere omstandigheden waarvan het bestaan in het onderhavige

geval niet is vastgesteld, op een markt van technisch hoogwaardige, doch in de ogen van het koperspubliek gemakkelijk verwisselbare producten, het bestaan van een machtspositie uitsluit.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal de grande instance te Parijs over de uitlegging van de verordening nr. 123/85 van de Commissie van 12 december 1984 betreffende de toepassing van art. 85, lid 3, van het EEG-Verdrag op groepen afzet- en klantenserviceovereenkomsten inzake motorvoertuigen verklaarde het Hof in een arrest van 18 december 1986 (zaak 10/86, *VAG France SA t. Etablissement Magne S.A.*) voor recht, dat de verordening nr. 123/85 geen dwingende voorschriften bevat die rechtstreeks van invloed zijn op de geldigheid of de inhoud van contractuele bepalingen of die de contractspartijen verplichten de inhoud van hun overeenkomst eraan aan te passen, maar dat ze enkel voorwaarden vaststelt die, zo zij worden nageleefd, zekere contractuele bepalingen onttrekken aan het verbod en bijgevolg aan de nietigheid van rechtswege bepaald bij art. 85, leden 1 en 2, EEG-Verdrag en dat het aan de nationale rechter staat om de gevolgen van een eventuele nietigheid van bepaalde contractuele bepalingen op grond van het toepasselijke nationale recht te beoordelen. Zo moet, aldus het Hof in zijn overwegingen, op grond van het nationale recht met name worden beoordeeld of een onverenigbaarheid de contractspartijen niet kan verplichten de inhoud van hun overeenkomst aan te passen teneinde ze aan de nietigheid te laten ontkomen, en daartoe in voorkomend geval gebruik te maken van een of andere door art. 5, lid 2, van de verordening nr. 123/85 geboden mogelijkheid wat de duur van de overeenkomst betreft.

Het Hof verwierp in een arrest van 27 januari 1987 (zaak 45/85, *Verband der Sachversicherer E.V. ondersteund door Gesamtverband der Deutschen Versicherungswirtschaft E.V. t. Commissie*) een beroep strekkende tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie van 5 december 1985 (*P.B.*, 1985, L 35, 20) waarin werd vastgesteld dat de aanbeveling van verzoekster een vereniging die ten doel heeft de beroepsbelangen van bepaalde verzekeraars te vertegenwoordigen, te bevorderen en te beschermen tot stabilisering en sanering van de sector industriële brand- en bedrijfsonderbrekingsverzekering, een inbreuk vormt op art. 85, lid 1, EEG-Verdrag en waarin een verzoek om negatieve verklaring conform art. 2 van de verordening nr. 17/62 van de Raad van 6 februari 1962 en een ontheffing conform art. 85, lid 3, EEG-Verdrag werd afgewezen. Het Hof verwierp verzoeksters middel als zouden de communautaire mededingingsregels op de verzekeringssector niet onbeperkt en zonder voorbehoud mogen worden toegepast zolang de Raad geen uitvoeringsbepalingen met betrekking tot verzekeringen heeft vastgesteld, daar zoals het reeds overwoog in het *Asjes*-arrest (gevoegde zaken 290-213/84, *Openbaar Ministerie t. L. Asjes e.a., R.W.*, 1986-87, 1292-1293) wanneer het verdrag bepaalde activiteiten aan de toepassing van de mededinging heeft willen onttrekken, het ter zake een uitdrukkelijke uitzondering heeft gemaakt, wat niet het geval is voor de verzekeringssector, en concludeerde dat de communautaire mededingingsregeling, zoals die met name is neergelegd in de artt. 85 en 86 EEG-Verdrag en in de bepalingen van de verordening nr. 17/62 van de Raad, volledig van toepassing is op de verzekeringssector. Verzoek-

sters middel als zou geen enkele verdragsbepaling de gemeenschapsinstellingen het recht geven een economische beleidskeuze van een lid-staat te betwisten en zich aldus te bemoeien met de economische beleidsvorming van die lid-staat, wordt door het Hof verworpen. Het overweegt dat moeilijk valt in te zien hoe de bestreden beschikking, die alleen maar een aanbeveling van een ondernemingsvereniging met betrekking tot de prijs van hun diensten verbiedt, het economisch beleid van de Bondsrepubliek Duitsland zou kunnen beïnvloeden en dat, hoewel een nationale wettelijke regeling een nauw verband tot stand kan brengen tussen de toepassing van het mededingingsrecht en het toezicht op de verzekeringssector, het gemeenschapsrecht de uitvoering van de artt. 85 en 86 EEG-Verdrag evenwel niet afhankelijk stelt van de wijze waarop de nationale wetgeving het toezicht op bepaalde economische sectoren regelt. Ook het middel ontleend aan de vrijblijvende aard van de aanbeveling wordt door het Hof afgewezen. Het overweegt o.m. dat, hoewel zij «vrijblijvend» heet te zijn, de aanbeveling een collectieve, forfaitaire en lineaire premieverhoging oplegt, terwijl anderzijds uit verzoeksters statuten blijkt dat zij bevoegd is de activiteiten van haar leden, met name inzake mededinging, te controleren, zodat moet worden vastgesteld dat de betrokken aanbeveling, ongeacht haar precieze juridische kwalificatie, een getrouwe weergave was van verzoeksters bedoeling om het gedrag van haar leden op de Duitse verzekeringsmarkt overeenkomstig de bepalingen van de aanbeveling te coördineren. Andere middelen strekten om de mededingingsbeperkende strekking van de aanbeveling en de ongunstige beïnvloeding van de handel tussen de lid-staten te betwisten en worden eveneens door het Hof van de hand gewezen. In antwoord op een zesde middel overwoog het Hof nog dat de Commissie niet buiten de haar in het kader van art. 85, lid 3, EEG-Verdrag toegekende beoordelingsbevoegdheid was getreden door vast te stellen dat de nadelen van een gekozen oplossing vanuit het oogpunt van het mededingingsrecht zwaarder doorwogen dan de voordelen ervan, zodat geen verbetering van de dienstverlening op de verzekeringsmarkt werd bereikt.

Art. 86

In een arrest van 11 november 1986 (zaak 226/84, *British Leyland Public Limited Company t. Commissie*) verwierp het Hof een beroep tot nietigverklaring van een beschikking van 2 juli 1984 (*P.B.*, 1984, L 207, 11) waarin de Commissie had vastgesteld dat verzoekster, de vennootschap naar Engels recht *British Leyland Public Limited Company* (BL), een inbreuk had gepleegd op art. 86 EEG-Verdrag, door tussen juni 1981 en april 1982 te weigeren certificaten van overeenstemming af te geven en dit toen voor de linksbestuurde variant van het model Metro nog een typegoedkeuringscertificaat geldig was; door in november 1981 te besluiten voor de linksbestuurde variant van het model Metro geen typegoedkeuring meer aan te vragen en daardoor de wederinvoer van dit voertuig uit andere lid-staten in het Verenigd Koninkrijk te verhinderen, en ten slotte door handelaren voor de afgifte van certificaten van overeenstemming voor linksbestuurde Metro's tussen augustus 1981 en april 1982 150 pond sterling in rekening te brengen en voor dezelfde dienst na 16 maart 1983, toen het typegoedkeuringscertificaat voor de linksbestuurde variant van de Metro werd hernieuwd, onafhanke-

lijke dealers en particulieren 100 pond sterling te laten betalen. Het Hof verwierp verzoeksters middel als zou zij geen machtspositie bezitten, en stelde vast dat de Britse regeling aan verzoekster een soort administratief monopolie verleent op de markt van de diensten die onmisbaar zijn voor handelaren om de commercialisatie te verzekeren van voertuigen gefabriceerd door verzoekster in een bepaald geografisch omschreven gebied, en de handelaren, wat de afgifte van de certificaten van overeenstemming betreft, in een situatie van economische afhankelijkheid plaatst die typisch is voor een machtspositie. Het Hof bevestigde het standpunt van de Commissie, namelijk dat verzoekster op drie manieren van haar machtspositie misbruik had gemaakt. Het stelde namelijk vast dat BL, door in oktober 1981 het typegoedkeuringscertificaat voor linksbestuurde Metro's te laten aflopen, misbruik had gemaakt van de machtspositie die de Britse regeling inzake registratie van voertuigen haar verleende, en dit met het doel de door de afgifte van het typegoedkeuringscertificaat voor dit soort voertuigen mogelijk gemaakte wederinvoer te belemmeren. Door welbewust te weigeren om de certificaten van overeenstemming af te geven, informatie te verschaffen en de technische diensten te verrichten nodig voor de registratie van het voertuig, en die alleen zij krachtens de Britse regeling aan de handelaren kon verstrekken, uitte BL, aldus het Hof, haar vaste wil om de wederinvoer, die haar erkende dealers concurrentie aandeed, te belemmeren en zij maakte aldus misbruik van haar machtspositie. Tevens had de Commissie volgens het Hof goede gronden om vast te stellen dat BL een misbruik had gemaakt van de monopoliepositie die de Britse regeling haar verleende, door buitensporige bedragen te vragen voor de afgifte van een certificaat van overeenstemming. Volgens 's Hof's rechtspraak is er immers misbruik van machtspositie wanneer een onderneming met een administratief monopolie voor haar diensten bedragen vraagt die niet evenredig zijn met de economische waarde van de geleverde prestatie. Het Hof verwierp tot slot ook nog verzoeksters argumenten als zouden door de Commissie een aantal rechtsbeginselen, en met name het recht van verdediging en het non-discriminatiebeginsel, geschonden zijn en als zou zij zich aan misbruik van bevoegdheid schuldig hebben gemaakt. Dit arrest sluit nauw aan bij het op 13 november 1975 gewezen arrest van het Hof in de zaak *General Motors* (zaak 26/75, *General Motors Continental NV t. Commissie*, *Jur.*, 1975, 1367).

Procedureregels

In een arrest van 23 september 1986 (zaak 5/85, *Akzo Chemie BV en Akzo Chemie U.K. Ltd t. Commissie*) verwierp het Hof een beroep ingesteld door *Akzo Chemie BV* en *Akzo Chemie U.K. Ltd* tot nietigverklaring van een beschikking van 6 november 1984 waarbij de Commissie verzoeksters krachtens art. 14, lid 3, van de verordening nr. 17/62 van de Raad van 6 februari 1962 heeft gelast zich te onderwerpen aan een verificatie naar aanleiding van het vermoeden van misbruik van machtspositie in benzoylperoxyde op de gemeenschappelijke markt of een wezenlijk deel ervan door een concurrent (ECS) te dreigen en door uitvoering van een politiek van ondermijningsprijzen die een misbruik vormt en schade toebrengt aan die concurrent. Het Hof verwierp eerst het argument van verzoeksters als zou de Commissie haar beschikking onvoldoende heb-

ben gemotiveerd daar, aldus het Hof, art. 14, lid 3, van de verordening nr. 17/62 de Commissie niet verplicht om op de argumenten van de betrokken onderneming te antwoorden, want art. 14, lid 3, moet de Commissie in staat stellen zonder instemming van de ondernemingen en zonder voorafgaande waarschuwing verificaties te verrichten. Het feit dat de Commissie in casu verzoeksters ervan in kennis stelde dat verificaties als bedoeld in art. 14, lid 2, van de verordening nr. 17/62 zouden worden verricht, kan niet tot gevolg hebben dat op haar een ruimere motiveringsverplichting rust dan wanneer zij zonder meer tot een verificatie als bedoeld in art. 14, lid 3, was overgegaan. Het Hof verwierp tevens, daar uit de door de Commissie verstrekte stukken bleek dat de Nederlandse en Britse autoriteiten gehoord werden voordat de beschikking werd vastgesteld, het argument van de verzoeksters als zou de beschikking onwettig zijn doordat zij was gegeven zonder dat de bevoegde nationale autoriteiten overeenkomstig art. 14, lid 4, van de verordening nr. 17/62 waren gehoord: het Hof onderstreepte dat het van weinig belang was dat die autoriteiten op informele wijze waren gehoord want, daar art. 14, lid 2, van de verordening nr. 17/62 tot doel heeft de Commissie in staat te stellen onaanvaardig verificaties te verrichten bij ondernemingen die van inbreuken op de artt. 85 en 86 worden verdacht, moet de Commissie haar beschikking kunnen geven zonder gebonden te zijn aan formele voorwaarden die de vaststelling van de beschikking zouden kunnen vertragen. Ook het derde middel van de verzoeksters als zou de beschikking indruisen tegen de beginselen neergelegd in art. 8 E.V.R.M. doordat zij zou zijn vastgesteld zonder inachtneming van de procedure van art. 14, lid 3, van de verordening nr. 17/62 van de Raad, werd door het Hof wegens het bewijs van het tegendeel verworpen, evenals het vierde middel van de verzoeksters als zou de delegatie van bevoegdheid op grond waarvan de beschikking is gegeven, indruisen tegen het collegialiteitsbeginsel vervat in het art. 17 van het Verdrag van 8 april 1965 tot instelling van één Raad en één Commissie welke de E.G. gemeen hebben (Fusieverdrag), en als zou bij de totstandkoming van de bestreden beschikking een verkeerd gebruik van de gedelegeerde bevoegdheid zijn gemaakt.

In een beschikking ex art. 185 EEG-Verdrag van 24 september 1986 (zaak 213/86 R. Montedipe SpA t. Commissie) heeft de President van het Hof, het verzoek van Montedipe tot opschorting «sec» van de tenuitvoerlegging van de beschikking nr. 86/398 van de Commissie van 23 april 1986 in de zaak van het polypropyleen-kartel, voor zover haar daarin een boete van 11 miljoen Ecu werd opgelegd, afgewezen. Wel heeft de President de tenuitvoerlegging van de beschikking, voor zover zij betaling van de geldboete voorziet binnen drie maanden na kennisgeving van de beschikking t.a.v. Montedipe opgeschort, voor zover verzoekster een bankgarantie stelt, die door de Commissie wordt aanvaard, tot zekerheid van de betaling van de opgelegde boete en van de eventuele vertragingsrente, dit overeenkomstig de administratieve praktijk van de Commissie. Hiermee erkent de President nogmaals het gerechtvaardigd karakter van deze praktijk van de Commissie; cf. o.m. de beschikkingen van 6 en 7 mei 1982 (zaken 107/82 R, AEG-Telefunken en 86/82 R, Hasselblad, *Jur.*, 1982, 1549, resp. 1555).

b. Steunmaatregelen

Het Hof verwierp in een arrest van 24 februari 1987 (zaak 310/85, Deufil GmbH & Co KG t. Commissie) een beroep ingesteld tot nietigverklaring van een beschikking van 10 juli 1985 (*P.B.*, 1985, L 278, 26) waarin door de Commissie werd vastgesteld dat de steun ten bedrage van DM 2.945.000 welke in 1983 krachtens de Duitse wet inzake de investeringssubsidies en het gemeenschappelijke regionale steunprogramma van de Bondsregering en de Länder aan verzoekster werd toegekend, onwettig was op grond dat de Commissie niet vooraf in kennis was gesteld van de steunmaatregel, en waarin de Commissie voorts vaststelde dat die maatregel onverenigbaar was met de gemeenschappelijke markt in de zin van art. 92 EEG-Verdrag, op welke gronden de steun derhalve bij de ontvanger moest worden teruggevorderd. Het Hof verwierp allereerst verzoeksters middel als zouden de betrokken maatregelen niet kunnen worden aangemerkt als steunmaatregelen in de zin van art. 92, lid 1, EEG-Verdrag, daar het van oordeel was dat het in casu toegekende bedrag de door verzoekster te dragen investeringskosten verzachtte en haar aldus in een betere positie plaatste t.o.v. de andere producenten in de sector: de algemene oogmerken van de nationale regelingen (volgens verzoekster: conjunctuurpolitieke maatregelen in de zin van art. 103 EEG-Verdrag) die de rechtsgrondslag vormden voor de toekenning van de litigieuze steun, wegen niet op tegen het beginsel van art. 92 EEG-Verdrag, dat geen onderscheid maakt naar de oorzaken of doeleinden der bedoelde maatregelen doch ziet naar hun gevolgen. Het Hof stelde tevens vast dat verzoekster de vaststellingen van de Commissie op grond waarvan deze tot de conclusie is gekomen dat de betrokken steunmaatregel het handelsverkeer tussen de lid-staten ongunstig beïnvloedt en de mededinging vervalst of dreigt te vervalsen, niet heeft kunnen weerleggen. Ook het tweede middel van verzoekster als zou de betrokken steunmaatregel voldoen aan de in art. 92, lid 3, sub a en c, EEG-Verdrag neergelegde voorwaarden voor vrijstelling, werd door het Hof verworpen nadat het had overwogen dat art. 92, lid 3, EEG-Verdrag de Commissie een discretionaire bevoegdheid toekent waarvan de uitoefening een afweging van economische en sociale gegevens impliceert die dient te geschieden in een communautair kader, en de Commissie in casu geenszins de grenzen van de haar toegekende beoordelingsvrijheid had overschreden door te oordelen dat de toekenning van steun bij een investering die de produktiecapaciteit verhoogt in een sector met een reeds overvloedige capaciteit, ingaat tegen het algemeen belang en dat zulke steun niet bijdraagt tot de economische ontwikkeling van de regio in kwestie. Tot slot verwierp het Hof ook nog het derde middel van verzoekster als zou de Commissie, waar zij de Bondsrepubliek Duitsland gelastte de steun terug te vorderen, het vertrouwensbeginsel geschonden hebben. Het Hof besliste dat de steuncode, die geen afwijkingen van de bepalingen van de artt. 92 en 93 EEG-Verdrag bevat, en deze trouwens ook niet kan bevatten, indicatieve regels behelst waarin het voorgenomen beleid van de Commissie is uitgestippeld, en de Commissie van de lid-staten verlangt dat zij zich op het terrein van de steunmaatregelen in de sector kunstvezels en garens aan deze regels houden. De omstandigheid dat polypropyleengarens niet in de steuncode zijn opgenomen, kan voor verzoekster geen

grond opleveren voor een gewettigd vertrouwen dat de Commissie zou hebben belet de Duitse autoriteiten te gelasten de steun terug te vorderen in de beschikking waarin zij de onverenigbaarheid van de steunmaatregel met de gemeenschappelijke markt vaststelde.

7. Fiscale bepalingen

In een arrest van 16 december 1986 (zaak 200/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) heeft het Hof een door de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag ingesteld beroep afgewezen dat strekte tot vaststelling dat de Italiaanse Republiek, door de invoering en handhaving van BTW-tarieven voor auto's met dieselmotor, die verschillen al naar gelang van de cilinderinhoud, waardoor het hogere tarief uitsluitend geldt voor met name uit andere lid-staten ingevoerde auto's, de krachtens art. 95 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet was nagekomen. Het hof herinnert aan zijn vaste rechtspraak volgens welke het gemeenschapsrecht bij de huidige stand van zijn ontwikkeling de vrijheid van iedere lid-staat niet beperkt om voor bepaalde produkten een gedifferentieerde belastingregeling, gebaseerd op objectieve criteria, in te voeren en stelt vast, dat de toepassing van een verhoogd BTW-tarief op bepaalde produkten die als luxeprodukten worden aangemerkt (in dit geval auto's met dieselmotor en een cilinderinhoud van meer dan 2500 cm³), een aspect van het Italiaanse fiscale stelsel is, waarvan de verenigbaarheid met het verdrag reeds door het Hof is erkend, en dat in casu de toepassing van dat criterium op auto's met meer dan een bepaalde cilinderinhoud (2500 cm³), niet willekeurig of onredelijk lijkt. Verder merkt het Hof op dat, wanneer men niet alleen de auto's met dieselmotor maar de gehele automobielsector in aanmerking neemt, het verhoogde BTW-tarief niet uitsluitend ingevoerde maar ook Italiaanse auto's blijkt te treffen en er in deze omstandigheden geen discriminatie kan zijn. Ook het protectionistisch karakter van de betwiste fiscale regeling acht het Hof niet bewezen. Het is immers zo, dat de betrokken wetwijziging niet alleen aan bepaalde Italiaanse modellen maar ook aan een groter aantal uit lid-staten van de gemeenschap ingevoerde modellen ten goede is gekomen, terwijl bovendien bij de beoordeling van de beschermende werking rekening moet worden gehouden met alle auto's, ongeacht of zij met een dieselmotor dan wel met een benzinemotor zijn uitgerust.

8. Landbouw en visserij

In een arrest van 18 september 1986 (zaak 116/82, Commissie t. Bondsrepubliek Duitsland) heeft het Hof, op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat de Bondsrepubliek Duitsland, door toe te staan dat de bereiding van in bepaalde gebieden voortgebrachte kwaliteitswijnen buiten die bepaalde of in de onmiddellijke nabijheid daarvan gelegen gebieden plaatsvindt, de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens het verdrag en artikel 2, lid 1, van de verordening nr. 1698/70 van de Commissie van 25 augustus 1970 (*P.B.*, 1970, L 190, 4). Door de Bondsrepubliek Duitsland werd de geldigheid betwist van art. 2, § 1, van de verordening nr. 1698/70 voor zover krachtens deze regeling enkel de bedrijven die in de onmiddellijke nabijheid van de

bepaalde gebieden zijn gelegen, voor een uitzonderlijke toelating in aanmerking komen. Het middel als zou de Commissie de grenzen van de haar door de Raad verleende machtiging niet in acht genomen hebben, werd verworpen. Ook de middelen gebaseerd op de schending van de evenredigheidsregel en de schending van de fundamentele rechten werden door het Hof verworpen.

In een arrest van dezelfde datum (zaak 48/85, Commissie, ondersteund door de Italiaanse Republiek t. Bondsrepubliek Duitsland) heeft het Hof op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, vastgesteld dat de Bondsrepubliek Duitsland, door de toevoeging van gerectificeerde, geconcentreerde druivemost bij de bereiding van landwijn en van in bepaalde gebieden voortgebrachte kwaliteitswijnen niet toe te staan, de verplichtingen niet is nagekomen die op haar rusten krachtens de gemeenschappelijke ordening van de wijnmarkt en met name de artikelen 32 en 33 van de verordening nr. 337/79 van de Raad van 5 februari 1979 houdende een gemeenschappelijke ordening van de wijnmarkt (*P.B.*, 1979, L 54, 1) en artikel 8 van de verordening nr. 338/79 van de Raad van 5 februari 1979 houdende vaststelling van bijzondere bepalingen betreffende in bepaalde gebieden voortgebrachte kwaliteitswijnen (*P.B.*, 1979, L 54, 48). Na te hebben herinnerd aan zijn vaste rechtspraak dat één van de wezenlijke kenmerken van een gemeenschappelijke marktordering is dat de lid-staten m.b.t. de onder deze ordening vallende materies niet meer eenzijdig nationale bepalingen kunnen vaststellen en zij nog slechts over een residuaire wetgevende bevoegdheid beschikken die beperkt is tot de situaties waarin de gemeenschapsregel niet van toepassing is, en tot de gevallen waarvoor zij uitdrukkelijk bevoegd zijn verklaard, heeft het Hof vastgesteld dat ingevolge de gedetailleerde regeling van de betrokken marktordering waarvan de uitvoering aan de Commissie is voorbehouden, de verordening nr. 337/79 de lid-staten die gebruik hebben gemaakt van de hun door art. 32 geboden mogelijkheid om de verhoging van het alcoholvolumegehalte toe te laten, geen enkele beoordelingsmarge laat t.a.v. de verrijkingsprocédés die kunnen worden toegepast en die zijn bepaald in art. 33 van voornoemde verordening.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal de police te Chaumont over de uitlegging van art. 3 van de verordening nr. 1035/72 van de Raad houdende een gemeenschappelijke ordening der markten in de sector groenten en fruit (*P.B.*, 1972, L 118, 1) heeft het Hof in een arrest van 8 oktober 1986 (zaak 320/82, Strafzaak tegen Maniglier) voor recht verklaard dat de rechtstreekse aankoop van fruit door een handelaar bij een teler en het vervoer van deze produkten naar zijn buiten het produktiegebied, doch binnen dezelfde lid-staat gelegen bewaarinrichting handelingen vormen van levering of verhandeling die de verplichting meebrengen om te voldoen aan de gemeenschappelijke kwaliteitsnormen in de zin van art. 3, lid 1, van de verordening nr. 1035/72 van de Raad van 18 mei 1972, tenzij deze verrichtingen verband houden met een van de in de leden 2 en 3 van dit artikel bedoelde situaties. Daartoe overwoog het Hof o.m. dat de toepassing van de gemeenschappelijke kwaliteitsnormen tot de essentie van de GMO in de sector groenten en fruit behoort en dat uit de bewoordingen zelf en het doel van art. 3 immers blijkt dat de uitdrukkingen die naar de verkoop, de levering of de

verhandeling van de produkten verwijzen, in ruime zin moeten worden begrepen, zodat zij de verrichtingen bij het begin van het handelscircuit mede omvatten.

Het Hof heeft in antwoord op prejudiciële vragen van het Verwaltungsgericht Frankfurt am Main over de uitlegging en de geldigheid van de artt. 4 en 5 van de verordening nr. 2793/77 van de Commissie van 15 december 1977 houdende de uitvoeringsbepalingen betreffende een speciale steun voor ondermelk bestemd voor voederdoeleinden, behalve voor jonge kalveren (*P.B.*, 1977, L 321, 30), in een arrest van 8 oktober 1986 (zaak 9/85, Nordbutter GmbH & Co KG t. Bondsrepubliek Duitsland) voor recht verklaard: 1) dat de uitdrukking «het maximaal aantal kalveren van jonger dan vier maanden die op het bedrijf zullen worden gehouden gedurende het betrokken kwartaal» in art. 4, lid 1, sub c, van de verordening nr. 2793/77 van de Commissie doelt op het hoogste aantal kalveren die op een bepaalde dag van het kwartaal op het betrokken bedrijf worden gehouden; 2) dat het totale verlies van de speciale steun bij onjuiste opgaven betreffende het aantal door een gemengd bedrijf gehouden kalveren of bij overschrijding van de in art. 4 van de verordening nr. 2793/77 gestelde termijn met meer dan tien dagen, niet in strijd is met de door het evenredigheidsbeginsel gestelde eisen; en 3) dat de gedeeltelijke terugbetaling van de speciale steun, bedoeld in art. 5, lid 3, sub b, van de verordening nr. 2793/77 bepaald is voor het geval dat het door de zuivelfabriek ingediende verzoek om steun betrekking heeft op door verscheidene telers aangekomen verbintenissen die door slechts enigen van hen zijn nagekomen.

In een arrest van 8 oktober 1986 (zaak 143/85, N.V. Nicolas Corman en Zonen t. Belgische Dienst voor het Bedrijfsleven en Landbouw (BDBL)) heeft het Hof in antwoord op een prejudiciële vraag van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel over de uitlegging van art. 5 van de verordening nr. 649/78 van de Commissie van 31 maart 1978 betreffende de afzet tegen verlaagde prijs van interventieboter bestemd voor onmiddellijk gebruik in de vorm van boterconcentraat (*P.B.*, 1978, L 86, 33) voor recht verklaard dat dit art. 5, lid 1, derde streepje, van de verordening nr. 649/78 van de Commissie aldus moet worden uitgelegd, dat het wettig is boterconcentraat te verpakken in bakjes van 250 gram met een doorzichtig plastic deksel, zodat men door de bovenkant van de verpakking de in de verordening voorgeschreven aanduidingen kan lezen op een aan de binnenkant direct op de boter aangebracht blaadje papier. Immers, met de term «bovenkant» in de omstreden bepaling wordt de van boven zichtbare kant van de verpakking bedoeld, maar niet noodzakelijk de «buitenkant».

Het Hof heeft in antwoord op een prejudiciële vraag van het Amtsgericht Breisach-am-Rhein in een arrest van 8 oktober 1986 (zaak 234/85, Strafzaak t. Franz Keller) voor recht verklaard dat niet is gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid van art. 2, lid 2, sub h, van de verordening nr. 355/79 van de Raad van 5 februari 1979 (*P.B.*, 1979, L 54, 99) en van art. 13, lid 6, van de verordening nr. 997/81 van de Commissie van 26 maart 1981 (*P.B.*, 1981, L 106, 1) kunnen aantasten. Na te hebben herinnerd aan zijn vaste rechtspraak dat de geldigheid van de handelingen van de instellingen van de gemeenschap slechts kan worden getoetst aan het gemeenschapsrecht (arrest Internationale Handelsgesellschaft, zaak 11/70, *Jur.*,

1970, 1135), maar dat het recht op vrije beroepsuitoefening deel uitmaakt van de algemene rechtsbeginselen welke eerbiediging het verzekert onder voorbehoud van bepaalde grenzen die hun rechtvaardiging vinden in de doelstellingen van algemeen belang welke de gemeenschap nastreeft, en in zoverre deze laatste geen afbreuk doen aan het wezen van dit recht (arrest Nold, zaak 4/73, *Jur.*, 1974, 508) overwoog het Hof dat, al onderwerpt de gemeenschapsregeling inzake de etikettering van wijnen de beroepsuitoefening van de betrokken economische subjecten op een welomschreven gebied aan sommige beperkingen, zij de essentie van het recht op vrije beroepsuitoefening onverlet laat. Bovendien was het Hof van oordeel dat deze beperkingen in beginsel een rechtvaardiging vinden in de algemene doelstellingen van de gemeenschappelijke ordening van de wijnmarkt.

Het Hof heeft in antwoord op prejudiciële vragen van de Supreme Court van Ierland m.b.t. de uitlegging van de verordening nr. 974/71 van de Raad van 12 mei 1971 (*P.B.*, 1971, L 106, 1) betreffende bepaalde conjunctuurpolitieke maatregelen welke n.a.v. de tijdelijke verruiming van de fluctuatiemarges van de valuta's van sommige lid-staten dienen te worden genomen in de landbouwsector en de verordening nr. 1380/75 van de Commissie van 29 mei 1975 houdende uitvoeringsbepalingen betreffende de monetair compenserende bedragen (mcb's) (*P.B.*, 1975, L 139, 37), gewezen in een geding tussen een Iers exporteur en het Iers Ministerie van Landbouw als interventiebureau, betreffende de betaling aan verzoekster van mcb's bij uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk, in een arrest van 11 november 1986 (zaak 254/85, Irish Grain Board (Trading) Ltd t. Ministerie van Landbouw) voor recht verklaard dat de gemeenschapsbepalingen ter zake van de betaling van mcb's, met name de artikelen 11 en 16 van de verordening nr. 1380/75 aldus moeten worden uitgelegd dat de lid-staat van uitvoer, die de door de lid-staat van invoer toe te kennen mcb's moet betalen, deze betaling mag weigeren wanneer het betrokken produkt in de lid-staat van invoer niet in het vrije verkeer is gebracht als gevolg van fraude door de kopers van het produkt, zelfs wanneer de douaneformaliteiten zijn vervuld, de juiste formulieren T5 zijn afgegeven en de «exporteur» of de «belanghebbende» in de zin van genoemde verordeningen bij de transactie steeds te goeder trouw heeft gehandeld. Daartoe overwoog het Hof o.m. dat het bij invoer toegekende mcb zijn functie slechts kan vervullen wanneer het ingevoerde produkt in de lid-staat van invoer daadwerkelijk in het vrije verkeer is gebracht en aldus onderworpen is aan de op die markt bestaande prijsvoorwaarden. Tevens verklaarde het Hof voor recht dat, wanneer de administratie van de lid-staat van uitvoer ingevolge artikel 16 van genoemde verordening en op grond van ernstige, op feitelijke gegevens gebaseerde verdenkingen een onderzoek heeft ingesteld naar het bestaan van fraude — hierin bestaande dat aan het produkt een andere dan de op het controle-exemplaar vermelde bestemming is gegeven — de exporteur verplicht is aan dat onderzoek mee te werken door alle inlichtingen te verstrekken waartoe hij in staat is; indien, ondanks alle inspanningen die van de administratie mogen worden verwacht, het onderzoek de verdenkingen niet heeft kunnen wegnemen, mag de lid-staat van uitvoer de betaling van de door de lid-staat van invoer toe te kennen mcb's weigeren, tenzij zou worden bewezen

dat het produkt in de lid-staat van invoer daadwerkelijk in het vrije verkeer is gebracht. Voor het arrest van 25 november 1986 in de zaak 148/85 (Direction générale des Impôts t. M.L. Forest en S.A. Minoterie Forest) wordt verwezen naar de samenvatting ervan in de rubriek «vrij goederen-verkeer».

In antwoord op prejudiciële vragen van de Conseil d'Etat van het Groothertogdom Luxemburg heeft het Hof in een arrest van 25 november 1986 (gev. zaken 201 en 202/85, M. Klensch (Ekabe), Associations agricoles Procola en Corelux t. Staatssecretaris voor Land- en Wijnbouw, ondersteund door Association agricole Luxlait en burgerlijke vennootschap Exploitation agricole de Niederterhaff t. Staatssecretaris voor Land- en Wijnbouw, ondersteund door Laiterie Ekabe) voor recht verklaard dat 1) het in art. 40, lid 3, EEG-Verdrag neergelegde discriminatieverbod er zich tegen verzet dat een lid-staat het jaar 1981 kiest als referentiejaar in de zin van art. 2 van de verordening nr. 857/84 van de Raad van 31 mei 1984 houdende algemene voorschriften voor de toepassing van de in art. 5^{quater} van de verordening nr. 804/68 bedoelde heffing in de sector melk en zuivelprodukten (*P.B.*, 1984, L 90, 13), wanneer wegens de bijzondere omstandigheden op de markt van die lid-staat de toepassing van die keuze op zijn grondgebied leidt tot een discriminatie tussen producenten in de gemeenschap; 2) behoudens in gevallen welke uitdrukkelijk in de regeling zijn bepaald, art. 2 van de verordening nr. 857/84 zich ertegen verzet dat een lid-staat die het jaar 1981 als referentiejaar in de zin van die bepaling heeft gekozen, de referentiehoeveelheid van de kopers bepaalt door op de door hen in dat jaar gekochte hoeveelheid melk een percentage toe te passen dat varieert naar het niveau van de leveranties van bepaalde categorieën van heffingsplichtigen; 3) de verordening nr. 857/84 er zich tegen verzet dat een lid-staat die voor formule B heeft gekozen, besluit de individuele referentiehoeveelheid van een producent die zijn bedrijf heeft gestaakt, te voegen bij de referentiehoeveelheid van de koper waaraan die producent op het tijdstip waarop hij zijn bedrijf staakte, melk leverde, in plaats van die hoeveelheid bij de nationale reserve te voegen.

Het Hof heeft in antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunal de grande instance te Saint-Brieuc in een arrest van 25 november 1986 (zaak 218/85, Association Comité Economique Agricole Fruits et Légumes de Bretagne (CERAFEL) t. M.A. Le Campion) voor recht verklaard dat de verordening nr. 1035/72 houdende een gemeenschappelijke marktordening in de sector groenten en fruit van 18 mei 1972 (*P.B.*, 1972, L 118, 1) aldus moet worden uitgelegd dat de lid-staten niet meer bevoegd zijn om door een producentenorganisatie vastgestelde voorschriften verbindend te verklaren voor alle producenten uit een bepaalde streek, indien die voorschriften betrekking hebben op het sorteren, de afmetingen, het gewicht en de aanbiedingsvorm van de produkten, of indien zij de verplichting opleggen de gehele productie voor openbare verkoop aan te bieden op de door de producentenorganisatie erkende markten en bij te dragen aan de werking van de door die organisatie ingestelde regeling voor het uit de markt nemen van produkten. Het Hof herinnerde daarbij o.m. aan zijn vroegere rechtspraak (zaak 222/83, Apple and Pear Development Council, *Jur.*, 1983, 4083) dat een nationale wettelijke regeling die producenten van groenten en fruit verplicht zich

aan te sluiten bij een organisatie die tot doel heeft de productie en verkoop van die produkten te bevorderen, slechts als onverenigbaar met de bepalingen van de verordening nr. 1035/72 kan worden beschouwd, voor zover de werkzaamheden van die organisatie zelf in strijd zijn met die bepalingen, erop wijzende dat deze vaststelling eveneens geldt voor een situatie als die in geding.

Voor het arrest van 27 november 1986 in de zaak 21/85 (N.V. Maas & Co t. Bundesanstalt für Landwirtschaftliche Marktordnung) wordt verwezen naar de samenvatting in de rubriek «gemeenschappelijke handelspolitiek en economische betrekkingen met ontwikkelingslanden — sub c: voedselhulp».

In een arrest van 2 december 1986 (zaak 23/84, Commissie, ondersteund door Franse republiek t. Verenigd Koninkrijk) heeft het Hof, op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag vastgesteld dat het V.K., door de Milk Marketing Boards te machtigen 1) een stelsel van twee prijzen toe te passen voor volle melk die voor de bereiding van boter wordt gebruikt, al naar gelang de boter als interventieboter of als onverpakte boter dan wel in kleinhandelsverpakking zal worden verkocht; 2) verschillende prijzen toe te passen voor volle melk die voor de bereiding van boter en room wordt gebruikt, al naar gelang de bij die bereiding verkregen magere melk als zodanig gebruikt wordt als diervoeding dan wel wordt verwerkt tot magere-melkpoeder, de verplichtingen niet is nagekomen die op hem rusten krachtens art. 10 van de verordening nr. 1422/78 van de Raad van 20 juni 1978 betreffende het verlenen van bepaalde bijzondere rechten aan organisaties van melkproducenten in het V.K. (*P.B.*, 1978, L 171, 14) en art. 6 van de verordening nr. 1565/79 van de Commissie van 25 juli 1979 houdende uitvoeringsbepalingen van voornoemde verordening nr. 1422/78 (*P.B.*, 1979, L 188, 29). Wat de eerste grief betreft, was het Hof immers van oordeel dat, ten gevolge van het ontbreken van iedere definitie van het begrip «bestemming» in art. 9, lid 1, van de verordening nr. 1422/78, uit de uitlegging van de bepaling zelf moet worden afgeleid dat het woord «bestemming» strikt moet worden uitgelegd en bijgevolg uitsluitend kan verwijzen naar de bestemming van de melk en niet naar het gebruik van een derivaat zoals boter. Eveneens werd het argument van de Britse regering verworpen als zou de niet-inachtneming van art. 9, lid 1, van de verordening nr. 1422/78 niet *per se* een schending van het gemeenschapsrecht opleveren wanneer er geen distorsie van de mededinging, discriminatie of belemmering voor de goede werking van de GMO uit voortvloeit, daar differentiatie van prijzen uitgesloten is, wanneer zij een gevaar voor distorsie of discriminatie meebrengt, ook al voldoet zij aan de criteria van de bestemming of aan andere objectieve criteria die reeds in beginsel de verenigbaarheid van die differentiatie met het gemeenschapsrecht zouden moeten waarborgen. Wat de tweede grief betreft, was het Hof de mening toegedaan dat de vaststelling van een hogere prijs voor magere melk bestemd om als diervoeding te worden gebruikt, een belemmering vormt voor de communautaire steunregeling voor magere melk bestemd voor diervoeding, ingesteld krachtens de verordeningen nrs. 986/68 van de Raad van 15 juli 1968 (*P.B.*, 1968, L 169, 6) en 1105/68 van de Commissie van 27 juli 1968 (*P.B.*, 1968, L 184, 24) en 2793/77 van de Commissie van 15 december 1977 (*P.B.*, 1977, L 321, 30), aan-

gezien die steun door een zo laag mogelijke verkoopprijs te waarborgen, ten doel heeft het gebruik van magere melk als diervoeding te bevorderen.

Voor het arrest van 16 december 1986 in de zaak 124/85 (Commissie t. Helleense Republiek) wordt verwezen naar de samenvatting ervan in de rubriek «vrij goederenverkeer».

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Tribunale amministrativo regionale della Toscana heeft het Hof in een arrest van 18 december 1986 (zaak 312/85, Società per azioni (SpA) Villa Banfi t. Regione Toscana, L'Ispettorato Provinciale dell'Agricoltura de Sienne en Ricco 'Svelto et Farelli Luigi) voor recht verklaard dat het art. 3, lid 1, van de richtlijn nr. 72/159 van de Raad van 17 april 1972 betreffende de modernisering van landbouwbedrijven (*P.B.*, 1972, L 96, 1) aldus moet worden uitgelegd, dat het de lid-staten niet is toegestaan bij de vaststelling van de criteria waaraan andere dan natuurlijke personen moeten voldoen om als bedrijfshoofd met hoofdberoep landbouw te worden beschouwd, bepaalde typen rechtspersonen enkel op grond van hun rechtsvorm van de werkingssfeer van de richtlijn uit te sluiten.

In een arrest van 14 januari 1987 (zaak 278/84 BRD t. Commissie) heeft het Hof een beroep tot nietigverklaring, ingesteld door de BRD, van de artt. 1, 2 en 3 van de verordening nr. 2677/84 van de Commissie betreffende overgangsmaatregelen met het oog op de revaluatie van de representatieve koers van de Duitse Mark per 1 januari 1985, van 20 september 1984 (*P.B.*, 1984, L 253, 31) verworpen. Wat betreft het middel van de schending van wezenlijke vormvoorschriften als zou de procedure van het beheerscomité niet nageleefd zijn en de Commissie de dringende noodzaak hebben ingeroepen teneinde de procedure te versnellen, terwijl zij alle nodige maatregelen te bekwaam tijd had kunnen nemen, overwoog het Hof dat het blijkens de ter zake geldende regeling aan de voorzitter van het betrokken Comité van beheer staat om uit te maken of al dan niet sprake is van een spoedeisend geval of zelfs van dringende noodzaak en, aangezien normalerwijs voor zulk een beoordeling slechts zeer weinig tijd beschikbaar is, voor kritiek van het Hof op de beslissing van de voorzitter slechts ruimte is bij kennelijke dwaling of misbruik van bevoegdheid, wat in casu blijkens de elementen van het dossier niet het geval is. De middelen gebaseerd op een onjuiste toepassing van de machtiging bedoeld in art. 7 van de verordening nr. 855/84 van 31 maart 1984 inzake de berekening en de afbraak van de monetair compenserende bedragen voor bepaalde landbouwprodukten (*P.B.*, 1984 L 90, 1), de onwettige wijziging van de verordening nr. 855/84 door de verordening nr. 2677/84, de schending van het discriminatieverbod door art. 1 van de verordening 2677/84 en de schending van art. 190 door art. 3, lid 1, van de verordening nr. 2677/84 werden eveneens door het Hof verworpen. Ook het middel van de schending van het vertrouwensbeginsel door art. 3, §§ 1 en 2, van de verordening nr. 2677/84 werd door het Hof verworpen na te hebben verwezen naar zijn arrest van 16 mei 1979 (Tomadini, zaak 84/78, *Jur.*, 79, 1801), waarin het Hof beslist heeft dat het niet mogelijk is aan het vertrouwensbeginsel een dusdanige ruime draagwijdte te geven dat een nieuwe regeling nooit van toepassing zou kunnen zijn op de toekomstige gevolgen van situaties die onder de oude regeling zijn ontstaan, met name op

een gebied als dat van de gemeenschappelijke marktordeningen, die juist een voortdurende aanpassing mogelijk moeten maken, afhankelijk van de wijzigingen van de economische situatie in de verschillende landbouwsectoren. Zie ook het arrest van 14 januari 1987 in de zaak 281/84 (Zuckerfabrik Bedburg AG Lehrter Zucker AG, Lippe-Weser Zucker AG t. EFG, vertegenwoordigd door Raad en Commissie) en de samenvatting ervan in de rubriek «Rechtsbescherming sub b: niet-contractuele aansprakelijkheid».

Op verzoek van de Commissie heeft het Hof in een arrest van 15 januari 1987 (zaak 365/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag vastgesteld dat de Italiaanse Republiek door niet binnen de gestelde termijn de nodige bepalingen vast te stellen tot uitvoering van de richtlijnen van de Raad nrs. 77/101 van 23 november 1976 betreffende de handel in enkelvoudige diervoeders (*P.B.*, 1977, L 32, 1) en 79/372 van 2 april 1979 houdende wijziging van de richtlijn nr. 77/101 (*P.B.*, 1979, L 86, 29), en van de richtlijnen van de Commissie nrs. 79/797 van 10 augustus 1979 (*P.B.*, 1979, L 239, 53) en 80/510 van 2 mei 1980 (*P.B.*, 1980, L 126, 12) beide houdende wijziging van de bijlage van de richtlijn nr. 77/101, de krachtens het EEG-Verdrag op haar rustende verplichting niet is nagekomen.

Voor het arrest van 15 januari 1987 in de zaak 253/84 (253/84, GAEC ondersteund door FNSEA t. Raad en Commissie ondersteund door BRD) wordt verwezen naar de samenvatting ervan in de rubriek «Rechtsbescherming sub b: niet-contractuele aansprakelijkheid».

Het Hof heeft in antwoord op een prejudiciële vraag van het Finanzgericht Hamburg in een arrest van 21 januari 1987 (zaak 86/85, Firma Alexander Moxsel Import-Export GmbH & Co, Handels KG t. Hauptzollamt Hamburg-Jonas) voor recht verklaard dat de toekenning van de bijzondere restituties bij uitvoer, geregeld in de verordening nr. 32/82 van de Commissie van 7 januari 1982 inzake de voorwaarden voor de toekenning van bijzondere restituties bij uitvoer in de rundvleessector (*P.B.*, 1982, L 4, 11), niet afhangt van de voorwaarde dat het slachten en de vervulling van de douaneformaliteiten bij uitvoer in één en dezelfde lid-staat hebben plaatsgevonden, wanneer het document waaruit blijkt dat de produkten afkomstig zijn van volwassen mannelijke runderen, is afgegeven door het interventiebureau van een lid-staat.

Het Hof heeft in een arrest van 29 januari 1987 (zaak 361/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag vastgesteld dat de Italiaanse Republiek, door niet binnen de gestelde termijn de nodige bepalingen vast te stellen tot uitvoering van de richtlijnen nrs. 79/373 van de Raad van 2 april 1979 betreffende de handel in mengvoeders (*P.B.*, 1979, L 86, 30), 80/509 van de Commissie van 2 mei 1980 tot wijziging van de bijlage van de richtlijn nr. 79/373 (*P.B.*, 1980, L 126, 9), 80/511 van de Commissie van 2 mei 1980 houdende machtiging om, in bepaalde gevallen, mengvoeders in de handel te brengen in niet-gesloten verpakkingen of recipiënten (*P.B.*, 1980, L 126, 14) en 80/695 van de Commissie van 27 juni 1980 tot wijziging van de bijlage van richtlijn 79/373 (*P.B.*, 1980, L 188, 23), de krachtens het EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

In een arrest van dezelfde datum (zaak 364/85, Commis-

sie t. Italiaanse Republiek) heeft het Hof op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag vastgesteld dat de Italiaanse Republiek door niet binnen de gestelde termijn de nodige bepalingen vast te stellen voor het volgen van de richtlijnen nrs. 80/219 van de Raad van 22 januari 1980 (*P.B.*, 1980, L 147, 25), 80/1098 (*P.B.*, 1980, L 325, 11) en 80/1102 (*P.B.*, 1980, L 325, 18) van de Raad van 11 november 1980 tot wijziging van de richtlijn nr. 64/432 inzake veterinaire rechtelijke handelsverkeer in runderen en varkens, van de Raad van 26 juni 1964, de krachtens het EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

In antwoord op een prejudiciële vraag van het Bundesfinanzhof heeft het Hof in een arrest van 5 februari 1987 (zaak 288/85, Hauptzollamt Hamburg-Jonas t. Plange Kraftfutterwerke GmbH & Co) voor recht verklaard dat wanneer een handelaar zich overeenkomstig art. 3, lid 2, van de verordening nr. 1957/69 van de Commissie van 30 september 1969 houdende aanvullende uitvoeringsbepalingen inzake de toekenning van restituties bij de uitvoer van produkten waarvoor een stelsel van gemeenschappelijke prijzen geldt (*P.B.*, 1969, L 250, 1) heeft verbonden om mengvoeders met een gehalte van graanprodukten van meer dan 65% uit te voeren, maar als gevolg van hem niet aan te rekenen omstandigheden in werkelijkheid mengvoeders heeft uitgevoerd die voor slechts 50 tot 65 gewichtspersenten uit graanprodukten bestaan, hij op grond van art. 6, leden 1 en 5, van genoemde verordening ook na vrijgifte van de waarborg verplicht is het vooruit betaalde restitutiebedrag dat hij voor de feitelijk uitgevoerde produkten had moeten ontvangen, terug te betalen, vermeerderd met 20% van dat verschil.

Naar aanleiding van prejudiciële vragen gesteld door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel heeft het Hof in een arrest van 5 februari 1987 (zaak 145/85, NV Denkvit België t. Belgische Staat), na te hebben herinnerd aan zijn vaste rechtspraak m.b.t. het begrip «overmacht», voor recht verklaard: 1) dat art. 17, lid 3, van de verordening nr. 1371/81 van de Commissie houdende uitvoeringsbepalingen inzake de monetaire compenserende bedragen (*P.B.*, 1981, L 138, 1) van 19 mei 1981, aldus moet worden uitgelegd, dat de termijn van twee maanden waarbinnen de mcb's moeten worden uitbetaald ingaat op de dag volgend op die waarop de belanghebbende het verzoek om uitbetaling en de andere door hem over te leggen documenten bij de bevoegde nationale instantie heeft ingediend; 2) dat de bevoegde nationale instanties, ondanks de plotselinge sterke stijging van het aantal mcb-aanvragen en de gestelde bijzondere kenmerken van de betrokken landbouwsector, zich niet op grond van een tekort aan personeel kunnen beroepen op overmacht in de zin van art. 17, lid 3, sub d, van de verordening nr. 1371/81.

In een arrest van 12 februari 1987 (zaak 181/85, Franse Republiek t. Commissie) heeft het Hof een beroep ingesteld tot nietigverklaring van de verordening nr. 644/85 van de Commissie van 12 maart 1985 (*P.B.*, 1985, L 73, 15) tot wijziging van de verordening nr. 2541/84 van de Commissie houdende vaststelling van een compenserende heffing op de invoer van in Frankrijk uit landbouwprodukten verkregen ethylalcohol die in andere lid-staten wordt ingevoerd (*P.B.*, 1984, L 238, 16), verworpen. De vraag die zich volgens het Hof voordeed in deze zaak, was of de

Commissie art. 46 EEG-Verdrag juist heeft toegepast; dit artikel bepaalt dat, wanneer in een lid-staat een produkt onder een nationale marktorganisatie valt of onder een binnenlandse regeling van gelijke werking welke een gelijksoortige produktie in een andere lid-staat bij de mededinging nadelig beïnvloedt, de Commissie een compenserende heffing kan vaststellen die door de lid-staten wordt gelegd op de invoer van dat produkt uit de lid-staat waar de organisatie of de regeling bestaat. De middelen aangevoerd door de Franse regering werden na onderzoek door het Hof verworpen.

9. Gemeenschappelijke handelspolitiek en economische betrekkingen met ontwikkelingslanden

a. Anti-dumping voorschriften

In een arrest van 24 februari 1987 (zaak 312/84, Continentale Produkten Gesellschaft t. Commissie) heeft het Hof een beroep tot nietigverklaring afgewezen van beschikking K (84) 1605 van de Commissie van 29 oktober 1984 betreffende de terugbetaling van anti-dumpingrechten door verzoekster betaald overeenkomstig de verordening nr. 789/82 van de Raad houdende instelling van een definitief anti-dumpingrecht op de invoer van bepaalde garens van katoen, van oorsprong uit Turkije. De middelen ontleend aan de onbevoegdheid van de Commissie en betreffende de wettigheid van de bestreden beschikking die was gebaseerd op art. 16 van de verordening nr. 2176/84 van de Raad van 23 juli 1984 betreffende beschermende maatregelen tegen invoer met dumping of subsidiëring uit landen die geen lid zijn van de EEG, werden door het Hof ongegrond bevonden.

b. Algemene tariefpreferenties

Zie onder de rubriek «Communautaire douanerecht — oorsprong van goederen» het arrest van 8 oktober 1986 (zaak 385/85, S.R. Industries t. Douaneadministratie).

c. Voedselhulp

In een arrest van 27 november 1986 (zaak 21/85, NV Maas t. Bundesanstalt für Landwirtschaftliche Marktordnung) heeft het Hof geantwoord op een vraag van het Verwaltungsgericht te Frankfurt a. Main over de geldigheid van art. 20, lid 1, van de verordening nr. 1974/80 van de Commissie, houdende algemene voorschriften voor de uitvoering van bepaalde voedselhulpacties in de vorm van granen en rijst. Meer bepaald wenste de nationale rechter te weten of bedoelde bepaling verenigbaar is met het evenredigheidsbeginsel, voor zover zij geen mogelijkheid biedt om de sanctie verbeurte van de waarborg af te stemmen op de mate waarin bepaalde verplichtingen niet zijn nagekomen of op de ernst van de inbreuk op die verplichtingen en bijgevolg ertoe leidt, dat een koper die de gehele toegewezen hoeveelheid heeft geleverd, zij het met schepen van meer dan vijftien jaar oud en/of overschrijding van de verscheppingstermijn, de waarborg totaal verbeurt, terwijl anderszids een koper die, zij het met inachtneming van de andere leveringsvoorwaarden, slechts de helft van de waar zou leveren, de waarborg slechts voor de helft zou verbeuren.

Het Hof verklaarde voor recht dat :

— een zeer geringe overschrijding van de verschepings-termijn en het gebruik van lijnschepen van meer dan vijftien jaar oud, die echter nagenoeg dezelfde veiligheid waarborgen als schepen van minder dan vijftien jaar, geen schending opleveren van de aan de koper opgelegde verplichtingen ;

— art. 20, lid 1, tweede streepje, van de verordening nr. 1974/80 inbreuk maakt op het evenredigheidsbeginsel, voor zover volgens deze bepaling de overeenkomstig art. 5 van de verordening gestelde waarborg volledig verbeurd wordt verklaard indien het transport plaatsvindt met schepen van meer dan vijftien jaar oud die geen lijndiensten onderhouden, maar die zijn ingedeeld in de hoogste categorie van de erkende classificatieregisters.

10. Sociale politiek

Gelijke behandeling van mannen en vrouwen

In antwoord op prejudiciële vragen van het Gerechtshof te 's-Gravenhage over de uitlegging van het art. 4 van de richtlijn 79/7 van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid, verklaarde het Hof in een arrest van 4 december 1986 (zaak 71/85, Staat der Nederlanden t. Federatie Nederlandse Vakbeweging) voor recht dat zolang aan de richtlijn geen uitvoering was gegeven, art. 4, lid 1, van de richtlijn 79/7 van de Raad, dat iedere discriminatie op grond van het geslacht op het gebied van de sociale zekerheid verbiedt, vanaf 23 december 1984, de datum waarop de lid-staten de ter uitvoering van de richtlijn nodige maatregelen hadden moeten nemen, kon worden ingeroepen om de toepassing van iedere met art. 4, lid 1, strijdige nationale bepaling te beletten. Bij het ontbreken van maatregelen ter uitvoering van genoemd artikel hebben vrouwen recht op dezelfde behandeling en op toepassing van dezelfde regeling als mannen die in een gelijke situatie verkeren, waarbij die regeling, zolang aan genoemde richtlijn geen uitvoering is gegeven, het enig bruikbare referentiekader blijft. Het Hof antwoordde dit nadat het had overwogen dat de doelstelling van de richtlijn 79/7 duidelijk is omschreven, namelijk het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid te verzekeren, en na vastgesteld te hebben dat art. 4, lid 1, van deze richtlijn de lid-staten geenszins de bevoegdheid geeft om de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling binnen zijn eigen werkingssfeer aan voorwaarden of beperkingen te binden, en dat deze bepaling voldoende nauwkeurig en onvoorwaardelijk is om ook zonder uitvoeringsmaatregelen vanaf 23 december 1984 door particulieren voor de nationale rechter te kunnen worden ingeroepen. Het Hof antwoordde verder in dit arrest dat een lid-staat zich niet kan beroepen op zijn beoordelingsvrijheid bij de keuze van de middelen voor de tenuitvoerlegging van het in richtlijn 79/7 neergelegde beginsel van gelijke behandeling op het gebied van de sociale zekerheid, om iedere werking te ontzeggen aan art. 4, lid 1, dat zich ertoe leent in rechte te worden ingeroepen ook al is de richtlijn in haar geheel nog niet ten uitvoer gelegd. Men kan immers, aldus het Hof, het feit dat richtlijnen de keuze

van vorm en middelen ter bereiking van het beoogde resultaat vrijlaten, niet aanvoeren om iedere werking te ontzeggen aan die bepalingen van de richtlijn die zich ertoe lenen in rechte te worden ingeroepen ook wanneer de richtlijn in haar geheel nog niet ten uitvoer is gelegd.

11. Sociale zekerheid van migrerende werknemers

In antwoord op een aantal prejudiciële vragen van de Raad van Beroep te Utrecht over de uitlegging van de artt. 52 en 53 van het EEG-Verdrag, alsmede van enige bepalingen van de verordening nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale-zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun gezinnen die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, en van de verordening nr. 1390/81 van de Raad van 12 mei 1981 waarbij de verordening nr. 1408/71 is uitgebreid tot zelfstandigen en hun gezinsleden, verklaarde het Hof in een arrest van 23 oktober 1986 (zaak 300/84, A.J.M. Van Roosmalen (België), t. Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen (Nederland)) voor recht : 1) dat het begrip «zelfstandige» in de zin van art. 1, sub a-iv, van de verordening nr. 1408/71, als gewijzigd bij de verordening nr. 1390/81, van toepassing is op een ieder die anders dan in dienstbetrekking of in een zelfstandig uitgeoefend beroep of bedrijf beroepswerkzaamheden verricht of heeft verricht, in het kader waarvan hij vergoedingen ontvangt die hem in staat stellen geheel of gedeeltelijk in zijn levensonderhoud te voorzien, ook indien deze vergoedingen opgebracht worden door derden te wier behoefte een priester-missionaris werkzaam is ; 2) dat een nationale wetgeving of wettelijke regeling inzake sociale zekerheid, die haar werking uitbreidt tot personen die gedeeltelijk of uitsluitend buiten de Gemeenschap werkzaamheden verrichten of hebben verricht, moet worden aangemerkt als «wetgeving» in de zin van art. 2 van de verordening nr. 1408/71 ; 3) en dat art. 2, lid 4, van de verordening nr. 1390/81 van toepassing is op de weigering van een sociale-zekerheidsinstelling om een arbeidsongeschiktheidsuitkering toe te kennen, op grond dat de verzekerde niet eerst gedurende een bepaalde periode onafgebroken in de betrokken lid-staat heeft gewoond of verblijf gehouden. De verzekerde kan evenwel eerst met ingang van 1 juli 1982 een beroep doen op deze bepaling.

Antwoordend op prejudiciële vragen van het Franse Cour de cassation overwoog het Hof in een arrest van 24 februari 1987 (gevoegde zaken 379, 380, 381/85 en 93/86, Caisse régionale d'assurance maladie Rhône-Alpes t. A. Giletti — Directeur régional des affaires sanitaires et sociales de Lorraine t. D. Giardini — Caisse régionale d'assurance Maladie du Nord-Est t. F. Tampan — S. Severini t. Caisse primaire centrale d'assurance maladie) dat de omstandigheid dat in een zelfde wet eveneens sprake is van voordelen die alle kenmerken van bijstand vertonen, niet uit het oog mag doen verliezen dat vanuit gemeenschapsrechtelijk oogpunt uitkeringen die gekoppeld zijn aan een invaliditeits-, ouderdoms- dan wel weduwepensioen dat van rechtswege daarmee wordt aangevuld, in wezen sociale-zekerheidsuitkeringen zijn. Het verklaarde voor recht dat het art. 4, lid 4, van de verordening nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale-zekerheidsregelingen op loontrekkenden en hun ge-

zinnen die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen, aldus moet worden uitgelegd dat het van de materiële werkingsfeer van die verordening niet uitsluit een door een nationaal solidariteitsfonds betaalde aanvullende uitkering, die wordt gefinancierd uit belastingopbrengsten en wordt toegerekend aan personen die een ouderdoms-, weduwe/weduwenaars- of invaliditeitspensioen ontvangen teneinde hun een minimuminkomen te verzekeren, voor zover de betrokkenen een wettelijk beschermd recht op de toekenning van een dergelijke uitkering hebben. Het Hof verklaarde tevens voor recht dat art. 10 van de verordening nr. 1408/71 aldus moet worden uitgelegd dat het ontstaan noch de handhaving van het recht op de in deze bepaling bedoelde uitkeringen en renten kan worden geweigerd op de enkele grond, dat de betrokkene niet verblijft op het grondgebied van de lid-staat waar zich de instelling bevindt die de uitkering verschuldigd is.

12. Communautair milieubeleid

In een arrest van 2 december 1986 (zaak 239/85, Commissie t. Koninkrijk België) heeft het Hof op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag vastgesteld dat door niet alle wettelijke en bestuursrechtelijke maatregelen te nemen die nodig zijn om uitvoering te geven aan de richtlijn nr. 78/319 van de Raad van 20 maart 1978 betreffende toxische en gevaarlijke afvalstoffen (*P.B.*, 1978, L 84, 43), het Koninkrijk België de krachtens die richtlijn en de artt. 5 en 189 van het EEG-Verdrag op hem rustende verplichtingen niet is nagekomen. Het Hof overwoog immers dat het K.B. van 9 februari 1976 (*B.S.*, 14 februari 1976) geen juiste en volledige omzetting van voren genoemde richtlijn verzekert en dat volgens een vaste rechtspraak België zich niet kan kwijten van de op hem rustende verplichtingen door een eenvoudige circulaire die de administratie naar eigen goeddunken kan wijzigen. Tevens blijkt uit het opschrift van de Europese Conventie inzake het vervoer van gevaarlijke stoffen over de weg (W. 10 augustus 1960, *B.S.*, 7 oktober 1960, p. 7678) en het Verdrag betreffende het internationaal spoorwegvervoer (W. 24 januari 1973, *B.S.*, 9 mei 1973, p. 5828) dat zij niet gelden voor vervoer over zee, door de lucht en op de binnenwateren zodat via de opnemings van deze internationale verdragen in het Belgisch recht niet aan de verplichting tot overlegging van het identificatieformulier van de vervoerde afvalstoffen (art. 14, § 2, van voren genoemde richtlijn) voldaan is.

13. Institutioneel recht

a. Eigen middelen

Op verzoek van de Commissie, overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag, heeft het Hof in een arrest van 18 december 1986 (zaak 93/85, Commissie t. Verenigd Koninkrijk) vastgesteld dat het V.K. door geen gevolg te geven aan de uitnodiging tot vervroegde boeking met één maand van andere dan de BTW-middelen die de Commissie haar op basis van art. 10, lid 2, eerste alinea, van de verordening nr. 2891/77 van de Raad van 19 december 1977 houdende toepassing van het besluit van 21 april 1970 betreffende de vervanging van de financiële bijdragen van de lid-staten door eigen middelen van de gemeenschappen (*P.B.*, 1977,

L 336, 1) bij telexbericht van 28 april heeft toegezonden, en door te weigeren de rente te betalen die in art. 11 van deze verordening is voorzien wegens de vertraging in de boeking van de eigen middelen op de rekening van de Commissie, de verplichtingen niet is nagekomen die krachtens het verdrag op hem rusten. Het Hof wees hiertoe o.m. op de autonome aard van de bevoegdheden van de Commissie inzake het beheer van de eigen middelen en de taakverdeling die ingevolge het Eigen Middelenbesluit van 1970 en genoemde verordening tussen Commissie en lid-staten voorzien is zodat de uitoefening van de in art. 10, lid 2, voorziene bevoegdheid niet afhankelijk kan zijn van het akkoord van de lid-staten; het betreft hier aldus een werkelijke *verplichting* voor de lid-staten.

b. Niet-uitvoering van een arrest van het Hof van Justitie

Op verzoek van de Commissie overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag heeft het Hof in een arrest van 5 november 1986 (zaak 160/85, Commissie t. Italiaanse Republiek) vastgesteld dat de Italiaanse Republiek door in weerwil van de arresten van het Hof van 10 november 1981 (zaken 28/81 en 29/81, Commissie t. Italië, *Jur.*, 1981, 2577 en 2585) nog steeds niet die maatregelen te nemen welke nodig zijn om uitvoering te geven aan 's Raads richtlijnen nrs. 74/561 inzake de toegang tot het beroep van ondernemer van nationaal en internationaal goederenvervoer over de weg van 12 november 1974 (*P.B.*, 1974, L 308, 18) en 74/562 inzake de toegang tot het beroep van ondernemer van nationaal en internationaal personenvervoer over de weg van 12 november 1974 (*P.B.*, 1974, L 308, 23), de krachtens art. 171 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

Op verzoek van de Commissie, heeft het Hof overeenkomstig art. 169 EEG-Verdrag in een arrest van 12 februari 1987 (zaak 69/86, Commissie t. Italiaanse Republiek) vastgesteld dat de Italiaanse Republiek door zich niet te voegen naar het door het Hof van Justitie op 15 november 1983 gewezen arrest in de zaak 322/82, (*Jur.*, 1983, 3689) en waarin vastgesteld was dat zij haar verplichtingen inzake de kwaliteitscontroles in de sector groenten en fruit niet had nageleefd, de krachtens art. 171 EEG-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet is nagekomen.

14. Rechtsbescherming

a. Beroep tot nietigverklaring

Het Hof heeft in een arrest van 24 februari 1987 (zaak 26/86, Firma Deutz und Geldermann, Sektkellerei Breisach Baden GmbH t. Raad, ondersteund door de Commissie) een beroep ingesteld door verzoekster tot nietigverklaring van de verordening nr. 3309/85 van de Raad van 18 november 1985 houdende vaststelling van de algemene voorschriften voor de omschrijving en de aanbiedingsvorm van mousserende wijn waaraan koolzuurgas is toegevoegd, in zoverre volgens art. 6, lid 5, de verwijzing naar de bereidingsmethode «*méthode champenoise*», voor zover die van oudsher in gebruik was, nog slechts gedurende acht wijn-oogstjaren mag worden gebruikt, niet-ontvankelijk verklaard. Daartoe herinnerde het aan zijn vroegere recht-

spraak dat art. 173, tweede alinea, EEG-Verdrag met name ten doel heeft te voorkomen dat de gemeenschapsinstellingen, enkel door de vorm van een verordening te kiezen, het beroep van een particulier tegen een beschikking die hem rechtstreeks en individueel raakt, onmogelijk kunnen maken en daartoe duidelijk maakt dat de gekozen vorm de aard van de handeling niet kan wijzigen, maar dat een door een particulier ingesteld beroep niet ontvankelijk is wanneer het gericht is tegen een verordening met algemene strekking als bedoeld in art. 189, tweede alinea, EEG-Verdrag, waarbij het criterium ter onderscheiding van verordeningen en beschikkingen moet worden gezocht in de al dan niet algemene strekking van de betrokken handeling, zodat de aard van de bestreden handelingen dient te worden beoordeeld en in het bijzonder de rechtsgevolgen die zij beogen, teweeg te brengen of daadwerkelijk teweegbrengen (zaak 307/81, arrest *Alusuisse* van 6 oktober 1982, *Jur.*, 1982, 3463). Op basis van vaste rechtspraak dat het verordenend karakter van een handeling niet teloorgaat door het enkele feit dat het aantal of zelfs de identiteit der rechtssubjecten op wie zij van toepassing is, kan worden bepaald, zolang maar vaststaat dat die toepassing voortvloeit uit een objectieve feitelijke of rechtstoestand die in de handeling in relatie tot haar doelstelling wordt omschreven, stelde het Hof vast dat in de onderhavige zaak de bestreden handeling verzoekster enkel betreft uit hoofde van haar objectieve hoedanigheid van producent van mousserende wijnen die traditioneel een bepaalde bereidingsmethode toepast, en zij in dit opzicht niet verschilt van de andere handelaren die in een identieke situatie verkeren.

In een arrest van 26 februari 1987 (zaak 15/85, *Consortio Cooperativo d'Abruzzo t. Commissie*) heeft het Hof een beschikking van de Commissie van 31 oktober 1984 tot wijziging van haar beschikking van 22 december 1978 betreffende de verlening van een bijdrage van het EOGFL, sectie Oriëntatie, voor een project, genaamd «Verwezenlijking van een regionaal centrum voor het gezamenlijk verwerken van most en op flessen doen van wijnen in de gemeente Frisa (Chieti)» nietig verklaard. Daartoe overwoog het Hof o.m. dat een vergissing waarbij een ander project werd goedgekeurd dan dat waarover het in diverse fasen van de voorbereidende procedure ging, de vastgestelde handeling slechts kan aantasten in zoverre zij met objectieve onregelmatigheden gepaard is gegaan. Inzake het niet-bestaan van de beschikking wees het Hof erop dat in het gemeenschapsrecht zoals in het nationaal recht van de lidstaten, een — zelfs onregelmatige — administratieve handeling wordt vermoed geldig te zijn zolang zij niet door de instelling waarvan zij uitgaat op regelmatige wijze nietig is verklaard of ingetrokken en dat om redenen van rechtszekerheid deze kwalificatie in het gemeenschapsrecht zoals in de nationale rechtstelsels die deze kennen, slechts kan voorbehouden worden aan handelingen die aangetast zijn door zeer ernstige en klaarblijkelijke gebreken. Zonder dat nader behoefde te worden ingegaan op de ernst van de door de Commissie vastgestelde onregelmatigheden, zijnde de schending van de interne regels betreffende de vaststelling van de maximumbijdragen van het EOGFL en het feit dat de Commissie de procedure van het beheerscomité geschondden had ten gevolge van het niet-overeenstemmen van haar beschikking van 7 april 1982 en het project voor advies voorgelegd aan het beheerscomité, kon het Hof ermee vol-

staan vast te stellen dat geen van beide onregelmatigheden klaarblijkelijk waren aangezien zij bij de lezing van de beschikking niet aan het licht komen, zodat het bestaan van de beschikking van 7 april 1982 niet kon worden ontkend. Dit impliceert volgens het Hof dat de beschikking van 31 oktober 1984 dan ook een beschikking tot intrekking van een onregelmatige beschikking is die slechts geoorloofd is wanneer daarbij een redelijke termijn in acht wordt genomen en de Commissie de mate waarin verzoekster mogelijk-kerwijs van het onwettig karakter van de handeling is uitgegaan, in aanmerking heeft genomen (zaak 14/81, *Alpha Steel t. Commissie, Jur.*, 1982, 749). In casu kwam het Hof tot de conclusie dat de intrekking bij beschikking van 31 oktober 1984 in strijd was met het vertrouwensbeginsel en het beginsel van rechtszekerheid, zodat bedoelde beschikking moest worden nietigverklaard.

b. Niet-contractuele aansprakelijkheid

Het Hof heeft in een arrest van 14 januari 1987 (zaak 281/84, *Zuckerfabrik Bedburg AG, Lehrter Zucker AG, Lippe-Weser Zucker AG t. EEG, vertegenwoordigd door Raad en Commissie*) een krachtens de artt. 178 en 215, tweede alinea, EEG-Verdrag ingesteld beroep strekkende tot vergoeding van de schade die verzoeksters zouden hebben geleden als gevolg van de verordening nr. 855/84 van de Raad inzake de berekening en de afbraak van de monetair compenserende bedragen voor bepaalde landbouwprodukten van 31 maart 1984 (*P.B.*, 1984, L 90, 1) en de verordening nr. 2677/84 van de Commissie betreffende overgangsmaatregelen met het oog op de revaluatie van de representatieve koers van de Duitse Mark per 1 januari 1985 en 20 september 1984 (*P.B.*, 1984, L 253, 31) op grond van de beweerdte onwettigheid van de bepalingen van voornoemde verordeningen verworpen. Wat betreft de beweerdte onwettigheid van de verordening nr. 2677/84 verwijst het Hof naar zijn arrest van dezelfde dag in de zaak 278/84, *BRD t. Commissie* (zie rubriek «landbouw en visserij») en waarin het een identieke argumentatie als die van de verzoeksters verworpen heeft. Wat betreft de beweerdte onwettigheid van de verordening nr. 855/84 als zou zij de beginselen van art. 39 EEG-Verdrag, voor de sector suiker uitgewerkt in de verordening nr. 1785/81 van de Raad van 30 juni 1981 houdende een gemeenschappelijke marktordening in de sector suiker (*P.B.*, 1981, L 177, 4) schenden in de mate dat zij van de suikerproducenten verlangt dat zij zich verder blijven houden aan de minimumaankoopprijs voor suikerbieten en tegelijkertijd in de loop van het seizoen de interventieprijs vermindert, terwijl de marge tussen deze prijzen volstrekt noodzakelijk zou zijn opdat de suikerindustrie zich t.o.v. de suikerbientelers aan de in de verordening nr. 1785/81 voorziene gewaarborgde prijzen kan houden, was het Hof van oordeel dat aangezien de verordening nr. 1785/81 niet van hogere rang is dan de verordening nr. 855/84, het bewijs moet worden geleverd dat deze laatste in strijd is met de beginselen van art. 39 EEG-Verdrag, wat in casu niet het geval is. Ook het middel van de schending van het eigendomsrecht doordat de verordening nr. 855/84 de waarde van de per 1 januari 1985 aanwezige suikervoorraden heeft verminderd, kan door het Hof niet worden aanvaard. Wat betreft het middel van de schending van het discriminatieverbod die erin zou bestaan

dat in de lid-staten met een gedevalueerde munt, m.a.w. alle lid-staten met uitzondering van de BRD en Nederland, de nieuwe koers van kracht is geworden bij het begin van het seizoen, op 7 juli 1984, en de fabrikanten van deze lid-staten de nieuwe en hogere minimumprijs voor suikerbieten hebben kunnen afwentelen op de verbruikers, overwoog het Hof dat de verordening nr. 2677/84 juist zulk een afwenteling mogelijk heeft gemaakt door de minimumprijzen van suikerbieten voor het gehele betrokken seizoen te verminderen zodat het middel van schending van art. 40, § 3, moet worden verworpen. Ook het middel van de schending van het gelijkheidsbeginsel, die erin zou bestaan dat de ten gevolge van de prijsdaling aan de Duitse suikerfabrikanten opgelegde last niet in het belang van deze industrietaak geweest zou zijn, maar in die van het algemeen beleid van de gemeenschap en niet op billijke wijze verdeeld zou zijn over de gehele suikersector, wordt door het Hof verworpen aangezien verzoeksters hiervan niet het bewijs leveren. Ten slotte heeft het Hof het middel van de schending van het evenredigheidsbeginsel die erin zou bestaan dat de keuze van 1 januari 1985 als datum voor de inwerkingtreding van de monetaire maatregelen en de last die deze keuze voor verzoeksters meebrengt, niet absoluut noodzakelijk waren voor het nagestreefde oogmerk, verworpen door te overwegen dat de verordening nr. 855/84 deel uitmaakt van een beleid dat erop gericht is de landbouwsector opnieuw in te passen in het economisch bestel door geleidelijk de kunstmatige verschillen tussen de spelkoersen en de representatieve koersen en dus tussen de in nationale munten uitgedrukte prijzen van de landbouwprodukten te verminderen, en dat vaststaat dat de verordening nr. 855/84 daartoe bijdraagt. Bovendien verwijst het Hof naar zijn arrest van 8 juni 1977 (zaak 97/76, Merkur t. Commissie, *Jur.*, 1977, 1063), waarin het heeft vastgesteld dat de aansprakelijkheid van de gemeenschap voor schade die handelaren hebben geleden als gevolg van normatieve handelingen ter regeling van het stelsel der compenserende bedragen, slechts kan worden aangenomen indien de Commissie onder afwezigheid van een beslissend algemeen belang in tegengestelde zin met onmiddellijk effect en zonder waarschuwing, compenserende bedragen in een bepaalde sector afschaft of wijzigt zonder passende overgangsmaatregelen te treffen en indien de afschaffing of de wijziging van deze bedragen door een voorzichtig handelaar niet kon worden voorzien, om erop te wijzen dat de litigieuze maatregelen niet onvoorzienbaar waren en het in tegenstrijd met het algemeen belang geweest ware de inwerkingtreding ervan tot 1 juli 1985 uit te stellen teneinde de ongunstige gevolgen voor zekere ondernemingen te verminderen, in acht genomen dat deze gevolgen aanzienlijk verzacht werden door de overgangsmaatregelen van art. 3, § 1, van de verordening nr. 2677/84.

In een arrest van 15 januari 1987 (zaak 175/84, Krohn & Co t. Commissie) heeft het Hof een beroep ingesteld krachtens de artt. 178 en 215, tweede alinea, EEG-Verdrag tot vergoeding van de schade welke verzoekster beweert te hebben geleden als gevolg van de weigering van de BALM, overeenkomstig daartoe strekkende instructies van de Commissie, om haar invoercertificaten af te geven voor produkten uit Thailand, verworpen. Na te hebben herinnerd aan zijn arrest van 26 februari 1986 in deze zaak, waarbij het Hof het beroep tegen de Commissie ontvanke-

lijk heeft verklaard (zie *R.W.*, 1986-87, 1445), was het Hof wat betreft de zaak ten gronde, o.m. van oordeel dat het besluit van de Commissie niet onwettig was, aangezien de Commissie op grond van art. 7 van de verordening nr. 2029/82 (*P.B.*, 1982, L 218, 8) met het oog op de correcte toepassing van de toepasselijke gemeenschapsbepalingen gerechtigd was om na te gaan of de door verzoekster aangevraagde invoercertificaten niet tot overschrijding van het contingent konden leiden.

In een arrest van 15 januari 1987 (zaak 253/84, Grouperment agricole d'exploitation en commun (GAEC) de la Segau, ondersteund door Fédération nationale des syndicats d'exploitants agricoles (FNSEA) t. Raad en Commissie, ondersteund door Bondsrepubliek Duitsland) heeft het Hof een beroep van verzoekster krachtens de artt. 178 en 215, tweede alinea, EEG-Verdrag tot vergoeding van de schade die haar zou zijn toegebracht door de beschikking nr. 84/361 van de Raad van 30 juni 1984 (*P.B.*, 1984, L 185, 41), luidens welke «voor het tijdvak van 7 juli 1984 tot en met 31 december 1988 de door de Bondsrepubliek Duitsland in de vorm van een BTW-verlaging toegekende steun tot een percentage van 5 van de door de koper van het landbouwprodukt betaalde prijs exclusief BTW als verenigbaar met de gemeenschappelijke markt wordt beschouwd» en die tot doel had het inkomensverlies goed te maken dat de Duitse landbouwers zouden lijden ten gevolge van de geleidelijke afbraak van het stelsel van de mcb's, en tot vaststelling van de aansprakelijkheid van de EEG voor alle toekomstige schade die zij als gevolg van genoemde beschikking zou lijden, verworpen. Daartoe overwoog het Hof o.m. dat verzoekster niet heeft kunnen aantonen, dat de daling van de rundvleesprijs in Frankrijk een rechtstreeks gevolg is van voornoemde beschikking en aldus niet heeft kunnen bewijzen dat in casu voldaan is aan de voorwaarden inzake de realiteit van de schade en het bestaan van een causaal verband tussen de omstreden handeling en het aangevoerde nadeel.

c. Derdenverzet

Het Hof heeft in een arrest van 10 december 1986 (zaak 267/80, Birra Dreher t. Riseria Modenese, Raad en Commissie) het derdenverzet afgewezen, ingediend door de derde opposante en strekkend tot wijziging van het dictum van het arrest van 13 november 1984 (gev. zaken 256, 257, 265 en 267/80, 5 en 51/81 en 282/82, Birra Wührer, *Jur.*, 1984, 3693) voor zover het het beroep tot schadevergoeding op grond van de artt. 178 en 215, tweede alinea, EEG-Verdrag van de vennootschap Riseria Modenese, verzoekster in zaak 267/80, niet ontvankelijk heeft verklaard, opdat aan Riseria Modenese het recht zou worden toegekend om te worden vergoed voor de schade die zij heeft geleden ten gevolge van de niet-betaling van de restituties bij de produkten van breukrijst tussen 1 september 1975 en 19 oktober 1977. Het Hof was immers van oordeel dat het door de vennootschap Birra Dreher aangevoerde feit geen invloed kon hebben gehad op de aan het hoofdgeding gegeven oplossing zodat het bestreden arrest de rechten van de derde opposante niet heeft kunnen schaden aangezien het haar rechtspositie met name in haar betrekkingen met de vennootschap Riseria Modenese niet heeft kunnen wijzigen en haar niet heeft kunnen beletten, in rechte de aanspraken

geldend te maken die zij stelt te hebben in haar hoedanigheid van cessionaris van de rechten op betaling van de restituties.

15. EEG-Executieverdrag

In een arrest van 11 november 1986 (zaak 313/85, Iveco Fiat SpA t. Van Hool NV) verklaarde het Hof in antwoord op een prejudiciële vraag van het Belgische Hof van Cassatie, en onder andere voortbouwend op zijn arrest van 11 juli 1985 in de zaak 221/84 (zaak 221/84, Firma Berghoefer GmbH & Co KG t. Firma ASA S.A., *R.W.*, 1986-87, 1499) voor recht dat art. 17 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, aldus moet worden uitgelegd dat, wanneer een schriftelijke overeenkomst die een forumclausule bevat en die bepaalt dat zij enkel schriftelijk kan worden verlengd, is verstrekt, doch verder tot juridische grondslag heeft gediend voor de voortgezette contractuele relaties tussen de partijen, die forumclausule aan de in genoemd artikel gestelde vormvereisten voldoet indien volgens het toepasselijke recht de partijen de oorspronkelijke overeenkomst geldig konden verlengen zonder de schriftelijke vorm in acht te nemen, of, zo dit volgens het toepasselijke recht niet mogelijk was, één der partijen de clausule of het geheel van stilzwijgend overgenomen bepalingen waarvan zij deel uit-

maakt, schriftelijk heeft bevestigd, zonder dat de andere partij, die deze bevestiging heeft ontvangen, zich daartegen heeft verzet.

Het Hof beantwoordde in een arrest van 15 januari 1987 (zaak 266/85, H. Shenavai (Bondsrepubliek Duitsland) t. K. Kreischer (Nederland)) een prejudiciële vraag van het Landsgericht Kaiserslautern: het oordeelde dat in een geschil betreffende een rechtsvordering ter zake van honoraria, ingesteld door een architect die belast was met het maken van een ontwerp voor de bouw van huizen, de verbintenis die in aanmerking moet worden genomen ter bepaling van de plaats van uitvoering in de zin van art. 5, sub 1, van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, de contractuele verbintenis is die concreet aan de vordering in rechte ten grondslag ligt. Het Hof stelde in dit arrest tevens, hoewel deze problematiek niet aan de orde was in het concrete geval dat de nationale rechter voor ogen stond, dat wanneer een geschil verschillende verbintenissen uit een zelfde overeenkomst betreft, die alle aan de rechtsvordering van de verzoeker ten grondslag liggen, de aangezochte rechter zich bij het bepalen van zijn bevoegdheid zal moeten laten leiden door het beginsel «accessorium sequitur principale», m.a.w. de voornaamste van de verschillende in het geding zijnde verbintenissen zal bepalend zijn voor de bevoegdheid van het gerecht.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 27 JANUARI 1987

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet

Advocaat-generaal: de h. D'Hoore

Advocaat: mr. Deceuninck

Verlating van familie — Rechterlijke beslissing — Betekening.

Opdat de termijn van twee maanden bedoeld in art. 391bis Sw. een aanvang neemt, is niet vereist dat de rechterlijke beslissing die tot betaling van een uitkering tot onderhoud veroordeelt, aan de schuldenaar is betekend. Voldoende is dat geen verzet of hoger beroep meer openstaat.

S. t/ V.

Gelet op het bestreden arrest, op 9 september 1986 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

(...)

Overwegende dat verweerder bij arrest van 8 november 1985 door het Hof van Beroep te Gent op tegenspraak werd veroordeeld om aan eiseres een uitkering tot onderhoud te betalen vanaf 15 december 1981;

Overwegende dat, opdat de termijn van twee maanden

bedoeld in artikel 391bis van het Strafwetboek een aanvang zou nemen, niet vereist is dat de rechterlijke beslissing die tot betaling van een uitkering tot onderhoud veroordeelt, aan de schuldenaar is betekend; dat voldoende is dat geen verzet of hoger beroep ertegen meer openstaat;

Overwegende dat het bestreden arrest, door te beslissen dat ten deze de strafbare periode een aanvang neemt op 19 februari 1986, dit is twee maanden na de betekening, op 18 december 1985, van het arrest van het Hof van Beroep te Gent van 8 november 1985, artikel 391bis van het Strafwetboek schendt;

(...)

NOOT—Zie in dezelfde zin: Cass., 24 november 1958, *Pas.*, 1959, I, 309; Corr. Brussel, 9 oktober 1974, *R.W.*, 1974-75, 949, met noot van A. Vandeplas; J.M. MICHIELS, *De verlating van familie in Belgisch en Frans recht*, 58-59, nr. 30; R. Declercq, «L'abandon de famille en droit pénal belge», *R.D.P.*, 1953-54, 451; L. Dupont, *Verlating van familie*, 60, nr. 145.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 24 MAART 1987

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. De Peuter

Advocaat-generaal: de h. D'Hoore

Burgerlijke partij — 1. Art. 24 Grondwet — 2. Rechtstreekse vordering.

1. *Hij die zegt benadeeld te zijn door daden gesteld door een openbaar ambtenaar wegens daden van diens bestuur, beschikt niet over een rechtstreeks recht om tegen die ambtenaar de strafvordering uit te oefenen of een procedure te voeren die de regelen van de bevoegdheid in strafzaken te buiten gaat.*

2. *Wanneer het onderzoeksgerecht bij de afsluiting van het gerechtelijk strafonderzoek heeft beslist dat er geen aanleiding is om wegens een bepaald misdrijf tegen wie ook vervolgingen in te stellen, vermag de benadeelde niet meer, op grond van hetzelfde feit, door een rechtstreekse dagvaarding voor het vonnisgerecht een rechtsvordering tot herstel van de schade bij het strafgerecht in te stellen.*

G. t/ B.

Gelet op het bestreden arrest, op 4 december 1986 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het middel, letterlijk gesteld als volgt: (...)

Overwegende dat artikel 75 van de Grondwet van het jaar VIII de vervolging van de openbare ambtenaren wegens daden van haar bestuur afhankelijk maakte van een voorafgaand verlot, te verlenen door de Raad van State; dat het koninklijk besluit van 5 oktober 1822 een procedure mogelijk maakte waarbij, in de gevallen in dat besluit bepaald, het Staatshoofd kon beslissen of dergelijke vervolgingen al dan niet aan de rechtbanken en hoven ter berechting mochten worden voorgelegd;

Overwegende dat de grondwetgever van 1831 met artikel 24 van de Grondwet beoogde te voorkomen dat een dergelijk voorrecht van de administratieve overheid zou worden hersteld;

Overwegende dat voornoemde bepaling de benadeelde persoon het recht verleent, behoudens wat ten opzichte van de ministers is bepaald, de openbare ambtenaar wegens daden van zijn bestuur volgens de gewone procedure- en bevoegdheidsregelen voor de strafrechter of de burgerlijke rechter te brengen;

Overwegende dat voornoemd artikel 24 geen aparte en afwijkende bevoegdheidsregelen tot stand brengt; dat hij die zegt benadeeld te zijn door daden gesteld door een openbaar ambtenaar wegens daden van diens bestuur, in tegenstrijd met wat eiser voorhoudt, niet beschikt over een rechtstreeks recht om tegen die ambtenaar de strafvordering uit te oefenen of een procedure te voeren die de regelen van de bevoegdheid in strafzaken te buiten gaat;

Overwegende dat luidens artikel 5 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering de afstand van de burgerlijke rechtsvordering de uitoefening van de strafvordering niet belet;

Overwegende dat, wanneer het onderzoeksgerecht bij de afsluiting van het gerechtelijk strafonderzoek heeft beslist dat er geen aanleiding is om wegens een bepaald misdrijf tegen wie ook vervolgingen in te stellen, de benadeelde niet meer vermag, op grond van hetzelfde feit, door een rechtstreekse dagvaarding voor het vonnisgerecht een rechtsvordering tot herstel van de schade bij het strafgerecht in te stellen;

Overwegende dat het arrest oordeelt: «dat het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling te Brussel van 13 november 1985, de beschikking bevestigde van de raadkamer te Brussel van 28 februari 1985 houdende buitenvervolginstelling van (verweerder), in kracht van gewijsde is getreden; dat zulks door (eiser) niet wordt betwist, in welk geval alleen het openbaar ministerie een hervatting van vervolgingen aanhangig kan maken; dat (eiser) evenmin stelt dat het nieuwe feiten, nieuwe bezwaren of gegevens zou betreffen; dat, nu vaststaat dat vermeld arrest in kracht van gewijsde is getreden, de buitenvervolginstelling definitief is geworden zodat voor dezelfde feiten, zonder nieuwe bezwaren of gegevens, geen nieuwe vervolgingen meer kunnen worden ingesteld; dat de eerste rechter derhalve de rechtstreekse dagvaarding terecht onontvankelijk verklaarde»;

Overwegende dat het hof van beroep niet over de grond heeft beslist en geen debat over de grond diende toe te laten, nu het eisers hoger beroep tegen de beslissing van de correctionele rechtbank, die eisers dagvaarding niet onvankelijk verklaarde, bevestigt;

(...)

NOOT—Nieuwe bezwaren, oude regel

1. Art. 246 Sv. bepaalt dat wanneer het hof van beroep — bedoeld wordt de kamer van inbeschuldigingstelling — beslist heeft dat er ten aanzien van een verdachte geen grond is om hem naar het hof van assisen te verwijzen, hij wegens datzelfde feit niet meer voor dat hof kan worden gebracht, tenzij nieuwe bezwaren zijn ingekomen. Art. 247 Sv. omschrijft wat nieuwe bezwaren zijn. Art. 248, eerste lid, Sv. bevat enkele procedureregelen; zo is het de procureur-generaal die het nieuwe gerechtelijk onderzoek moet vorderen. Art. 248, tweede lid, Sv. staat de onderzoeksrechter toe nog, vooraleer het nieuwe gerechtelijk onderzoek gevorderd wordt, een bevel tot bewaring uit te vaardigen tegen de verdachte «die reeds in vrijheid mocht zijn gesteld overeenkomstig de bepalingen van art. 229», dit is op het ogenblik van de beschikking tot buitenvervolginstelling.

2. Ofschoon de genoemde artikelen zich bevinden in het hoofdstuk Inbeschuldigingstelling van het Wetboek van Strafvordering, gelden ze voor alle misdrijven en zowel voor de kamer van inbeschuldigingstelling als voor de raadkamer (Cass., 7 september 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, nr. 18). De artt. 246, 247 en 248 Sv. regelen het hervatten van de vervolgingen na een beschikking tot buitenvervolginstelling van een onderzoeksgerecht: ze hebben niets te maken met het heropenen van een opsporingsonderzoek na een sepot door het openbaar ministerie (zie noot Luyckx, bij K.I. Antwerpen, 23 maart 1984, *Limb. Rl.*, 1984, 104).

3. De redactie van art. 246 Sv. kan doen geloven dat de bepaling slechts van toepassing zou zijn na een buitenvervolginstelling van een met name genoemde verdachte. Er wordt evenwel algemeen aangenomen dat ze ook geldt wanneer het onderzoek gesloten werd omdat de dader niet kon worden vereenzelvigd (Cass., 19 oktober 1977, *Arr. Cass.*, 1978, 226, *R.W.*, 1977-78, 2716; zie ook Gent, 28 juni 1974, *R.W.*, 1974-75, 1441, noot Vandeplas, A.; De Peuter, J., «De rechtstreekse dagvaarding van de benadeelde voor de strafrechtbank», in *Strafrecht voor rechtspractici*,

blz. 68).

Werd nochtans een bepaalde verdachte door het onderzoeksgerecht naar het vonnisrecht verwezen, dan is de procedure van de nieuwe bezwaren niet van toepassing, wanneer later een andere verdachte ontdekt wordt, die noch door de procureur des Konings noch door de onderzoeksrechter bij het vorig gerechtelijk onderzoek is betrokken (Cass., 6 juni 1939, *Pas.*, 1939, I, 290, *R.D.P.*, 1939, 1274, noot; Schuind, G., *Droit criminel*, 4e druk, II, blz. 276).

Er is dan immers geen vroegere buitenvervolginstelling voorhanden en het gaat ook niet om nieuwe bezwaren tegen een al of niet geïdentificeerde verdachte, maar om de vervolging van een nieuwe verdachte of beklaagde.

4. Er wordt algemeen onderwezen dat de vervolgingen niet kunnen worden hervat wanneer de buitenvervolginstelling stoelde op juridische gronden, zoals de omstandigheid dat het feit geen misdrijf oplevert, er een grond van rechtvaardiging bestaat, het feit niet vervolgbaar is, bv. wegens verjaring (Braas, A., *Procédure pénale*, 3e druk, I, nr. 460; Donnedieu de Vabres, H., *Droit criminel*, 2e uitgave, nr. 1349; Nov., *Procédure pénale*, II, «Les mises en accusation», nr. 226). Een nieuw gerechtelijk onderzoek is maar mogelijk indien de buitenvervolginstelling verleend werd wegens de afwezigheid van voldoende bezwaren (*R.P.D.B.*, tw. «Action civile», nr. 126).

De regel is evenwel te algemeen geformuleerd. Na een buitenvervolginstelling omdat een feit geen misdrijf oplevert, kan later het gerechtelijk onderzoek heropend worden, wanneer er nieuwe aanwijzingen zijn dat er toch een misdrijf is gepleegd (Beltjens, G., *Instruction criminelle*, I, art. 246, 8; Marchal, A. en Jaspar, J.P., *Droit criminel*, 2e druk, II, nr. 2914). Denken we bv. aan een vermeende zelfmoord, die later blijkt een moord te zijn geweest.

5. Een buitenvervolginstelling heeft hoe dan ook maar een zeer beperkt, soms maar voorlopig, gezag van gewijsde. De burgerlijke rechter is niet gehouden noch door de buitenvervolginstelling zelf, noch door haar gronden. Ook niet wanneer het juridische gronden waren (Arnou, P., «Het gezag van gewijsde van de vrijspraak of buitenvervolginstelling voor de burgerlijke rechter», in *Strafprocesrecht voor rechtspractici*, blz. 173).

6. Nieuwe bezwaren zijn bewijsgronden die niet gekend waren door de overheid die de beschikking van buitenvervolginstelling heeft verleend (Cass., 23 januari 1950, *Arr. Cass.*, 1950, 322, *Pas.*, 1950, I, 347). De ontdekking van andere gelijksoortige feiten ten laste van een verdachte die buiten vervolging werd gesteld, zijn niet noodzakelijk als nieuwe bezwaren te beschouwen (Cass., 22 mei 1950, *Arr. Cass.*, 1950, 590, *Pas.*, 1950, I, 660).

Het bestaan van de nieuwe bezwaren wordt beoordeeld door het opnieuw geadieerde onderzoeksgerecht, op het ogenblik dat het voor een tweede keer de procedure regelt. De vonnisrechter naar wie de zaak verwezen wordt, heeft geen rechtsmacht om vast te stellen dat er geen nieuwe bezwaren bestonden (Cass., 29 juli 1954, *Arr. Cass.*, 1954, 766, *Pas.*, 1954, I, 1013). Hij behoudt vanzelfsprekend wel zijn volledige beoordelingsvrijheid over zijn bevoegdheid, de ontvankelijkheid van de strafvordering en de gegrondheid van de vervolgingen.

7. Bij nieuwe bezwaren na een vroegere buitenvervolginstelling kan alleen het openbaar ministerie de herope-

ning van het gerechtelijk onderzoek vorderen (Cass., 7 september 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, nr. 18, *R.W.*, 1982-83, 932, noot Lemmens, P.; D'Haenens, J., *Strafprocesrecht*, II, blz. 99 en 100; Nov., *Procédure pénale*, I, «L'action publique et civile», nrs. 286 en 287; *R.P.D.B.*, tw. «Action civile», nrs. 126 en 160). Het openbaar ministerie oordeelt in eerste instantie over de noodzaak een afgesloten onderzoek te doen herleven. Het kan een delicate beslissing zijn, die omzichtigheid vereist: de nieuwe bezwaren moeten ernstig zijn (Descamps, E., *Ministère public*, nr. 537).

Het bevoegde openbaar ministerie is dat dat verbonden is aan het onderzoeksgerecht dat de buitenvervolginstelling heeft verleend. Dat is ook zo wanneer het oorspronkelijke onderzoek slechts toevallig in een bepaald arrondissement gevoerd werd (Hélie, F., *Instruction criminelle*, II, nr. 2884).

Wanneer het om redenen van goede rechtsbedeling beter zou zijn dat het heropende onderzoek in een ander arrondissement of rechtsgebied zou worden voortgezet, moet toch eerst de heropening gevorderd worden in dat van de buitenvervolginstelling. Niets belet dan een ontslag van onderzoek uit te lokken, zodat het onderzoek kan worden overgedragen aan een onderzoeksrechter uit een ander arrondissement of de kamer van inbeschuldigingstelling van een ander hof van beroep. Bij deze tussentijdse beslissing tot ontslag van onderzoek dient er nog niet geoordeeld te worden over het bestaan van nieuwe bezwaren (Rk. Brussel, 18 juni 1963, *R.D.P.*, 1964-65, 97, noot Du Jardin, J.; Cass., 8 maart 1965, *Pas.*, 1965, I, 702, *R.D.P.*, 1965-66, 61). Dit zal pas later gebeuren bij de nieuwe regeling van de procedure.

8. Merkt de onderzoeksrechter dat de zaak onregelmatig werd aangebracht, bv. ingevolge de vordering van een onbevoegde procureur des Konings of de stelling van een burgerlijke partij, dan mag hij geen enkele onderzoeksdaad verrichten (Maille, J., «L'action directe de la partie lésée devant le juge d'instruction», *R.D.P.*, 1953-54, 474). Hij moet onmiddellijk een beschikking tot mededeling aan het openbaar ministerie nemen (Hoeffler, J., *Instruction préparatoire*, nr. 123).

Een onregelmatig adieren van een onderzoeks- of vonnisrecht heeft de niet-ontvankelijkheid van de strafvordering tot gevolg, zoals uit het geannoteerde arrest blijkt (zie ook Cass., 10 december 1939, *Pas.*, 1953, I, 77; Cass., 25 juni 1951, *Arr. Cass.*, 1951, 635, *Pas.*, 1951, I, 732).

Wegens die niet-ontvankelijkheid kan de burgerlijke partij ook geen verzet doen tegen de nieuwe beslissing van het onderzoeksgerecht (K.I. Antwerpen, 12 oktober 1982, *R.W.*, 1983-84, noot Vandeplas, A.).

9. Het bevel tot bewaring bestaat niet meer (Krings, E., «Overwegingen bij de toepassing van de wet op de voorlopige hechtenis», *R.W.*, 1984-85, 561, nr. 6).

Ofschoon er kritiek op is (Boutmans, E., *Voorlopige hechtenis*, nr. 11), lijdt het geen twijfel dat de verdachte reeds gevat kan worden vooraleer een gerechtelijk onderzoek geopend werd, hier heropend werd. Zijn aanhouding zal te dezen vanzelfsprekend slechts mogelijk zijn mits het gerechtelijk onderzoek tijdig en door het bevoegde openbaar ministerie heropend werd.

10. Door het zoëven geschetste systeem werd beoogd misbruik van de burgerlijke-partijstelling te vermijden (Delvaux, V., «La mise en prévention», *R.D.P.*, 1952-53,

159). Van de andere kant beperkt het toch de mogelijkheden van een benadeelde tot herstel van zijn schade ex delicto.

De vraag werd reeds gesteld of zulks niet strijdig is met art. 6.1 E.V.R.M., het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging en art. 97 van de Grondwet. Het Hof van Cassatie heeft beslist dat art. 6.1 E.V.R.M. niet inhoudt dat de actiemogelijkheden van het openbaar ministerie dat de strafvordering uitoefent, en die van de benadeelde die in bepaalde gevallen de strafvordering op gang brengt, dezelfde hoeven te zijn (Cass., 7 september 1982, *R.W.*, 1982-83, noot Lemmens, P., «De actiemogelijkheden van de degene die beweert door een misdrijf benadeeld te zijn»). In zijn commentaar op dit arrest merkt Lemmens op dat art. 6.1 E.V.R.M. geschonden zou zijn, indien de buitenvervolginstelling zou beletten dat de burgerlijke partij nog een burgerlijke vordering zou kunnen instellen, zelfs voor de burgerlijke rechter. Dat de benadeelde of burgerlijke partij dit wel kan, werd hierboven reeds vermeld. Maar toch?

Wanneer in een nabije toekomst wellicht aan een verdachte het recht zal worden verleend bij de kamer van inbeslagnemingstelling verzet te doen tegen de beschikking van de raadkamer die hem naar de strafrechter verwijst, zou het logisch zijn elk gewoon bevoegd openbaar ministerie en elke benadeelde het recht te verlenen de vervolgingen te doen heropenen bij het ontdekken van nieuwe bezwaren. Een en ander kan of zal misschien leiden tot misbruik en bijkomende overlast, maar het beantwoordt aan de vandaag wenselijk geachte zo groot mogelijke gelijkheid tussen de procespartijen.

L. Huybrechts

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 30 MAART 1987

Eerste voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: mevr. Baeté-Swinnen

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: mr. Dassel

Wegverkeer — Inhaalverbod — Op kruispunt waar rechts voorrang heeft.

Het bij art. 17.2, 2°, a, Wegverkeersreglement bepaalde verbod links in te halen is toepasselijk op alle kruispunten waar de voorrang van rechts geldt, onverschillig of op het kruispunt een weg van rechts, gezien in de rijrichting van de bestuurder die het kruispunt oprijdt, aansluit.

De J. t/ N.V. D. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 mei 1985 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Gelet op de beschikking door de Eerste Voorzitter van het Hof genomen op 16 februari 1987, waarbij de zaak naar de derde kamer wordt verwezen;

Overwegende dat het arrest de vordering van de verweerders strekkende tot het verkrijgen van schadevergoeding

naar aanleiding van een verkeersongeval dat op 1 mei 1980 plaatsvond te Beveren-Haasdonk tussen de tractor bestuurd door eiser en het voertuig bestuurd door Freddy M., aangestelde van tweede verweerster die de verzekerde was van eerste verweerster, gegrond verklaart en de tegeneis van eiser afwijst op grond «dat het ongeval te wijten is aan het niet reglementair naar links afslaan vanwege de bestuurder De J.»;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 12 en 17.2, 2°, a, van het koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer,

doordat het arrest, om te beslissen dat het ongeval te wijten is aan het niet reglementair naar links afslaan vanwege de bestuurder De J. en om enkel eiser tot schadevergoeding te veroordelen en hem derhalve impliciet alleen aansprakelijk te stellen voor het litigieuze ongeval, de ten laste van M., aangestelde tweede verweerster, ingeroepen fout niet in aanmerking neemt op de volgende gronden: «Ten onrechte betoogt (eiser) dat M. op die plaats niet mocht inhalen, omdat op dit kruispunt de voorrang toekomt aan de van rechts komende bestuurder. Het blijkt immers uit de situatieschets dat deze voorrangsregel ter zake niet in aanmerking komt, aangezien op die plaats geen enkele weg van rechts op dit kruispunt aansluit», (...)

Overwegende dat het arrest vaststelt dat het ongeval plaatsvond op het ogenblik dat eiser naar links wou afslaan om een aldaar gelegen zijweg op te rijden en hij aangereden werd door het voertuig van M., die hem links inhaalde; dat het oordeelt dat deze laatste op het kruispunt links mocht inhalen op grond dat uit de situatieschets blijkt dat op de plaats van het ongeval de voorrang van rechts niet geldt «aangezien op die plaats geen enkele weg van rechts op dit kruispunt aansluit»;

Overwegende dat het bij artikel 17.2, 2°, a, van het Wegverkeersreglement bepaalde verbod links in te halen toepasselijk is op alle kruispunten waar de voorrang van rechts geldt, onverschillig of op het kruispunt een weg van rechts, gezien in de rijrichting van de bestuurder die het kruispunt oprijdt, aansluit;

Overwegende dat het arrest, door te oordelen als hiervoren aangehaald, de in het middel aangewezen wetsbepalingen schendt; (...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 30 APRIL 1987

Voorzitter-rapporteur: de h. Bosly

Advocaat-generaal: de h. Piret

Advocaten: mrs. Baltus en De Bruyn

Inkomstenbelastingen — Bewijs — Vergelijking met soortgelijke belastingplichtigen.

De rechter maakt gebruik van het in art. 248 W.I.B. bedoelde bijzonder bewijsmiddel, welke benaming hij aan het door hem toegepaste bewijs door vergelijking ook moge

geven, wanneer hij op een vergelijking met de normale winsten of baten van soortgelijke belastingplichtigen steunt tot vaststelling van de belastbare grondslag zelf en niet van een gegeven dat dient om de belastbare grondslag te bepalen.

C. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 11 december 1985 door het Hof van Beroep te Luik gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 245, 246, 248, inzonderheid § 1, van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, 1315, 1349, 1353 van het Burgerlijk Wetboek en 870 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest, na te hebben overwogen dat ten deze «de administratie, door van de vergelijking met soortgelijke belastingplichtigen gebruik te maken om een bestanddeel — zelfs het belangrijkste — van de belastbare grondslag vast te stellen, zich niet heeft gebaseerd op het wettelijk vermoeden van artikel 248 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, maar op een feitelijk vermoeden of 'vermoeden van de mens', te weten een van de bij artikel 246 van hetzelfde wetboek toegelaten bewijsmiddelen», beslist dat de opmerkingen van eiser dat er geen vergelijking met andere soortgelijke belastingplichtigen is geweest, niet ter zake dienend zijn, «dat de rechter binnen het raam van artikel 246 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, op onaantastbare wijze oordeelt of de als vermoeden aangevoerde feiten pertinent en onrechtstreeks bewijskrachtig zijn, dat hoewel de drie door de administratie gekozen soortgelijke belastingplichtigen — te oordelen naar hun aankopen van medicamenten — meer werk hadden dan de verzoeker, die factor niet noodzakelijk een weerslag heeft op de winstcoëfficiënt, dat ten deze blijkt dat het gemiddelde van de drie coëfficiënten die de administratie ten tijde van het bezwaar in acht heeft genomen, zeker het meest juiste is, dat de administratie dus terecht met dat gemiddelde de rekening heeft gehouden bij de raming van de andere inkomsten dan die van de inentingen»,

terwijl, (...)

tweede onderdeel, de door de administratie verstrekte inlichtingen over belastingplichtigen waarvan zij alleen maar het bestaan en het beroep aangeeft, geen «bekende» feiten zijn; de administratie het bewijs dient te leveren van het bedrag van de inkomsten dat zij wil belasten; aanvoering van een feit door een partij, ook al is dit de Staat, niet als bewijs kan gelden, tenzij de wet anders bepaalt; artikel 248 van het wetboek, door toe te staan dat de winsten van een belastingplichtige bij vergelijking met soortgelijke belastingplichtigen worden vastgesteld, zonder dat de administratie in dat geval van het haar opgelegde beroepsgeheim wordt ontslagen, impliciet bepaalt dat als vaststaande moet worden aangenomen dat de door de administratie als vergelijking voorgestelde niet geïdentificeerde belastingplichtigen bestaan en dat de door de administratie over die belastingplichtigen verstrekte inlichtingen juist zijn; deze bijzondere regel niet kan worden uitgebreid buiten het toepassingsgebied van artikel 248 van het wetboek; daaruit volgt dat het arrest, door de inlichtingen die verweerder heeft verstrekt over de ontvangsten van niet geïdentificeerde en als verge-

lijkingpunten dienende belastingplichtigen krachtens artikel 246 als feitelijke vermoedens aan te merken, de beginselen betreffende de bewijslast inzake de belastbare inkomsten (schending van de artikelen 245, 246 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, 1315 van het Burgerlijk Wetboek en 870 van het Gerechtelijk Wetboek), alsmede de regels inzake het bewijs door feitelijke vermoedens (artikelen 246 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, 1349 en 1353 van het Burgerlijk Wetboek) schendt:
(...)

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het arrest zegt «dat de administratie, door van de vergelijking met soortgelijke belastingplichtigen gebruik te maken om een bestanddeel — zelfs het belangrijkste — van de belastbare grondslag vast te stellen, zich niet heeft gebaseerd op het wettelijk vermoeden van artikel 248 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, maar op een feitelijk vermoeden of 'vermoeden van de mens', te weten een van de bij artikel 246 van hetzelfde wetboek toegelaten bewijsmiddelen»;

Dat het arrest, om te oordelen dat de administratie van de vergelijking met soortgelijke belastingplichtigen gebruik had gemaakt om het belangrijkste bestanddeel van de belastbare grondslag vast te stellen, steunt op de beroepen beslissing waaruit blijkt «dat de brutowinsten (van eiser) als volgt zijn vastgesteld: 1) de ontvangsten uit inentingen en vacaties zijn bepaald op grond van de aangiften van de betrokkene van 13 augustus 1979 en 17 april 1981; 2) de inkomsten van chirurgie, bezoeken, enz., zijn vastgesteld aan de hand van een vergelijking met drie soortgelijke belastingplichtigen, overeenkomstig de bepalingen van artikel 248»;

Dat het arrest oordeelt dat het gemiddelde van de drie coëfficiënten die de administratie ten tijde van het bezwaar in acht heeft genomen, zeker het meest juiste is en dat de administratie dus terecht met dat gemiddelde rekening heeft gehouden bij de raming van de andere inkomsten dan die van de inentingen;

Dat het hof van beroep aldus in werkelijkheid aanneemt dat de administratie rekening heeft gehouden met de normale winsten of baten van drie belastingplichtigen tot vaststelling van het grootste deel van de belastbare grondslag en niet alleen van een gegeven dat dient om die grondslag te bepalen;

Overwegende dat de rechter het in artikel 248 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen bedoelde bijzonder bewijsmiddel gebruikt, welke benaming hij aan het door hem toegepaste bewijs door vergelijking ook moge geven, wanneer hij op een vergelijking met de normale winsten of baten van soortgelijke belastingplichtigen steunt tot vaststelling van de belastbare grondslag zelf en niet van een gegeven, dat dient om de belastbare grondslag te bepalen;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 21 MEI 1987

Voorzitter : de h. Mahillon

Raadsheer-rapporteur : de h. Sace

Advocaat-generaal : mevr. Liekendael

Advocaat : mr. Draps

Geneeskunst — Tucht recht — Mensenrechten — Verwijzing van de zaak naar een andere rechter.

Een verzoek om wegens gewettigde verdenking een tuchtzaak aan een raad van beroep van de Orde van Geneesheren te onttrekken is niet ontvankelijk daar verwijzing niet mogelijk is, een onttrekking zonder verwijzing zou gelijkstaan met rechtsweigeren en het niet tot de opdracht van het Hof van Cassatie behoort om, voor de toepassing van art. 6.1 E.V.R.M., de wet te wijzigen.

D.

Gelet op het met redenen omkleed en ondertekend verzoekschrift, op 3 november 1986 ter griffie van het Hof ingediend door mr. Draps, advocaat bij het Hof, in naam van Georges D., waarbij verzoeker de onttrekking vraagt aan de Franstalige Raad van Beroep van de Orde van Geneesheren van de tuchtvervolgning tegen hem ;

Overwegende dat het Hof, als het dat verzoek inwilligt, overeenkomstig artikel 658 van het Gerechtelijk Wetboek, de zaak moet verwijzen naar de rechter die het aanwijst ;

Overwegende dat uit artikel 12, § 1, van het koninklijk besluit nr. 79 van 10 november 1967 betreffende de Orde van Geneesheren volgt dat er in die orde slechts één Franstalige raad van beroep bestaat ;

Dat de verwijzing naar een andere Franstalige raad van beroep van de Orde van Geneesheren derhalve wettelijk onmogelijk is en dat de onttrekking zonder verwijzing met rechtsweigeren gelijk zou staan ;

Overwegende dat artikel 6.1 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, dat bepaalt dat een ieder recht heeft op een eerlijke behandeling van zijn zaak door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie, weliswaar van toepassing is op de tuchtrechtsplegingen, wanneer het rechtscollege dat kennis neemt van de zaak met name uitspraak moet doen over burgerlijke rechten en verplichtingen, en dat de Verdragsluitende Staten hun rechtsstelsel in die mate moeten aanpassen dat het aan de vereisten van dat artikel 6 voldoet ; dat zulks evenwel niet tot de opdracht van het Hof behoort, dat krachtens de artikelen 608 en 612 van het Gerechtelijk Wetboek toezicht heeft op de toepassing van de wet en derhalve niet bevoegd is om die wet te wijzigen ;

Dat het Hof, niettegenstaande de voorrang van de internationale verdragsnorm op de interne rechtsnorm, niet bevoegd is om de bepalingen van het koninklijk besluit nr. 79 van 10 november 1967 dat, in zijn artikel 12, één enkele Franstalige raad van beroep opricht ;

Dat uit die overwegingen volgt dat het verzoekschrift niet ontvankelijk is ;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 26 JUNI 1987

Voorzitter : de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur : de h. Mahillon

Procureur-generaal : de h. Krings

Advocaten : mrs. De Gryse en van Hecke

Telegraaf en telefoon — Leidingen — Andere werken van openbaar nut — Wegen.

Uit de artt. 2, 6, 8 en 12 van de wet van 13 oktober 1930, gelezen in hun onderlinge samenhang, blijkt dat de wetgever in aanmerking heeft genomen dat het openbaar nut van de wegen de overhand heeft boven dat van de Regie.

In art. 10, eerste en tweede lid, worden met de termen «andere werken van openbaar nut dan water-, gas- en elektriciteitsleidingen» niet de wegenwerken zelf bedoeld.

R.T.T. t/ Belgische Staat en Wegenfonds

Gelet op het bestreden arrest, op 31 oktober 1985 door het Hof van Beroep te Gent gewezen ;

Over het middel: schending van artikel 10 van de wet van 13 oktober 1930 tot samenordering der verschillende wetsbepalingen op de telegrafie en de telefonie met draad, en van het algemeen rechtsbeginsel dat, waar de wet geen onderscheid maakt, het de rechterlijke macht niet toekomt een onderscheid te maken,

doordat het arrest de op artikel 10 van de wet van 13 oktober 1930 gebaseerde vordering van eiseres tot veroordeling van de verweerders tot betaling van 946.145 frank (met interesten en kosten) als ongegrond afwijst, op grond van de volgende motivering : «(Eiseres) beroept zich ten onrechte op artikel 10 van de wet van 13 oktober 1930 ; in de stelling van (eiseres) wordt (in het eerste lid van artikel 10 van genoemde wet) met 'andere werken van openbaar nut' onder meer de aanleg van wegen bedoeld ; deze stelling snijdt geen hout ; de enuntiatieve opsomming van artikel 10 (water-, gas- en elektriciteitsleidingen) wijst erop dat de andere werken van openbaar nut in dezelfde lijn liggen, met andere woorden allerlei leidingen buiten de eigenlijke weg zelf, die als dusdanig moeilijk een belemmering kan vormen voor de bovengrondse en ondergrondse lijnen van de Regie (thans eiseres) ; de (in het tweede lid van artikel 10 van genoemde wet) gebruikte uitdrukking van 'andere werken van openbaar nut' heeft geen andere betekenis dan die van het eerste lid, hetgeen meebrengt dat het tweede lid evenmin wegenwerken in de eigenlijke zin van het woord op het oog heeft, en de Regie de kosten van wijzigingen ten gevolge van wegenwerken niet ten laste van de eigenaars van wegenwerken kan leggen»,

terwijl artikel 10 van de wet van 13 oktober 1930 in zijn eerste en tweede lid bepaalt : «Bestaat er geen andersluidende overeenkomst, dan neemt de Regie van Telegrafie en Telefonie te haren laste : de uitgaven veroorzaakt door de veranderingen op haar aanvraag aangebracht aan water-, gas- en elektriciteitsleidingen en andere werken van openbaar nut, waarvan de aanwezigheid het aanleggen van haar bovengrondse en ondergrondse lijnen belemmert (eerste

lid); omgekeerd zijn de wijzigingen, aan de boven of onder de wegenis aangelegde telegraaf- en telefoonlijnen aan te brengen om andere werken van openbaar nut tot stand te kunnen brengen, ten laste van de eigenaars dezer laatste (tweede lid)»; de tekst van dit artikel spreekt van «andere werken van openbaar nut» (zowel in het eerste als in het tweede lid van genoemd artikel), zonder dat inzake deze «andere werken van openbaar nut» enig onderscheid wordt gemaakt tussen de eigenlijke wegen zelf of wegenwerken in de eigenlijke zin van het woord enerzijds (ongetwijfeld werken van openbaar nut), en werken van openbaar nut buiten de eigenlijke wegen zelf of buiten wegenwerken in de eigenlijke zin van het woord anderzijds; de uitdrukking «andere werken van openbaar nut» derhalve een algemeen karakter heeft; het een algemeen rechtsbeginsel is dat door de rechterlijke macht geen onderscheid moet noch mag worden gemaakt daar waar de wetgever dat niet heeft gedaan; eiseres overigens in haar verzoekschrift tot hoger beroep er, in verband met het tweede lid van genoemd artikel 10, dat zij tot staving van haar vordering had ingeroepen, precies had doen gelden dat «de wetgever het niet nodig geoordeeld heeft om voor bepaalde soorten werken van openbaar nut een speciale behandeling in te voeren», zodat het arrest, nu het in strijd met artikel 10 van de wet van 13 oktober 1930, een onderscheid maakt inzake het wettelijk begrip «werken van openbaar nut», daardoor dit wettelijk begrip in de zin van genoemd artikel 10 (schending van artikel 10 van de wet van 13 oktober 1930), evenals het in het middel ingeroepen algemeen rechtsbeginsel miskent:

Overwegende dat uit het samen lezen van de artikelen 2, 6, 8 en 12 van de wet van 13 oktober 1930 tot samenordering der verschillende wetsbepalingen op de telegrafie en de telefonie met draad, blijkt dat de wetgever heeft in acht genomen dat het openbaar nut van de wegenis dat van de regie overstijgt;

Overwegende dat de betrekkingen tussen eiseres en de eigenaar van de wegenis door artikel 6 van die wet worden geregeld;

Overwegende dat het eerste lid van artikel 10 met de termen «andere werken van openbaar nut (dan) water-, gas en elektriciteitsleidingen» niet de wegeniswerken zelf bedoelt;

Overwegende dat uit wat voorafgaat moet worden besloten, dat het tweede lid van artikel 10 evenmin de wegeniswerken zelf op het oog heeft; dat het arrest zulks wettig beslist;

Dat het middel faalt naar recht;

(...)

NOOT—Vgl., met betrekking tot een geschil over elektriciteitsleidingen, Cass., 20 april 1978, *R.W.*, 1978-79, 369, en de conclusie van de advocaat-generaal Velu in *Pas.*, 1978, I, 938.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

9e KAMER — 18 DECEMBER 1986

Voorzitter: de h. Bellemans

Raadsheren: de hh. Maréchal en Delvoie

Advocaten: mrs. Leo loco Lens en Rieder loco Verstringhe

Verzekering — Persoonlijke ongevallen — Eigen letsels — Uitsluitingsgrond — Rechterlijk gewijsde — Afzonderlijke straffen voor doding en alcoholintoxicatie — Gezag op burgerlijk gebied.

Bij een ongeval dat hij zelf veroorzaakte, werd de bestuurder van een auto gewond en kwam zijn vrouw om het leven. Hij vordert voor zichzelf van zijn verzekeraar dekking op grond van een verzekering tegen persoonlijke ongevallen.

Ten aanzien van de door de verzekeraar opgeworpen uitsluitingsgrond beroept hij zich tevergeefs op het gezag van gewijsde van de strafrechtelijke beslissing waarbij hij tot afzonderlijke straffen werd veroordeeld wegens onopzettelijk doden en alcoholintoxicatie, om daaruit af te leiden dat definitief en op onaantastbare wijze beslist is dat de alcoholintoxicatie niet in oorzakelijk verband staat met het ongeval. Om uitspraak te doen over de vervolging diende de strafrechter zich niet uit te spreken over, of kennis te nemen van de door de verzekerde autobestuurder zelf opgelopen verwondingen.

N.V. G. e.a. t/ S.

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering van geïntimeerde ertoe strekte appellante te verplichten aan geïntimeerde de contractuele dekking te verlenen bedongen in een tussen partijen gesloten «verzekeringscontract tegen persoonlijke ongevallen» en zulks ten gevolge van een verkeersongeval van 27 oktober 1982 waarbij geïntimeerde ernstig lichamelijk letsel opliep;

Overwegende dat de verzekeraar, appellante, deze dekking weigert op grond van de polisvoorwaarden en op grond van artikel 16 van de wet van 11 juni 1874 omdat geïntimeerde het verkeersongeval waarbij hijzelf gewond werd en, overigens, zijn echtgenote het leven verloor en zijn beide kinderen eveneens gewond werden, zelf veroorzaakt heeft in staat van alcoholintoxicatie en van oververmoeidheid;

Overwegende dat geïntimeerde de uitsluitingsgronden en meer bepaald de uitsluiting van letsels die het rechtstreeks gevolg zijn van alcoholintoxicatie betwist en hiertoe het gezag van strafrechtelijk gewijsde opwerpt van een in kracht van gewijsde gegaan vonnis van de Correctionele Rechtbank van Brugge van 1 december 1983;

Overwegende dat in dit vonnis geïntimeerde veroordeeld wordt tot twee afzonderlijke straffen wegens de onopzettelijke doding van zijn echtgenote, de onopzettelijke slagen en verwondingen aan zijn kinderen en het niet in staat geweest zijn alle nodige rijbewegingen uit te voeren enerzijds en het rijden in verboden graad van alcoholintoxicatie anderzijds; dat geïntimeerde hieruit afleidt dat op definitieve en onaantastbare wijze beslist is dat de alcoholintoxicatie niet in oorzakelijk verband staat tot het ongeval en de burgerlijke rechter door die uitspraak gebonden is;

Overwegende dat de burgerlijke rechter slechts gebonden is door hetgeen de strafrechter zeker en noodzakelijk beslist heeft;

Overwegende dat het Strafwetboek het gebrek aan vooruitzicht en voorzorg niet strafbaar stelt voor zover het slagen en verwondingen of de dood veroorzaakt van de voor het gebrek aan vooruitzicht of voorzorg verantwoordelijke

zelf; dat aldus, om over de tegen geïntimeerde ingestelde vervolgingen uitspraak te doen, de Correctionele Rechtbank te Brugge zich dan ook niet diende uit te spreken over, of kennis diende te nemen van de door geïntimeerde zelf opgelopen verwondingen;

Overwegende dat, door, om uitspraak te doen over de rechtsvordering van geïntimeerde, de oorzaak van de door hemzelf aan hemzelf toegebrachte verwondingen te zoeken in hetzelfde ongeval als dat waarvoor hij aansprakelijk werd verklaard en dat de dood en verwondingen van andere personen heeft veroorzaakt, de burgerlijke rechter, zoals in casu dit hof, uitspraak doet over een betwisting die buiten de bij de artikelen 418 en 420 van het Strafwetboek geregelde materie staat (Cass., 14 december 1972, *Arr. Cass.*, 1973, 385); dat dit hof derhalve vermag de oorzaak van de door geïntimeerde aan zichzelf toegebrachte letsels te bepalen, zonder gebonden te zijn door hetgeen de strafrechter over het oorzakelijk verband m.b.t. andere, strafbare feiten beslist heeft;

Overwegende dat in casu uit de omstandigheden van het ongeval (geïntimeerde reed rond 20 uur 30 op de autosnelweg Oostende-Brussel zonder uiterlijk waarneembare oorzaak van achteren een volstrekt normaal rijdende vrachtwagen aan), het tijds- en drankverbruik van geïntimeerde (tussen 12 uur en 19 uur 45 verbruikte hij een aperitief, samen met zijn echtgenote een fles rode wijn, samen met vijf personen een fles champagne en ten slotte vijf glazen Rodenbach-bier) en de vastgestelde alcoholintoxicatie (1,33 gr./l. op het ogenblik van de afname van het bloedstaal, 1,99 gr./l., na correctie, op het tijdstip van het ongeval) voldoende blijkt dat de alcoholintoxicatie (mede) de rechtstreekse oorzaak was van de letsels welke geïntimeerde opliep; dat geïntimeerde overigens zelf verklaarde: «Waar-schijnlijk ben ik in slaap gevallen door de warmte in het voertuig, doordat ik vermoeid was en door het drinken».

Overwegende dat geïntimeerde meent terloops te mogen wijzen «op de dubieuze omstandigheden waarin het bloedstaal werd afgenomen», doch hierbij geen nadere toelichting verstrekt; dat hij overigens bij een in kracht van gewijsde gegane strafrechtelijke beslissing veroordeeld werd wegens de vastgestelde alcoholintoxicatie zulks nadat, overigens, klaarblijkelijk de strafrechter de opwerpingen van geïntimeerde met betrekking tot de bloedafname beantwoordde;

Overwegende dat aldus de verboden graad van alcoholintoxicatie en het oorzakelijk verband tussen die intoxicatie en de door geïntimeerde zelf opgelopen kwetsuren vaststaat zodat geïntimeerde geen aanspraak kan maken op de in de verzekeringspolis bedongen dekking daar de letsels het rechtstreeks gevolg zijn van een door de polisvoorwaarden uitgesloten risico;

(...)

NOOT—Zie Cass., 14 december 1972, *R.W.*, 1972-73, 1853.

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

3e KAMER — 10 FEBRUARI 1987

Voorzitter: de h. D'Halleweyn

Rechters in sociale zaken: de hh. Grimbers en Altruye

Advocaat: mr. Matthyssens

Arbeidsovereenkomst — Beëindiging — Arbeidsreglementering — Moederschapsbescherming — Zwangerschap — Ingelicht zijn — Begrip.

Art. 40 van de Arbeidswet, dat de werkgever verbiedt een handeling tot beëindiging van de arbeidsovereenkomst te stellen vanaf het ogenblik waarop hij is ingelicht omtrent de zwangerschap van een werknemer, vereist slechts dat de werkgever op de hoogte was van de zwangerschap. Een mededeling ter zake van de betrokken werknemer is niet nodig.

D. t/ B.V.B.A. C.

Overwegende dat niet betwist wordt dat aanlegster op 1 oktober 1981 als bediende in dienst trad van verweerster en dat de tussen partijen besloten arbeidsovereenkomst een einde nam op 25 juni 1984;

Overwegende dat aanlegster betoogt dat zij door verweerster ontslagen werd in strijd met de bepalingen van artikel 40 van de Arbeidswet, dat uit het getuigenverhoor is gebleken dat verweerster reeds vóór 25 juni 1984 kennis had van de zwangerschap van aanlegster en dat verweerster derhalve aan aanlegster een vergoeding verschuldigd is, gelijk aan het loon van aanlegster over drie maanden, dit is 113.898 frank;

Overwegende dat verweerster hiertegen aanvoert dat uit het getuigenverhoor enkel is gebleken dat de heer en mevr. L. kennis hadden van de zwangerschap van aanlegster, dat deze omstandigheid niet ter zake dienend is, daar in casu diende te worden bewezen dat verweerster vóór 25 juni 1984 over de zwangerschap van aanlegster ingelicht was, dat dit bewijs niet werd voorgebracht, dat het medisch attest, dat de zwangerschap van aanlegster bevestigde, overigens eerst na 25 juni 1984 aan verweerster toegezonden werd en dat de desbetreffende vordering derhalve ongegrond is;

Overwegende dat de rechtbank ter zake oordeelt als volgt:

1. Ingevolge artikel 40 van de Arbeidswet van 16 maart 1971 mag de werkgever geen handeling stellen die ertoe strekt eenzijdig een einde te maken aan de dienstbetrekking vanaf het ogenblik waarop hij werd ingelicht omtrent de zwangerschap, tot een maand na de postnatale rustperiode, behalve om redenen die vreemd zijn aan de lichamelijke toestand als gevolg van de zwangerschap of van de bevaling. De werkgever dient te bewijzen dat zulke redenen voorhanden zijn.

2. De bepalingen leggen geen bijzondere vormvoorwaarden op, wat de wijze betreft waarop de werkgever van de zwangerschap van de werknemer «werd ingelicht». Artikel 8 van het K.B. nr. 40 van 24 oktober 1967 betreffende de vrouwenarbeid maakte weliswaar de bescherming van de werknemer nog afhankelijk van de voorlegging door be-

trokkene van een medisch attest, terwijl ook in het oorspronkelijk ontwerp van de Arbeidswet nog van een dergelijk vereiste sprake was. Deze bepaling werd echter tijdens de verdere parlementaire behandeling van artikel 40 door de wetgever geamendeerd op grond van de volgende overweging: «Het komt immers vaak voor dat de werkgever door derden te weten komt dat een werkneemster zwanger is. Indien hij dan opzegging geeft vooraleer het geneeskundig getuigschrift hem wordt overgemaakt, is het bepaalde in artikel 40 niet van toepassing. Dergelijke misbruiken willen men vermijden» (Verslag K.V. 18 juni 1970, Doc. 556(69/70), nr. 8, p. 24).

3. Hieruit blijkt dat zelfs niet vereist is dat de kennis die de werkgever heeft van de zwangerschap van de werkneemster, haar oorsprong vond in een rechtstreekse en persoonlijke mededeling, uitgaande van de betrokken werkneemster. Er dient met andere woorden slechts te worden nagegaan of de werkgever, hoe dan ook, op de hoogte was van bedoelde toestand op het ogenblik van de eenzijdige verbreking (J. Walgrave, «Vrouwenarbeid», C.A.D., II, 21, p. 38; E. Douws, «De Vrouw en het Belgisch Arbeidsrecht», *Oriëntatie*, 73, p. 300).

4. In casu is uit de verklaringen van getuige B. gebleken dat de heer en mevr. L. vóór 25 juni 1984 aan getuige mededeelden dat aanlegster zwanger was, terwijl bedoelde personen hiervan kennis hadden door hun familieverband met aanlegster.

5. Er wordt niet betwist dat de heer L. het mandaat uitoefende van zaakvoerder van de P.V.B.A. C.

6. Het komt ondenkbaar voor dat een rechtspersoon geen kennis zou hebben van feiten die wel bekend zijn aan de mandataris die deze rechtspersoon vertegenwoordigt.

7. In elk geval werd de brief van 25 juni 1984, waarbij de tussen partijen gesloten arbeidsovereenkomst werd verboden, door dezelfde heer L. ondertekend, dit is door een persoon die, blijkens de bovenvermelde getuigenverklaringen, kennis had van de zwangerschap van aanlegster.

8. Verweerster heeft niet bewezen, dat het ontslag van aanlegster zou voortgesprongen zijn uit redenen die vreemd waren aan de lichamelijke toestand van aanlegster als gevolg van de zwangerschap van deze laatste.

9. Aangezien verweerster de berekening van de gevorderde vergoeding als zodanig niet heeft betwist, komt dit onderdeel van de vordering gegrond voor.

(...)

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

9e KAMER — 26 JUNI 1987

Voorzitter: de h. De Decker

Advocaten: mrs. De Somer loco Deprez en Schouterden loco Doevenspeck

Verzekering — All risks — Uitsluiting — Terroristische aanslag.

In een all-risks-verzekering wordt stoffelijke schade die het gevolg is van een terroristische aanslag, niet uitgesloten door het beding dat schade uitsluit «overkomen tijdens

burgeroorlog of oorlog met een andere staat, evenals politieke en burgerlijke onlusten».

W. t/ N.V. A.

Overwegende dat eiseres bij verweerster een verzekeringspolis motorvoertuigen afsloot «alle risico's»;

Overwegende dat het voertuig van eiseres geparkeerd stond in de Goede Herderstraat te E., en er op 2 oktober 1984 werd beschadigd ten gevolge van een bomexplosie, waarvan de verantwoordelijkheid werd opgeëist door een terroristische groepering die zich de «Cellules Communistes Combattantes» (C.C.C.) noemt;

Overwegende dat verweerster weigert dekking te verlenen, zich baserend op de artt. 4 en 12 van de algemene en bijzondere voorwaarden van het verzekeringscontract;

Overwegende dat artikel 4 wel de stoffelijke schade waarborgt voortvloeiende uit vandalisme, doch verweerster stelt dat het in casu niet om vandalisme gaat doch wel om terrorisme;

Overwegende dat verweerster eveneens verwijst naar art. 12 dat als uitsluiting voorziet «schade overkomen tijdens burgeroorlog of oorlog met een andere staat, evenals politieke en burgerlijke onlusten...»;

Overwegende dat verweerster aldus stelt dat schade, die het gevolg is van daden zoals in casu, niet verzekerd is;

Overwegende dat eiseres stelt dat om tot een juiste interpretatie te komen van de uitsluitingen van art. 12, deze dienen te worden gelezen in combinatie met art. 4, met andere woorden betekent dit concreet dat de stoffelijke schade aan het verzekerde voertuig onder de waarborg valt wanneer deze schade voortvloeit uit vandalisme, tenzij er sprake is van burgeroorlog of oorlog met een andere staat, politieke of burgerlijke onlusten;

Overwegende dat het criterium om vandalisme van terrorisme te onderscheiden gelegen is in het politiek karakter van de aanslagen;

Overwegende dat art. 4 geen limitatieve opsomming geeft van de risico's waarvoor dekking verleend wordt, doch wel dient te worden geïnterpreteerd in combinatie met art. 12, zodat aldus het argument van verweerster, gebaseerd op artikel 4 dat enkel vandalisme en niet terrorisme als gewaarborgd risico vermeldt, niet ter zake dienend is;

Overwegende dat aldus art. 12 dient te worden geïnterpreteerd om uit te maken of al dan niet dekking verschuldigd is;

Overwegende dat men zich inzake interpretatie van een overeenkomst dient te richten naar de gemeenschappelijke bedoeling van de partijen, en dat in casu de verzekeringspolis het enige instrument is;

Overwegende dat bij eiseres waarschijnlijk wel de bedoeling bestond zich te verzekeren tegen alle risico's, zoals blijkt uit de gangbare benaming van een dergelijke polis, namelijk «alle risico's»;

Overwegende dat de verzekeraars zelf ook die polis gebruikelijk «alle risico's» noemen, en aldus op zijn minst de indruk verwekken «alles» te zullen dekken;

Overwegende dat het aan de kant van verweerster normaal is dat het risico van oorlog en oproer wordt uitgesloten, aangezien de basis van de verzekeringsoperatie het evenwicht is tussen de premies en de risico's dat bekomen wordt dank zij wiskundige technieken; dat oorlog en

oproer dergelijke catastrofale risico's zijn die ontsnappen aan elke wiskundige benadering;

Overwegende dat in casu de C.C.C.-aanslagen die basis, zijnde het evenwicht tussen premies en risico's, niet hebben aangetast;

Overwegende dat dient te worden opgemerkt dat de verzekeraars ook de mogelijkheid hebben om in hun polissen de risico's welke zij wensen uit te sluiten, op een meer precieze wijze te omschrijven.

Overwegende dat, gelet op deze overwegingen en de feitelijke interpretatie van de gebeurtenissen, en anderzijds op grond van de overweging dat de verzekering volgens de eisen van de billijkheid dient te fungeren, verweerster gehouden is tot dekking van de schade door C.C.C.-aanslag;

(...)

NOOT—Tegen vorenstaand vonnis werd hoger beroep ingesteld.

POLITIERECHTBANK TE LEUVEN

29 JUNI 1987

Rechter: de h. Verlinden

Advocaat: mr. De Muylder

Dronkenschap — Schenken van dronkenmakende dranken — Samenloop.

Wanneer dronkenmakende dranken worden geschonken aan verscheidene personen die dronken zijn, maar die in elkaars gezelschap verkeren, samen bestellen en verbruiken, zijn de feiten verbonden door eenheid van opzet en betreft het één enkel misdrijf.

L. en M.

Telastlegging: beklaagd te Huldenberg op 3 december 1986:

De eerste: met overtreding van het K.B. van 16 maart 1968, op een openbare plaats een voertuig te hebben bestuurd of een rijder geleid: 1. art. 34, 1°, na alcoholische dranken in zodanige hoeveelheid te hebben gebruikt dat het alcoholgehalte van zijn bloed, op het ogenblik dat hij bestuurde of geleidde, ten minste 0,8 gr. per liter bedroeg; 2. art. 35, in staat van dronkenschap of in een soortgelijke staat als gevolg van het gebruik van verdovende of hallucinatieverwekkende middelen verkerend;

de tweede: met overtreding van art. 4 van de besluitwet van 14 november 1939, dronkenmakende dranken te hebben opgediend aan een persoon die kennelijk dronken was, nl. aan de eerste gedaagde.

(...)

Wat de tweede beklagde betreft

De beklagde betaalde reeds een som wegens het haar voorgesteld VSBG voor dezelfde feiten. Weliswaar schonk zij alcoholhoudende dranken aan verschillende reeds dronken zijnde personen, doch het betreft hier feiten die door eenheid van opzet waren verbonden, nu uit het aanvullend onderzoek is gebleken dat de twee bedoelde personen in

elkaars gezelschap binnenkwamen, er samen bestelden en verbruikten, waarna zij eveneens samen de drankgelegenheid verlieten;

Bijgevolg strekt het verval van de strafvordering zich uit tot de huidige feiten;

(...)

NOOT—Opdiene van dronkenmakende dranken

1. Het opdienen van dronkenmakende dranken aan een kennelijk dronken persoon is strafbaar overeenkomstig artikel 4, eerste lid, van de besluitwet van 14 december 1939 betreffende de beteugeling van de dronkenschap.

De in artikel 4 opgenomen strafsancities (gevangenisstraf van acht dagen tot een maand en/of geldboete van 26 tot 50 frank) zijn van correctionele aard, zodat de verjaringstermijn van de strafvordering drie jaar bedraagt (Cass., 11 oktober 1977, *Arr. Cass.*, 1978, *Pas.*, 1978, I, 179). Dit wanbedrijf behoort echter tot de bijzondere bevoegdheid ratione materiae van de politierechtbank (art. 138.3 Sv.).

Bij het opleggen van een gevangenisstraf beschikt de strafrechter over bijkomende facultatieve strafsancities overeenkomstig artikel 10 (o.a. een tijdelijk, persoonlijk en partieel handelsverbod, art. 10-2). De gevangenisstraf verkrijgt in geval van eerste en tweede herhaling een verplicht karakter (art. 7; Cass., 14 mei 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 1024, *Pas.*, 1974, I, 947).

2. Bij het opdienen van dronkenmakende dranken moet men de staat van de persoon aan wie de drank verstrekt wordt, nagaan (G. Schuind, *Traité pratique de droit criminel*, 4e ed., I, 591). Een persoon is dronken als hij zich in zodanige mate onder invloed van de drank bevindt dat hij de blijvende controle van zijn daden niet meer heeft, zonder dat hij noodzakelijk het bewustzijn daarvan verloren heeft (Cass., 2 februari 1970, *Arr. Cass.*, 1970, 509, *Pas.*, 1970, I, 474; Cass., 24 april 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 916, *Pas.*, 1974, I, 863; Cass., 21 februari 1984, *Arr. Cass.*, 1983-84, nr. 346). De dronkenschap moet bijkomend manifest zijn; dit is een door iedereen waarneembare dronkenschap. Een onwetendheid over deze staat van manifeste dronkenschap is geen schulditsluitingsgrond, indien ze het gevolg is van eigen nalatigheid (Cass., 31 januari 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 601, *Pas.*, 1977, I, 585).

Voor de strafbaarstelling is het niet van belang of de opgediende dronkenmakende dranken verbruikt en/of betaald werden (Cass. fr., 3 november 1894, *D.P.*, 1898, I, 436; Corr. Luik, 24 oktober 1911, *R.D.P.*, 1912, 38; A. Marchal en J.P. Jaspar, *Droit criminel*, 2e ed., II, nrs. 2661 en 2662; *R.P.D.B.*, tw. «Ivresse publique», nrs. 48 en 49).

3. Te dezen diende de beklagde dronkenmakende dranken op aan twee kennelijk dronken personen die de bewuste herberg samen waren binnengekomen en die de dranken samen bestelden en verbruikten.

Volgens het Franse Hof van Cassatie pleegt de beklagde slechts één misdrijf als hij de alcoholhoudende dranken opdiend aan verschillende minderjarigen die samen en op hetzelfde moment die dranken verbruiken (Cass. fr., 27 januari 1877, *Bull. Crim.*, nr. 34; Cass. fr., 14 maart 1879, *D.P.*, 1879, 5.112). Buiten dit geval pleegt hij zoveel misdrijven als er opgediende minderjarigen zijn (M. Bouche, «Ivresse publique», *Encycl. Dalloz Pén.*, nr. 74). In de

Frans wettelijke misdrijfschrijving is echter een meervoudsvorm opgenomen zowel voor de kennelijk dronken personen als voor de minderjarigen (art. 180-82 en art. R 6 van de «code des débits de boissons et des mesures contre l'alcoolisme»). Deze meervoudsvorm kwam eveneens voor in de oude Belgische wet van 16 augustus 1887 op de openbare dronkenschap, wat betreft de kwalificatie van de kennelijk dronken personen (zie *Pand. B.*, tw. «Ivresse publique», nr. 197; X., «De la répression de l'ivrognerie par l'autorité publique», *Rev. Comm. B.*, 1873, 208).

Op grond van de misdrijfschrijving in het thans geldend artikel 4 van de besluitwet moet o.i. de strafbare gedraging van het schenken van dronkenmakende dranken op de eerste plaats individueel bekeken worden per persoon die deze dranken ontvangen heeft. Zo zal dus ook het moreel element in de persoon van de dader en de eventueel aanwezige schuldsluitingsgrond geïndividualiseerd worden naar iedere gebruiker toe. Het is vervolgens de feitenrechter die op onaantastbare wijze oordeelt of de verschillende strafbare feiten wegens eenheid van opzet één enkel voortgezet misdrijf vormen (o.a. Cass., 4 oktober 1983, *Arr. Cass.*, 1983-84, nr. 65; Cass., 29 mei 1984, *Arr. Cass.*, 1983-84, nr. 551; Cass., 8 januari 1985, *Arr. Cass.*, 1984-85, nr. 269). Het lijkt ons echter evident dat in de feitelijke situatie, zoals ze zich voordeed in het geannoteerde vonnis, eenheid van opzet bestaat in de persoon van de dader zodat de politierechter niet zoveel strafsancities moet uitspreken als er opgediende personen zijn. Deze eenheidsmakende factor kan eveneens voorhanden zijn bij het herhalen van de handeling t.a.v. dezelfde personen of bij het opdienen aan andere, hiervan duidelijk afgescheiden verbruikers.

4. De betaling van de geldsom die regelmatig en binnen de bepaalde termijn gebeurde, doet de strafvordering vervallen (art. 216bis, § 1, zesde lid, Sv.; R. Declercq, *Strafvordering*, 1983, I, 47; J. D'Haenens, *Belgisch strafprocesrecht*, 1985, 125). Indien, ondanks dit verval, de strafvordering wordt ingesteld en een strafrechtelijke veroordeling volgt, vernietigt het Hof van Cassatie deze veroordeling op het cassatieberoep van de procureur-generaal, ingesteld overeenkomstig art. 441 Sv. (Cass., 19 september 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 71, *Pas.*, 1979, I, 85; Cass., 1 april 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 973, *Pas.*, 1980, 956; Cass., 5 oktober 1982, *Arr. Cass.*, 1982-83, nr. 93).

De politierechtbank nam in casu de eenheid van opzet aan en oordeelde dat het verval van de strafvordering t.a.v. het eerste strafbare feit zich uitstrekt tot de aanhangig zijnde tweede strafbare handeling. Als de rechter ten gronde beslist dat twee of meer misdrijven van dezelfde aard verbonden zijn door eenheid van opzet, bestaat er ten gevolge van deze technische ingreep slechts één misdrijf, zijnde een voortgezet misdrijf. Deze techniek heeft niet alleen gevolgen voor het materiële strafrecht (het opleggen van slechts één straf krachtens artikel 65, nl. de zwaarste, zie Cass., 21 juni 1983, *Arr. Cass.*, 1982-83, nr. 584; Cass., 31 januari 1984, *Arr. Cass.*, 1983-84, nr. 292; Cass., 10 december 1985, *Arr. Cass.*, 1985-86, nr. 245), doch beïnvloedt tevens de uitoefening van de strafvordering, daar voor dit ene misdrijf slechts één vervolging mogelijk is (R. Declercq, o.c., p. 88). Wanneer nu de strafvordering vervallen is door de regelmatige en geldige betaling van de voorgestelde som, komt het ons voor dat die grond van verval ook geldt voor

de andere strafbare feiten van dezelfde aard, gepleegd vóór de betaling die zelf regelmatig en geldig moet zijn t.a.v. deze laatste feiten, in de veronderstelling dat de eenheid van opzet voor het geheel van de feiten aanvaard wordt (*anders*: F. Close, «La transaction en matière pénale», *R.D.P.*, 1986, 62, nr. 42). De betaling van de geldsom maakt dan een einde aan de strafvervolgning voor dit voortgezet misdrijf.

Bart Spriet

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 16 maart 1987

Arbeidsovereenkomst — Opzegging door werkgever — Opzeggingstermijn — Hogere bediende — Geen overeenkomst met bediende — Termijn door rechter vast te stellen — Collectieve arbeidsovereenkomst ter zake niet geldig.

Verworpen wordt de voorziening tegen een arrest van het Arbeidshof te Brussel van 20 mei 1986, in zoverre dit ongeldig verklaart een C.A.O. waarbij de door de werkgever t.o.v. de hogere bediende in acht te nemen opzeggingstermijn vastgesteld werd op de wettelijke minimumtermijn plus de helft van het verschil tussen dit minimum en de termijn volgende uit de toepassing van de «schaal Claeys»; «Overwegende dat, krachtens artikel 82, § 3, van de Arbeidsovereenkomstenwet, de opzeggingstermijn die de werkgever in acht moet nemen wanneer het jaarlijks loon van de bediende het bij die bepaling gestelde bedrag overschrijdt, wordt vastgesteld hetzij bij overeenkomst gesloten ten vroegste op het ogenblik waarop de opzegging wordt gegeven, hetzij door de rechter;

«Overwegende dat, bij ontstentenis van een overeenkomst tussen de werkgever en de bediende als bedoeld in die wetsbepaling, het alleen aan de rechter staat de opzeggingstermijn vast te stellen;

«Dat de opzeggingstermijn derhalve niet bij collectieve arbeidsovereenkomst kan worden vastgesteld.»

(Voorzitter: de h. Soetaert — Raadsheer-rapporteur: de h. Marchal — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaten: mrs. Houtekier en Geinger — In de zaak: V.Z.W. V. t/ B.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 13 april 1987

Minder-validen — Tegemoetkomingen — Hulp van derde — Uitbetalingsvoorwaarden — Achtereenvolgend verblijf in een verplegingsinstelling en in een inrichting belast met het verlenen van hulp of toezicht aan minder-validen — Thuisverblijf over meer dan 75 dagen — Berekening van het aantal dagen — Geen uitbetaling voor thuisverblijf gedurende de periodes van verblijf in een verplegingsinrichting.

Het bestreden arrest (Arbh. Brussel, 23 december 1985) stelt vast dat de minder-valide tijdens de periode van 1 juli

1982 tot 30 juni 1983 verbleef, eerst in een psychiatrisch centrum te B., en daarna in een bezigheidstehuis voor niet-werkende mentaal gehandicapte volwassenen te K., en kent hem het recht op tegemoetkoming voor hulp van derde toe voor 79 dagen die hij tijdens die periode thuis doorbracht, waarvan 40 dagen in de eerste instelling, op grond dat alle dagen die hij tijdens die periode thuis heeft doorgebracht in aanmerking komen om de vereiste duur van 75 dagen te bereiken, welke ook de aard is van de inrichting waarin de minder-valide vertoeft.

Het arrest wordt op volgende grond vernietigd:

«Overwegende dat niet wordt betwist dat F.V. recht had op een persoonlijke tegemoetkoming als bedoeld in artikel 43bis, § 1, eerste lid, van het koninklijk besluit van 17 november 1969 houdende algemeen reglement betreffende het toekennen van tegemoetkomingen aan de minder-validen, ingevoegd bij koninklijk besluit van 10 juli 1973 en vervangen bij koninklijk besluit van 11 februari 1976, en dat hem op grond daarvan een tegemoetkoming voor hulp van derde kon worden toegekend;

«Overwegende dat de voormelde bepaling onder § 1, tweede lid, toekenning van de tegemoetkoming voor hulp van derde weigert wanneer de minder-valide in een inrichting verblijft, belast met het verlenen van hulp of toezicht aan minder-validen, maar dat hetzelfde artikel, onder § 4, de rechthebbende op de persoonlijke tegemoetkoming, in afwijking van § 1, niettemin het recht op de tegemoetkoming voor hulp van derde toekent voor de periodes tijdens welke hij niet in een dergelijke inrichting vertoeft, voor zoverre die periodes een totale duur van vijfenzeventig dagen tijdens een referentieperiode gaande van 1 juli tot 30 juni van het volgend jaar bereiken;

«Overwegende dat artikel 56, tweede lid, van het koninklijk besluit van 17 november 1969 bepaalt: 'De tegemoetkoming voor hulp van derde wordt niet uitbetaald gedurende de periodes tijdens dewelke de rechthebbende in een verplegingsinstelling of in een rusthuis voor bejaarden verblijft';

«Overwegende dat de dagen die de minder-valide thuis doorbrengt in de loop van een verblijf in een inrichting als bedoeld in artikel 56, tweede lid, in aanmerking komen voor de vaststelling van het recht op tegemoetkoming voor hulp van derde, met name voor de berekening van het aantal dagen bedoeld in artikel 43bis, § 4, eerste lid; dat de tegemoetkoming krachtens artikel 56, tweede lid, voor deze dagen echter niet wordt uitbetaald, ook als de minder-valide er recht op heeft met toepassing van artikel 43bis, §§1 en 4, eerste lid;

«Dat het arbeidshof derhalve de voormelde bepalingen schendt in zoverre het beslist dat verweerster aanspraak heeft op de tegemoetkoming voor hulp van derde voor de 79 dagen die F.V. tijdens de referentieperiode thuis heeft doorgebracht.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaat: mr. Van Hecke — In de zaak: Belgische Staat t/ V/)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 13 april 1987

Werkloosheid — Recht op uitkeringen — Gebeurtenis die een wijziging van het administratief dossier tot gevolg heeft — Aangifte — Begrip — Verklaring afgelegd tijdens administratief onderzoek.

Het arrest, op 1 april 1985 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen, wordt gecasseerd:

«Overwegende dat artikel 186, derde lid, van het koninklijk besluit van 20 december 1963 bepaalt: 'Wanneer hij werkloosheidsuitkeringen geniet of opnieuw aanvraagt, brengt de werkloze elke gebeurtenis die een wijziging van het administratief dossier tot gevolg heeft, ter kennis van de uitbetalingsinstelling. Deze instelling overhandigt hem de stukken, die nodig zijn om de wijziging in zijn administratief dossier aan te brengen of om een nieuw dossier samen te stellen';

«Dat de te dezen toepasselijke tekst van artikel 103, eerste en tweede lid, van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 luidt: 'Onverminderd de artikelen 98 en 99 doet de uitkeringsgerechtigde werkloze op de 'wijzigingsaangifte' C8 aangifte van elke gebeurtenis die een wijziging van het administratief dossier meebrengt — De werkloze moet die aangifte overhandigen aan zijn uitbetalingsinstelling binnen de termijn van zeven werkdagen, die ingaat daags na de dag waarop de wijzigende gebeurtenis zich heeft voorgedaan';

«Overwegende dat het arrest aanneemt dat het feit dat verweersters dochter, die bij haar inwoonde, sedert 1 september 1979 beroepsarbeid verrichtte, een gebeurtenis was die, krachtens de voormelde reglements bepalingen binnen zeven dagen diende te worden aangegeven, omdat ze een wijziging van haar administratief dossier meebrengt;

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat verweerster onrechtmatig sinds 1 september 1979 tot 29 maart 1980 uitkeringen als werknemer-gezinshoofd ontving; dat het evenwel beslist dat het teveel aan uitkeringen dat verweerster na 19 november 1979 ontvangen heeft, niet kan worden teruggevorderd, op grond dat na die datum de aangifte van de beroepsactiviteit van de dochter niet meer ontbrak, vermits door verweerster, tijdens een onderzoek van eiser, was verklaard: 'Ik zal melding maken dat ... mijn dochter werkt aan mijn uitbetalingsinstelling', en eiser aldus op de hoogte was van de beroepsactiviteit van verweersters dochter, en dus de dagvergoeding van een verminderde code en bedrag kon toepassen vanaf maandag 19 november 1979, zodat het te veel ontvangen een gevolg was van een vergissing van het gewestelijk bureau van eiser;

«Dat het arrest aldus ervan uitgaat dat de geciteerde verklaring van verweerster van 12 november 1979 dezelfde gevolgen heeft als de in de artikelen 186 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 en 103 van het ministerieel besluit van 4 juni 1964 bedoelde aangifte, en daarop de beslissing laat steunen;

«Dat het arrest zodoende die reglements bepalingen en de andere in het middel aangewezen wettelijke bepalingen schendt.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaat: mr. Simont — In de zaak: R.V.A. t/ B.)

Hof van Cassatie (3e Kamer), 4 mei 1987

Arbeidsovereenkomst — Vorm — Geschrift — Mondelinge wijziging — Geldigheid.

«Overwegende dat in de regel en zoals blijkt uit artikel 3 van de Arbeidsovereenkomstenwet, geen vormvereiste is gesteld voor het tot stand komen van een arbeidsovereenkomst voor bedienden; dat, wanneer zulke overeenkomst schriftelijk is vastgesteld, zij zonder geschrift kan worden gewijzigd of vervangen;

«Overwegende dat het arrest (Arbh. Antwerpen, 13 juni 1986) constateert dat eisers functie bij het sluiten van de arbeidsovereenkomst schriftelijk werd vastgesteld en hem later een andere functie dan in het geschrift was bepaald 'met zijn goedvinden' werd toevertrouwd; dat het arrest oordeelt dat het terugplaatsen van eiser in zijn vroegere functie geen wijziging van een essentieel bestanddeel van de arbeidsovereenkomst uitmaakt, op grond dat de schriftelijke overeenkomst 'nooit schriftelijk' werd gewijzigd;

«Dat het arrest zodoende voormelde wetsbepaling schendt.»

Voorzitter: de h. Soetaert — Raadsheer-rapporteur: de h. Marchal — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaten: mrs. De Gryse en Houtekier — In de zaak: V. t/ N.V. D.)

NOOT—Zie Cass., 10 september 1984, *R.W.*, 1984-85, 2771; Cass., 28 mei 1979, *R.W.*, 1979-80, 2113.

Hof van Cassatie (3e Kamer), 18 mei 1987

Veiligheidscomité — Beschermde werknemer — Ontslag — Begrip — Opzegging tijdens beschermde periode — Tijdstip van verstrijken van opzeggingstermijn zonder belang.

Verworpen wordt het cassatieberoep tegen het arrest van het Arbeidshof te Brussel van 27 mei 1986:

«Overwegende dat, krachtens artikel 1bis, § 2, van de wet van 10 juni 1952, de leden van het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen die het personeel vertegenwoordigen, en de kandidaten in de regel niet mogen worden ontslagen gedurende een periode die, naar gelang van het geval, hetzij in § 3, hetzij in § 4 van dit artikel is bepaald; dat, volgens die bepaling, voor de toepassing ervan als ontslag wordt beschouwd elke beëindiging van de overeenkomst door de werkgever, gedaan met of zonder opzeggingsvergoeding, zonder opzegging of met een opzegging die werd betekend tijdens voormelde periode;

«Dat, luidens artikel 1bis, § 5, van die wet, 'wanneer de werkgever de overeenkomst beëindigt in overtreding van de bepalingen van de §§ 3 en 4 van dit artikel, de ontslagen werknemer in de onderneming herplaatst (wordt) onder de voorwaarden van zijn arbeidsovereenkomst, voor zover hijzelf, of de werknemersorganisatie, waarbij hij is aangesloten, bij aangetekend schrijven hiertoe een aanvraag heeft ingediend binnen dertig dagen die volgen op a) de datum van de betekening van de opzegging (...)';

«Overwegende dat uit die bepalingen volgt dat, wanneer

de werkgever in de bedoelde gevallen de arbeidsovereenkomst met een opzegging beëindigt, de werknemer ontslagen is zodra hem opzegging is gedaan; dat derhalve onder het bepaalde van voormeld artikel 1bis, § 2, valt de beëindiging van de arbeidsovereenkomst met een opzegging die tijdens de bij § 3 of § 4 van dit artikel bepaalde periode wordt gedaan, ongeacht of de opzeggingstermijn tijdens of na verloop van die periode verstrijkt.»

(Voorzitter: de h. Soetaert — Raadsheer-rapporteur: de h. Marchal — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — Advocaten: mrs. Geinger en Houtekier — In de zaak: N.V. W. t/ C.)

Hof Brussel (1e Kamer), 25 juni 1986

Lening — Hypotheeklening — Vervroegde terugbetaling — Wederbeleggingsvergoeding.

In de kredietovereenkomst waardoor aan eiseres een hypothecaire lening werd toegestaan, was bedongen dat geen terugbetaling van het geleende bedrag mogelijk is gedurende de periode van de eerste vijf jaar en dat na die periode vervroegde remises toegelaten zijn, maar dat dan een wederbeleggingsvergoeding verschuldigd is.

Eiseres betaalde in de eerste periode van vijf jaar het geleende bedrag terug en deze terugbetaling werd door de bank aanvaard. De vordering van de bank tot betaling van een wederbeleggingsvergoeding wordt door het hof afgewezen:

«Overwegende dat uit de overeenkomst voortvloeit dat in de eerste periode van vijf jaren geen remises toegelaten zijn; dat de verplichting een wederbeleggingsvergoeding te betalen er uiteraard niet in voorkomt daar remises niet toegelaten zijn;

«dat het beding van verbod van vervroegde terugbetaling in de eerste vijf jaren in het voordeel van de bank schuld-eiseres werd ingelast; dat het de bank volledig vrij staat al dan niet van dat voordeel af te zien;

«dat conventioneel uiteraard voor die periode geen wederbeleggingsvergoeding bedongen is aangezien de bank hiertoe niet kan worden gedwongen en alleen in een vervroegde terugbetaling zal toestemmen indien zij dit voordelig vindt;

«dat de bank, indien zij vrijwillig toestemt in een vervroegde terugbetaling, geen vergoeding mag eisen die door het toetredingscontract dat zij heeft opgesteld, niet uitdrukkelijk is bedongen;

«dat deze uitlegging van de overeenkomst ten volle wordt bevestigd door de tekst zelf van art. 28, tweede lid, dat uitdrukkelijk bepaalt dat 'in dat geval' een wederbeleggingsvergoeding verschuldigd is, waarbij 'in dat geval' uiteraard verwijst naar de volledige zin die voorafgaat met inbegrip van de verwijzing naar de periode waarin de terugbetaling geschiedt;

«dat aldus de wederbeleggingsvergoeding slechts conventioneel verschuldigd is indien na vijf jaren vervroegde terugbetalingen gedaan worden;

«Overwegende dat de bank uitdrukkelijk de vervroegde terugbetaling heeft aanvaard en zelfs gedeeltelijk uitgelokt door haar bereidheid de opzegging te aanvaarden; dat dit gebeurde in de eerste periode van vijf jaren; dat appellan-

ten geen wederbeleggingsvergoeding verschuldigd zijn en evenmin interesten moeten betalen op dit bedrag.»

(Voorzitter : de h. Verdoodt — Raadsheren : de hh. Verougstraete en Schöller — Advocaten : mrs. Struyven en De Nil — In de zaak : D. t/ N.V. K.)

Arbrb. Mechelen (1e Kamer), 23 maart 1987

Ondernemingsraad — Sociale verkiezingen — Voordracht van kandidaten — Kandidatenlijst — Beroep bij arbeidsrechtbank door werknemersorganisatie tegen voordracht van bepaalde kandidaten — Voorafgaande klacht bij de werkgever vereist.

«Overwegende dat blijkens de termen van het verzoekschrift het verzoek ertoe strekt voor recht te horen zeggen dat Yvan Van L. en Johan Van de P. geen kandidaat mogen zijn bij de sociale verkiezingen van de ondernemingsraad;

«Overwegende dat verweerster en de betrokken partij, de N.C.K., stellen dat het verzoekschrift niet ontvankelijk is aanvoerende dat het intern beroep door eisers niet werd gevolgd conform art. 36 van het K.B. van 31 juli 1986;

«Dat verweerster en die betrokken partij erop wijzen dat binnen zeven dagen na de aanplakking er geen klacht bij de werkgever is toegekomen en dat, aangezien er geen gewijzigde lijst is aangeplakt, het beroep bij de arbeidsrechtbank ingevolge art. 38 van het genoemde K.B. niet ontvankelijk is; dat bij dit artikel immers uitdrukkelijk het volgende wordt bepaald : 'Binnen vijf dagen na de aanplakking van het bij artikel 36 bedoelde bericht, kunnen de betrokken werknemers, de betrokken representatieve werknemersorganisaties, de betrokken representatieve organisaties van kaderleden, alsmede de werkgever bij de arbeidsrechtbank een beroep instellen tegen de voordracht van de kandidaten die tot de in het eerste lid van artikel 36 bedoelde klacht aanleiding heeft gegeven' ;

«Overwegende dat vastgesteld wordt dat de eisers niet ontkennen dat er geen intern beroep overeenkomstig voormeld artikel 36 is ingesteld;

«Dat de vordering derhalve niet ontvankelijk is, aangezien alleen een beroep kan worden ingesteld tegen de voordracht van de kandidaten die tot de in het eerste lid van artikel 36 bedoelde klacht aanleiding heeft gegeven, *quod certe non in casu.*»

(Voorzitter : de h. Van Saet — Rechters in sociale zaken : de hh. Huysmans en Meysmans — Advocaten : mrs. Bervoets, Stiers en Henrard — In de zaak : B.B.T.K. Mechelen, B.B.T.K. en A.B.V.V. t/ N.V. B. en A.C.V.L.B., A.C.V. en N.C.K.)

Arbrb. Turnhout (1a Kamer), 23 juni 1987

Arbeidsongeval — Blijvende arbeidsongeschiktheid — Herziening — Aard — Vereisten — Als zodanig geen middel ter vervanging van de onmogelijkheid van beroep.

«Overwegende dat een eis tot herziening ingevolge artikel 72 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 dient te

steunen op : 1. een onvoorziene wijziging van het verlies van de arbeidsongeschiktheid, ontstaan na de homologatie ; 2. een rechtstreeks gevolg van het arbeidsongeval (Schamp & Van de Velden, blz. 289) ; 3. binnen de termijn van drie jaar ;

«Dat de eis tot herziening bovendien, ter eerbiediging van het gezag van het rechterlijk gewijsde, moet steunen op een nieuw feit dat aan de vooruitzichten van de partijen van de rechter is ontgaan en is kunnen ontgaan (Schamp en Van de Velden, blz. 290 ; Arbh. Luik, Afd. Hasselt, 17 april 1972, *J.T.T.*, 1972, 297, *T.P.R.*, 1984, 1209) ;

«Overwegende dat het voorzienbaar karakter van de wijziging in de gezondheidstoestand daarentegen een herziening uitsluit (Arbrb. Charleroi, 17 sept. 1975, *J.T.T.*, 1976, 125) ;

«Overwegende dat de herziening op grond van artikel 72 van de wet van 10 april 1971 zeker niet als een middel mag worden beschouwd om de onmogelijkheid om beroep in te stellen tegen een homologatie-overeenkomst, te omzeilen ;

«Overwegende dat het in de eerste plaats een medische discussie betreft, zodat het past, alvorens recht te doen ten principale, een geneesheer-deskundige aan te stellen.»

(Voorzitter : de h. Danneels — Rechters in sociale zaken : de hh. Verhaert en Van Thielen — Openbaar ministerie : de h. Gielen — Advocaat : mr. Jonkergouw loco Schuermans — In de zaak : N.V. R. t/ G.)

Kh. Dendermonde (Pres.), 3 september 1986

Handelspraktijken — Reclame voor inkoop van lege flessen tegen het dubbele van de waarde — Ongeoorloofd.

Verweerster heeft voor de inkoop van lege flessen in haar winkel een reclamefolder verspreid met de tekst : «1 = 2 in uw supermarkt D. te B. Breng uw lege flessen met een waarborg terug. Wij betalen ze u terug tegen het dubbele van de waarde.» Die reclame wordt om de volgende reden verboden :

«Overwegende dat dergelijke handelspubliciteit het geoorloofde overschrijdt ; dat het immers een kunstmatig lokmiddel is om klanten van concurrenten te onttrekken, hierbij rekening houdend met het grote impact dat de teruggave van leeggoed heeft op de doorsnee burger(es) ; dat die praktijk derhalve indruist tegen de artikelen 20, 4°, en 54 van de wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken.»

(Voorzitter : de h. De Bruyn — Advocaten : mrs. Van de Wynckel en Van Bunnan — In de zaak : V.Z.W. D. t/ N.V. D.)

Kh. Oudenaarde, 16 oktober 1986

Factuur — Taalgebruik — Decreet van 19 juli 1973.

«Primair betwist de verweerster de verkoopsvoorwaarden (inbegrepen de bevoegdheid *ratione loci*) omdat de facturen enkel opgesteld zijn in de Nederlandse taal en zij deze taal onmachtig is en niet begrijpt.

«Nu krachtens het decreet van 19 juli 1973 de eiser, gevestigd in het Nederlandstalig gebied van België, zijn factu-

ren wat de wettelijke vermeldingen betreft, diende op te maken in de Nederlandse taal, mocht de verweerster niet een factuur, opgesteld in de Franse taal verwachten (E. Drix en G.L. Ballon, *De factuur*, nr. 141).

«De koper die met een firma handelt en van haar mededelingen ontvangt in haar eigen taal, is verplicht, hetzij die mededelingen te doen vertalen, hetzij onmiddellijk bij de leverancier te protesteren en te eisen dat hij zelf hiervoor zorgt, doch is geenszins gerechtigd te beweren dat hij een deel van de vermeldingen (in casu de gefactureerde leveringen) aanvaardt en de andere niet wegens de gebruikte taal (Kh. St.-Niklaas, 29 januari 1957, *R. W.*, 1958-59, 914).

«Dit vloeit noodzakelijk voort uit het algemeen aanvaard hoofdprincipe dat de koper-handelaar tegen een factuur moet protesteren zodra hij met de inhoud ervan niet akkoord gaat en dat de erop gedrukte normale verkoopsoverwaarden, inbegrepen een bevoegdheidsbeding, bij gebrek aan protest integrerend deel uitmaken van de overeenkomst.

«Er anders over oordelen zou erop neerkomen dat de koper evengoed zou kunnen beweren dat geen enkele vermelding van de in het Nederlands opgestelde factuur hem bindt en dat hij aldus rechtsgeldig het bestaan zelf van de talrijke door hem aangegane verkopen zou kunnen betwisten.»

(Voorzitter: de h. Van der Eecken — Advocaten: mrs. Thienpont loco Van Eekenrode en Hove loco François — In de zaak: V. t/ P.V.B.A. P.)

BOEKEN

M. RHEINSTEIN, *Einführung in die Rechtsvergleichung*, JuS-Schriftenreihe, nr. 17, tweede druk, München, Beck Verlag 1987, XVI + 259 p., 38 DM

K. FIRSCHING, *Einführung in das internationale Privatrecht einschliesslich der Grundzüge internationalen Verfahrensrechts*, JuS-Schriftenreihe, nr. 18, derde druk, München, Beck Verlag, 1987, XX + 329 p., 42 DM.

Band nr. 17 in de reeks *Schriftenreihe der Juristischen Schulung*, bevat een ongewijzigde herdruk van een aantal bijdragen over rechtsvergelijking die prof. Rheinsteijn in diverse tijdschriften publiceerde. Ze werden in 1974 voor de eerste maal gebundeld door von Borries. Samen vormen ze een uitstekende inleiding, die weinig aan actualiteit heeft ingeboet. De laatste vijftig bladzijden bestaan uit een aantal bijlagen die volledig werden geactualiseerd. Naast de algemene literatuur over de rechtsvergelijkende methode, volgt voor de meeste landen een literatuurlijst waarin de algemene inleidingen tot de nationale rechtssystemen alsook de verzamelingen van wetteksten werden opgenomen. Ook de hulpmiddelen van de rechtsvergelijking (bibliografieën, woordenboeken, tijdschriften) zijn opgenomen. Voor de woordenboeken werden de meertalige uitgaven van E. Le Docte niet opgenomen (zie bv. zijn laatste verschenen werk *Dictionnaire de termes juridiques en quatre langues*, Antwerpen, Maklu, 822 p. betreffende de Franse, Spaanse, Engelse en Duitse rechtsterminologie). Het werk sluit af met een interessant overzicht over de studiemogelijkheden betreffende de rechtsvergelijking in binnen- en buitenland.

Band nr. 18 brengt de derde druk van Firsching's inleiding tot het Duitse internationale privaatrecht. Deze druk werd volledig aangepast aan de nieuwe wetgeving ter zake die op 1 september 1986 in werking is getreden. Vooral de hoofdstukken uit het familie- en erfrecht kregen een grondige herwerking. Deze publikatie is een

uitstekende en veilige gids voor diegenen die een eerste inzicht in het nieuwe Duitse i.p.r. wensen te krijgen. De hervormingen worden pragmatisch uiteengezet en door een honderd zestig tal voorbeelden toegelicht. In bijlage wordt de nieuwe wetgeving afgedrukt.

W. Pintens

COPPENS A., *Europees zakboekje 1987*, Ysebaert Cl. (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1986, 306 fr.

Wellicht is het niet te laat om te signaleren dat in de reeks zakboekjes uitgegeven door Kluwer nu ook een Europees zakboekje is verschenen, een project van Clair Ysebaert, de auteur van het Politiek zakboekje, op tekst van Alain Coppens.

«Europees» moet hier in de ruime zin begrepen worden want internationale organismen uit zowel West- als Oost-Europa komen aan bod. Wat vindt men nu terug in dit zakboekje?

Na een inleidend gedeelte waarin een aantal geografische gegevens over het Europees continent en een aantal hoogtepunten uit de Europese geschiedenis voorgesteld worden volgt een eerste deel onder de hoofding «Europa en zijn eenmaking» en waarin aandacht besteed wordt aan een aantal uiteenlopende thema's zoals o.m. de Europese eenheidsgedachte, de vormen van internationale samenwerking, België en Europa... Dit alles wordt afgerond met een «steekkaart» over oppervlakte, bevolking, godsdienst, regeringsvorm, munteenheid enz. van de verschillende staten in Europa.

Het tweede luik van dit boekje omvat het eigenlijke hoofdstaanddeel, nl. een overzicht van de belangrijkste internationale organisaties in Europa, waarbij een opdeling is gemaakt naar gelang de beoogde samenwerking zich situeert op politiek, militair, economisch of cultureel vlak. Iedere organisatie wordt behandeld volgens een vast schema: ontstaan — doelstellingen — organen en bevoegdheden — verwezenlijkingen — publikaties — contact-adressen. In de lijn van de andere zakboekjes wordt dit geheel ook hier weer ruim doorspekt met feitelijke gegevens zoals bv. naam en curriculum vitae van verantwoordelijken, adressen...

In het hoofdstuk politieke samenwerking worden de Raad van Europa en de bij ons minder bekende maar daarom vanuit het oogpunt van de Europese integratie niet minder belangrijke Noordse Raad voorgesteld.

Als militaire samenwerkingsverbanden worden de NAVO, de WEU en het Pact van Warschau behandeld. Vanuit het meest interessant voor de Europese veiligheidsproblematiek is hier de WEU, die na een sluimerend bestaan in de zeventig jaren sinds 1984 opnieuw een zekere relance kent, dit o.m. omdat de Europese Politieke Samenwerking (EPS) tussen de lid-staten van de E.G. zich niet uitstrekt tot de militaire aspecten.

Het hoofdstuk over de economische samenwerking maakt de hoofdbroek uit. Achtereenvolgens worden de BLEU, de Benelux, de OESO, de COMECON, de E.G. en de EVA voorgesteld. Meest aandacht wordt vanzelfsprekend aan de E.G. besteed. Met de inwerkingtreding sinds 1 juli 1987 van de Europese Akte waardoor vnl. het E.E.G.-Verdrag gewijzigd wordt en de EPS in een verdrag wordt vastgelegd zal ook de bijdrage over de EG op een aantal plaatsen moeten aangepast worden, samen met de tekst van het E.E.G.-Verdrag in bijlage. Misschien is dit tevens een gelegenheid om het bestaan van het Europees Monetair Stelsel (EMS) en de EPS die zich ontwikkelen aan de rand van de E.G. iets meer uit de verf te laten komen. Deze aanpassing wordt alvast een van de hoofddopgaven voor de bijwerkingen met het oog op de editie 1988.

Ten slotte is er nog een hoofdstuk culturele samenwerking, waarin de voor de Europese praktijk wel van bescheiden belang zijnde Nederlandse Taalunie wordt besproken.

In bijlage vindt men vier verdragsteksten nl. het EVRM-Verdrag, het NAVO-Verdrag, het Pact van Warschau en het E.E.G.-Verdrag, aangevuld met een beperkte bibliografie. De samenstelling van de bibliografie had heel wat oordeelkundiger gekund. Een lijst met enkele gespecialiseerde tijdschriften ware bovendien geen overbodige luxe geweest.

Dit belet niet dat dit Europees zakboekje een handig instrument is zowel voor de leek als de Europa-kenner. De auteurs zijn er in geslaagd om naast de voor deze formule onontbeerlijke praktische gegevens toch nog behoorlijk wat theoretische informatie mee te geven i.v.m. structuur en werking van de voorgestelde internatio-

nale organisaties. Enkele schoonheidsfoutjes in de tekst — zo lees ik o.m. op p. 187 in de bijdrage over de E.E.G. dat eind 1992 de economische en monetaire unie dient afgewerkt, terwijl in feite de realisatie van de interne markt wordt bedoeld — doen niet af aan de verdienstelijkheid van dit zakboekje dat tenslotte niet als wetenschappelijk werk bedoeld is.

Jan Steenlant

Honderd jaar Sociaal Recht in België, 1886/1887 - 1986/1987, Handelingen van de herdenkingsdag van 12 november 1986, Brussel, in *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid en Arbeidsblad*, 1986, bijzonder nummer

Op 12 november 1986 is te Brussel, in het Paleis voor Congressen, de troonrede herdacht die door Koning Leopold II werd uitgesproken op 9 november 1886. Daarin werden hervormingen aangekondigd die de aanzet zijn geweest van een reeks maatregelen in verband met de betrekkingen tussen werkgevers en werknemers.

In een bijzonder nummer publiceren het *Arbeidsblad* en het *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid* de handelingen van deze herdenkingsdag.

De secretarissen-generaal van de Ministeries van Tewerkstelling en Arbeid en van Sociale Voorzorg, de heren Dequan en Cassiers, geven een overzicht van de ontwikkeling van het arbeidsrecht en het sociale-zekerheidsrecht. Afgevaardigden van de sociale partners, de heren Pulinckx (V.B.O.), Waldack (A.C.L.V.B.), D'Hondt (A.C.V.) en mevrouw De Vits (A.B.V.V.) gaven hun zienswijze over honderd jaar sociaal recht. Prof. Blanpain (K.U.L.) en G. Perrin (Internationaal Arbeidsbureau) handelden, de ene over de toekomst van het arbeidsrecht, de andere over die van het sociale-zekerheidsrecht. De ministers Hansenne, Tewerkstelling en Arbeid, en Dehaene, Sociale Zaken, hielden een toespraak, waarna de professoren Van Steenberge (U.I.A.) en Puijsant (U.L.B.) besloten met een lezing: «Van een Laatste kwart eeuw naar de volgende».

Het bijzonder nummer bevat ook een afdruk van *Le Moniteur Belge* van 10 november 1886 met o.m. de vorenbedoelde troonrede, en een beknopte bibliografie van boeken, brochures, tentoonstellingen, colloquia en krantartikelen.

Gh. Dhayer

BERICHTEN

Colloquium «The political and legal framework of trade relations between the European Community and Eastern Europe»

Op 17 en 18 december 1987 wordt te Gent (Sint-Pietersabdij) dit colloquium gehouden.

Georganiseerd door de Dienst Europees Gemeenschapsrecht van de Faculteit van de Rechtsgeleerdheid van de R.U.G., onder de hoge bescherming van de heer Jacques Delors, president van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, met de steun van de Commissie van de Europese Gemeenschappen, het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, het Ministerie van Onderwijs, de Stad Gent en de Generale Bank, zal dit colloquium een uniek forum vormen, waar zowel algemeen juridische als handelspolitieke aspecten van de betrekkingen tussen West- en Oost Europa zullen worden behandeld.

Het multi-disciplinaire karakter van het colloquium blijkt onder meer uit de keuze van de sprekers. Een dergelijke benadering is noodzakelijk omdat in een thema als dit van het colloquium recht, economie en politiek bijzonder nauw met elkaar verweven zijn.

Ook de deelnemers aan het colloquium zullen uit verschillende kringen afkomstig zijn. Juristen, ambtenaren, diplomaten, academici, politici en zakenlui krijgen een enige gelegenheid om met elkaar van gedachten te wisselen.

Inlichtingen: prof. M. Maresceau, Dienst Europees Recht R.U.G., Universiteitstraat 4, 9000 Gent, tel. 091/25.76.51, toestellen 263, 232 of 259, telex Rugent 12754, prof. Maresceau.

TIJDSCHRIFTEN

Nederlands Juristenblad, 1987

nr. 1, 3 januari

Prakken, T., Politiek strafrecht in raadkamer; Polak, J.M., De wetgeving van het Departement van Justitie; Hartevelt, A.E., Anonieme verdachten en de ergernis van Justitie; Herda, A., De Engelse wet betreffende draagmoederregelingen (Surrogacy Arrangements Act 1985); Van Wijk, G.J.M. en Van de Voort, L.P.F., Nederlandse Vereniging voor Informatica en Recht: het recht in de informatiemaatschappij en softwarebescherming; Rechtspraak Hof van Justitie E.G. en Hoge Raad (civiele kamer en strafkamer); X., Wetgevingsoverzicht 1985-1986; X., Nieuws: Omgekeerde bewijslast bij fraude in de sociale zekerheid; Limitering alimentatie; Indexering van alimentaties; Sociaal-fiscaal-nummer; Bescherming computerprogramma's in Auteurswet geregeld; Interlandelijke adoptie; X., Kamervragen: discriminatie van homoseksuelen door levensverzekeringsmaatschappijen?; X., Universitair nieuws: promoties.

nr. 2, 10 januari

Schouten, M.A.P., Toezicht van het bestuur van stichtingen, rechtsvergelijkend getoetst; Couwenbergh, S.W., Het Nederlands Juristencomité voor de Mensenrechten, het mensenrechtenbeleid in Zuid-Afrika; Stoop, W., Bijzondere onderwijsgevenden: een vergeten groep?; Willems, J.H.P.J., Euthanasie en zelfbeschikkingsrecht (met naschrift van Stolk, J.P.A.); Langemeijer, G.E., Enschede, Ch.J. en Van Veen, Th.W., Beroepsrecht en medisch handelen in de euthanasiediscussie (met naschrift van Stolk, J.P.A.); Hondius, E.H., Académie internationale de droit comparé hield twaalfde congres in Australië; Rechtspraak Europees Hof voor de Rechten van de Mens, Hoge Raad (civiele kamer en belastingkamer) en kort geding; X., Wetgeving; X., Nieuws: Initiatief-voorstel wijziging Wet op de Parlementaire Enquête; Leegstandwet: anoniem dagvaarden krakers; Geconsolideerde jaarrekening; Inkomensgrenzen en eigen bijdragen Wet Rechtsbijstand aan on- en minvermogenen; Misbruik van voorwetenschap op de beurs; De-reguleringsstoets; Protest tegen openbare afranseling als straf in Mozambique; Vraag uw gelijke loon nog deze week; X., Kamervragen: Invoering tweede fase Leegstandwet.

nr. 3, 17 januari

Kerkmeester, H.O. en De Mulder, R.V., Statistiek en bewijsrecht; Vellinga, W.H., Stroomlijning strafprocesrecht: werkbesparend?; Polak, J.M., Intrekking van wetten; Stutterheim, R.H., De afsluitingsbevoegdheid van nutsbedrijven: dwaallicht in de duisternis (met naschrift van Van der Dussen, E.A. en Verschoof, R.J.); Van Ginhoven, J.H.C., De nationale ombudsman en het kenbaarheidsvereiste (met naschrift van Kirchheiner, H.H.); Krul-Steekete, J., Verslag vergadering psychiatrisch Juridisch Gezelschap van 25 oktober 1986; Boas, S., Er bestaat wel een officiële toelichting op het K.B. F 214; Buquichio-De Boer, M.F. en Kleijssen, J.P.A., Rechtspraak Europese Commissie voor de Rechten van de Mens; Rechtspraak Hoge Raad; X., Wetgeving; X., Nieuws: Bestrijding fiscale fraude en misbruik sociale zekerheid; Selectie van patiënten; Meer uitkeringsrechten voor mannelijke gehuwde arbeidsongeschikten; Openbaarheid van gezinsdossiers van de Raden voor de kinderbescherming; Overtredingen van bestemmingsplannen; Dienst Inspectie Arbeidsverhoudingen; X., Kamervragen: het besef van de Minister van Justitie en dat van het lid Van der Burg.